

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **7.**

Jacobo Muñoz: "La Il·lustració com a mite".

Marc A. Adell: "La llengua, encara".

Jesús I. Català: "La història natural valenciana: percepcions d'una tradició".

Sergio Sevilla: "El no lloc dels intel·lectuals crítics".

Ací enfront d'ací: "¿Teatre català?".

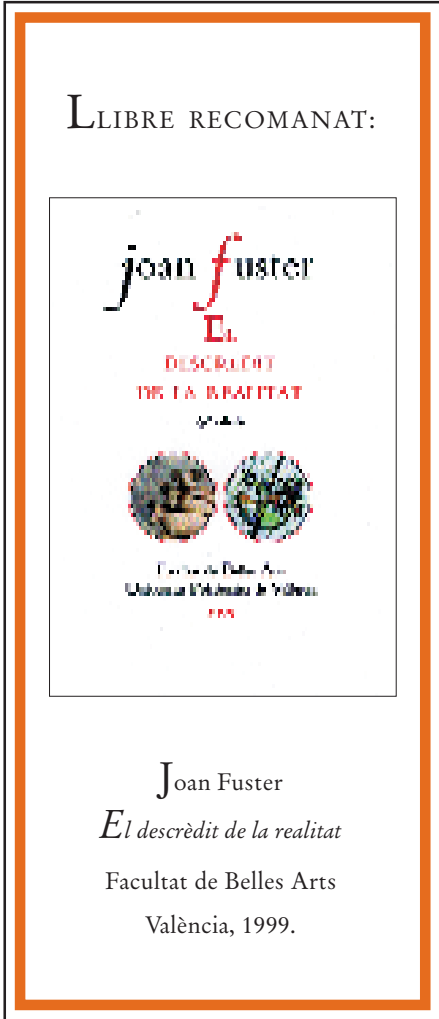
Entrevista a Antoni Furió.

Pàgines centrals dedicades a Marc Granell.

SEGONA ÈPOCA • **A**BRIL DE 1999

Les obsessions que faig per atribuir-me i que us

CARÀCTERS

núm. 7.

Edita:
 Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

Coordinació:
 Vicent Alonso, Gustau Muñoz,
 Francesc Pérez Moragón, Felip Tobar

Col·laboradors:
 Pasqual Alapont, Rafael Alemany,
 Enric Balaguer, Carme Barceló,
 Josep Lluís Barona, Adolf Beltran,
 Vicent Berenguer, Josep Bernabeu,
 Assumpció Bernal, Josep Lluís Blasco,
 Emèrit Bono, Francesc Calafat,
 Ferran Carbó, Enric Casaban,
 Emili Casanova, Jordi Colomina,
 Agustí Colomines, Germà Colón,
 Antoni Ferrando, Josep Franco,
 Antoni Furió, Ferran Garcia Oliver,
 Lluís Gimeno, Marc Granell,
 Carme Gregori, Albert Hauf,
 Josep Iborra, Ramon Lapiedra,
 Gemma Lluch, Josep Lozano,
 Josep Martínez, Tomàs Martínez,
 Josep Martínez Bisbal, Lluís Meseguer,
 Isabel Morant, Vicent Olmos,
 Manel Pérez Saldanya, Vicent Pitarch,
 Joan Ponsoda, Eugeni Portela,
 Vicent Raga, Ramon Rosselló,
 Pedro Ruiz Torres, Vicent Salvador,
 Vicent Simbor, Enric Sòria,
 Ferran Torrent, Pau Viciano,
 Rafael Xambó.

Redacció:
 Av. Blasco Ibàñez, 32
 46010 València
 Telèfon: 96 386 40 90
 Fax: 96 386 44 93
 E-mail: Vicent.Alonso@uv.es

Il·lustracions d'aquest número:

Doro Balaguer

Distribució:
 Gea llibres, tel. 96 158 03 11
 La Tierra, tel. 96 511 01 92
 Triangle, tel. 93 265 18 21

Impressió:
 Impremta Palàcios, Sueca.

P.V.P.: 500 pessetes

ISSN: 1132-7820
 Dipòsit legal: V. 3755-1997

Alçat damunt la música de la Wes

i un punt

propose no són més que la meua màscara, de carn. A N U D S C N A B L S T E

A Brossa, però per a A, fins a la Z.

Un **C**los geomètric perfect de l'atzar.

no ho és si no s'ha ha comès un crim:

diversos al ab rnell
 ma en el mirall
 paut

J. J. J. mort
 J. J. J.
 J. J. J.
 J. J. J.

riu • **X** • creu

73737

la trilogia
 xalocors
 cara Cal·ligrama

la claredat vulvar

l'antionòmia vruugou n

PEIX PEIX PEIX
 PEIX PEIX
 PEIX

Un munt de cendra sobre el paper, i un buf.

Açò no és ací.

Fet a la Ribera del Xúquer. Fet a la Ribera del Xúquer.

ona ona ona ona ona ona ona ona ona ona ona

A Llull, però per a A.

analisi alfabètica: arbres, besties, cotis de mots, desconhort...

Aloma

pal de messan

l-legoria

contemplació en Déu

mi

TERE

ictus issi

ARA

ARA

TERE

sota la pal etada

varaula màgica

penó, penell

ABCBA

Hui, Ramon, he tingut un malson de sabates / gastades, i ajuntava les mans, i, orb, m'esguardava / els peus nus.

On més obscura és la semblança més altament entenc.

Açò és ací.

mort

ona ona ona ona ona ona ona ona ona ona ona

La Il·lustració com a mite

El pensament crític del nostre segle ha oscil·lat entre l'acceptació i l'exaltació monolítiques del llegat il·lustrat —sinònim de modernitat innovadora, d'afany emancipatori i de respecte «progressista» per la ciència— i l'artigament implacable de la «dialèctica de la Il·lustració», del costat fosc i opressiu de les Llums —des de la perspectiva, però, d'una Il·lustració capaç d'il·lustrar-se sobre ella mateixa i de reconèixer els seus límits.

Més enllà, així doncs, i malgrat certes aparences, de tota temptació contrail·lustrada, tan característica d'unes altres ribes polítiques i ideològiques dels dos darrers segles, especialment en indrets com ara Espanya i Alemanya, marcats per processos de modernització tardans, complexos i fins i tot farcits d'episodis dramàtics.

Parlar, doncs, d'Il·lustració és parlar d'una cosa encara roent, com ho són també les seues idees-eix: «tolerància», «llibertat», «espai públic», «emancipació», «economia lliure», «ciència autònoma», «llibertat de consciència» o «estat de dret». La qüestió, tanmateix, és que a hores d'ara ja no sembla tan fàcil manifestar-se obertament —i menys amb la mirada posada a les urnes— contra el contingut normatiu de la Il·lustració. Un contingut centrat en reivindicacions d'un arrelament tan general —fins i tot en aquest esmicolat, multifocal i heteròclit

món nostre «postmodern»— com ara les d'autoconsciència, autodeterminació i autorrealització.

Res de més lògic, en conseqüència, que els intents de neutralitzar el concepte d'Il·lustració reduint-lo a objecte d'interès merament historiogràfic o erudit, o recuperant-lo —amb finalitats d'autolegitimació— una vegada «normalitzat» com cal. Com a mera renovació «raonable» de polítiques sectorials concretes, relatives tant a l'organització acadèmica del saber com a allò que avui en diem «obres públiques», tant a la fundació d'Acadèmies com a la renovació de la Medicina, posem per cas. Sense «crisi de la consciència europea», doncs, ni ruptura històrica de cap mena amb els imperatius sacrosants de la tradició. Que en el nostre cas estigüé sempre, com tothom sap, lluny de vel·leitats pluralistes, materialistes i subvertidores de l'ordre establert...

I, amb tot, alguna cosa s'hi ha guanyat: no hi ha dubte. Encara el 1924 José Félix de Lequerica, per exemple, podia escriure: «De tots els estats europeus —cal no oblidar-ho— el nostre és quasi l'únic sense substància dissident religiosa, ni políticament racionalista i liberal. Alguns retocs de superfície, el segle passat, amb caràcter més o menys provisional, no en són prou per a destruir aquesta veritat.» Una «veri-

tat» que sols un marginat polític gosaria defensar avui... A diferència del que s'esdevé —o sembla que s'està esdevenint— amb aquesta altra consideració de Manuel Azaña: «Jo parle de la tradició humanitària i liberal espanyola, perquè aquesta tradició existeix, encara que us l'hagen volgut amagar malèvolament des que éreu infants. Espanya no ha sigut sempre un país inquisitorial, ni un país intolerant, ni un país fanatitzat, ni país enganxat a una follia, una follia que va haver-hi vegades que pogué semblar sublim. No sempre ha sigut així, senyors, i al llarg de tota la història de l'Espanya oficial, al llarg de tota la història de l'Espanya imperial, al llarg del seguici de dalmàtiques i d'armadures i d'estendards, que encara figuren als emblemes oficials d'Espanya, al llarg de tota aquesta teoria de triomfs i de desfetes, d'opressions i de victòries, de persecucions o de fugides del sòl nacional, al costat de tot això hi ha hagut sempre durant segles a Espanya un rierol xiuxiuejant de gentes malcontentes, un rierol del qual venim nosaltres i que s'ha convertit en un ample riu.» Tal com estan ara les coses, semblaria que el riu és ja una mar. Una mar perfectament «il·lustrada» on cadascú pesca el que vol. O el que li convé.

Les xarxes il·lustrades, de tota manera, retornen una pesca bastant rebolica-

El joc de pensar (... un títol)

Tobies Grimaltos
El joc de pensar
Bromera, Alzira, 1998
190 pàgs.

da. Perquè parlar avui —és a dir, després de les terribles experiències del segle que ara agonitza— d'Il·lustració és parlar d'un llegat ambigu, sobre els aspectes negatius i l'efecte *remitificador* del qual caldria continuar reflexionant. També és, però, parlar d'un conjunt de promeses encara incomplides. I, doncs, d'expectatives molt profundes. Les que són inherents, al capdavant, a una racionalitat que s'alça damunt la creença en la capacitat humana tant d'autodeterminació moral com de desenvolupament d'una raó crítica que no cerca seguretats últimes, sinó, més enllà de tota possible «estratègia d'immunització», simples aproximacions temptatives a una veritat que mai no es pot assolir definitivament. Que cultiva la crítica sistemàtica de tota racionalitat especulativa («dogmàtica») que vulga sostreure's al control darrer de la realitat experimentable i que, per això, està condemnada a esdevenir, en darrera instància, irracional. Que encoratja la convicció en el fet que és l'activisme de la raó humana el que ordena, mitjançant teories, el món, de forma que tot enunciat sobre fets ha de ser assumit com a interpretació a la llum d'una teoria donada, cosa que, certament, implica que «ni tan sols els experiments físics són genèticament anteriors a les teories», sense que això siga equivalent —és clar— a anul·lar la instància de la contrastació (empírica) o del seu «funcionament efectiu». I que assumeix, en fi, com a pròpia la hipòtesi civilitzadòria segons la qual el progrés humà en tant que alliberament respecte de la «minoría d'edat autoculpable» és possible en tots els ordres mitjançant l'accés creixent a informacions diversificades i la discussió racional.

Parlar d'Il·lustració sense cedir a la temptació de presentar com a realitzats estadis de vida social i intel·lectual no viscuts i sense buidar el concepte és, en conseqüència, parlar d'una racionalitat teòrica i pràctica encara oberta. O realitzada només de forma esbiaixada i decebedora. Una racionalitat que té implicacions polítiques indefugibles i davant la qual no es poden tancar —o aclucar— els ulls amb la impunitat o el cinisme amb què ho fan alguns avui. Cosa que, pensada fins el final, no deixaria de situar-nos davant una altra visió de l'actualitat de la Il·lustració. Que per a Kant era, caldrà no oblidar-ho, un procés. Un procés inacabable. I, certament, incompatible amb qualsevol auto-complaença.

El passat mes de novembre (com a número 40 de la col·lecció Espurna) aparegué una novetat editorial valenta i innovadora... i un llibre de filosofia i sobre la filosofia! No un tractat teòric ni un lligat per a *sabuts*. ¿Potser un llibre d'iniciació filosòfica? En tot cas, possiblement la pregunta més difícil de contestar per a un filòsof és aquesta *inicial* «¿què és la filosofia?» i, per resposta, a Tobies Grimaltos li ha eixit un llibre.

Pel que fa al llibre, la intenció explícita de l'autor és que tothom el pugui llegir, tant els llecs en la matèria com els professionals de la filosofia; ha trobat, al meu parer, un bon equilibri entre l'imprescindible rigor amb què cal abordar les qüestions filosòfiques i l'accessibilitat que en aquests temes permet un tractament formal suggeridor i planer, amè i no exempt de pregoneses quan cal. Per cert, he de dissentir, ací i públicament, d'aquell lloc comú —mantingut per tants filòsofs— segons el qual la claredat expositiva i el rigor intel·lectual serien gairebé incompatibles.

S'estructura el llibre en catorze capítols que no pretenen ser un compendi o una

summa de tots els temes filosòfics i els continguts connexos. No hi ha, per tant, voluntat globalitzadora ni s'intenta abastar-ho tot; altrament, l'autor s'ocupa únicament —i únicament!— d'una sèrie de qüestions considerades *centrals* en el món de la reflexió filosòfica. Així, al primer capítol trobem, inevitablement, referències etimològiques, l'aparició del pensament racional enfront del mite o la imatge de la filosofia com a tronc comú del coneixement. Especial rellevància es dóna, ja endinsats al text, al problema de la llibertat, ja que, des de diverses perspectives (com a possibilitat de triar des del coneixement, en relació als valors, com a accions responsables i intencionades, com a voluntat, etcètera), és tractat en diferents capítols i, en certa mesura, pot ser considerat com una mena de fil conductor del conjunt.

Com no podia ser d'una altra manera, d'acord amb la formació filosòfica de l'autor, la perícia descriptiva o la dificultat intrínseca d'alguns temes —per exemple—, hi ha capítols (temes, per tant) més reeixits, més rodons, i d'altres que no ho serien tant. Per citar-ne cap dels primers, aquells on s'aborda el problema del significat (el nom i la cosa, la paraula i l'objecte) o el món del pensament correcte (la lògica; fal·làcies i paradoxes) i els consagrats a reflexionar, ja s'ha dit, sobre la llibertat em semblen particularment feliços.

Encara que m'he resistit tant com he pogut, trobe indefugible la referència, *que no la comparació*, a un altre llibre, convertit en *best-seller* per vés a saber quines «feliçes? ¿estranyes? raons: no cal dir que parle d'*El món de Sofia*. Doncs bé, ni per extensió, ni per voluntat explícita, ni per llançament comercial, ni per l'orientació, en un cas fonamentalment històrica, en l'altre més aviat temàtica, hi ha lloc per a cap comparació; quant a l'estructura dialògica (les suposades converses d'una xiqueta i son pare), precedents il·lustres n'hi ha que ens faculden per obviar la qüestió. ¿Podria, però, tal vegada establir-se una correlació basada en el fet que l'obra de Jostein Gaarder estiga escrita originalment en noruec i la de Tobies Grimaltos en català? ¿Es tractarà d'una irrefrenable tendència dels autors que fan servir llengües minoritàries/minoritzades?

No voldria, d'altra banda, cloure la ressenya sense fer una referència a la magnífica presentació de Josep Lluís Blasco, plena d'erudició i d'ironia: si podeu refrenar la curiositat, llegiu-la després del llibre, com per altra part recomana el mateix presentador.

20,5 x 13 cm.

Entrevista a Antoni Furió: «La Universitat ha de publicar els llibres que una editorial privada no podria publicar»

— Per a tu, quina hauria de ser la funció d'un Servei de Publicacions universitari?

— Si es diu «Publicacions» i és una editorial, el mínim que podem demanar és que els llibres siguin públics. Aquest és el requisit imprescindible: els llibres han de ser coneguts. Això vol dir promoció i distribució, vol dir que els nostres llibres han d'estar en igualtat de condicions, al costat dels que són publicats per editorials privades, als aparadors de totes les llibreries.

— De tota manera, vosaltres teniu uns llibres amb més difusió i altres amb menys. Els tres primers títols de la col·lecció «Paranimf», centrats en Vicent Ventura, Manuel Sanchis Guarner i Francesc de P. Burguera, es podien trobar a moltes llibreries de València...

— M'alegra que digues això, però jo crec que normalment poden trobar-se'n a molt pocs. En general, els llibres universitaris no han circulat massa. I el meu objectiu seria, justament, acostar-los al públic. La primera cosa que hem fet ha estat transformar-nos en editorial. De portes endins, continuem essent el Servei de Publicacions de la Universitat; però de portes enfora som una editorial més, que s'anomena Publicacions de la Universitat de València (PUV). Aquest canvi es veu reflectit també en la imatge: Mariscal s'ha encarregat de realitzar dissenys per a les distintes àrees de la Universitat de València, i també ens ha fet un logotip específic per a nosaltres.

— PUV?

— El nostre objectiu és consolidar aquestes sigles. Igual que quan tu sents PUF saps que és Presses Universitaires de France, l'editorial universitària més forta de França, hauries de pensar en nosaltres sempre que sents PUV.

— La teua prioritat és fer d'açò una editorial solvent?

— Exactament.

— I que pugui competir amb les altres?

— Això ja no. Vegem: en principi, la

Des de novembre de 1997, Antoni Furió dirigeix el Servei de Publicacions de la Universitat de València. Denuncia el fet que, en lloc de parlar de publicacions universitàries, hauríem de fer-ho de clandestinitats universitàries, perquè —segons diu— ningú no coneix aquests llibres. Això és el que ell vol canviar. L'objectiu: fer que les obres, en lloc de limitar-se a un públic immediat, estiguen sempre a disposició de qualsevol lector i constitueixen un fons important i amb garantia de perduració.

idea és fer una editorial solvent en el sentit que la gent la conega.

— Que tinga els mateixos canals de distribució que les altres editorials. No és així?

— Sí. Però de la mateixa manera que les publicacions dels ajuntaments, de les diputacions o d'altres organismes són estrictament institucionals, en el nostre cas es tractaria de ser alhora una editorial sostinguda amb criteris d'eficàcia comercial. Nosaltres som els que més quantitat de títols editem en aquest país...

— És clar, perquè depeneu de diners públics i aleshores...

— No, home, no! Tingues en compte que el nostre pressupost també és molt més escàs! Ara estem caminant cap a l'autofinançament. La major part del nostre pressupost depèn de les vendes.

— Segur? Això em resulta molt estrany en un lloc com aquest...

— No ho és gens. En les universitats anglosaxones, totes les editorials encarregades de publicar aquests materials són semipúbliques: Oxford University Press, Cambridge University Press...

— Voleu estar al mateix nivell de les editorials privades: penseu publicar també literatura de creació?

— No.

— És que abans d'estar tu en el càrrec sí que se'n publicava. Hi ha un recull de contes de Juli Avinent (*Ombres esvalotades*) i...

— Però aquesta no pot ser la nostra funció. La fórmula és la de no competir amb les editorials comercials, sinó buscar sistemes de col·laboració amb elles. Hem ençetat una política de coedició, per a sumar esforços, amb les editorials valencianes. Amb elles intentem mantenir una col·laboració estable, en col·leccions que poden ser molt distintes.

— Per exemple?

— Amb Bromera editem una col·lecció de divulgació científica, «Sense Fronteres». És important, perquè està feta amb rigor científic, i a més resulta rendible econòmicament. Amb Afers en tenim una altra, «El món de les nacions», que tracta temes que, des del punt de vista valencià,

cal que siguin tractats i difosos.

— I amb Tres i Quatre no heu col·laborat?

— Sí: hem fet conjuntament la revista *LEspill*, el primer número de la qual apareixerà aquest mateix mes d'abril.

— Però això serà la segona època...

— És clar, perquè *LEspill* havia deixat d'aparèixer. Ara començarem amb el número 1 de la segona època. Estarà menys orientada cap a l'erudició i més cap a la reflexió i el pensament. *LEspill*, fundada per Joan Fuster l'any 1979, fou una revista importantíssima, però que va nàixer per cobrir una sèrie de buits que ara ja no existeixen. Aleshores no hi havia revistes d'història, ni de literatura, ni especialitzades en molts altres temes... i *LEspill* va acomplir totes aquestes funcions. En la mesura que va anar normalitzant-se cul-

turalment el país, i anaren apareixent altres revistes com *Daina* o *Caplletra*, *L'Espill* ja deixà de tenir sentit. Nosaltres volem recuperar la versió inicial de Fuster: una revista incitadora, crítica, que fomenta l'intercanvi d'idees. També estem preparant una col·lecció de diccionaris temàtics juntament amb l'editorial Tàndem. I, a banda d'això, col·laborem amb Càtedra (col·leccions «Frónesis» i «Feminismos») o amb les universitats Jaume I i Autònoma de Barcelona (col·lecció «Aldea Global»).

— Com definiríeu exactament el tipus de llibres que publiquen?

— Nosaltres tenim tres pilars bàsics. El primer és de materials docents: hi tenim la col·lecció «Educació. Sèrie Materials», que d'una banda cobreix una demanda substancial (és a dir, que resulta rendible) i d'una altra contribueix en gran part a la normalització de la nostra llengua. En aquesta col·lecció hi ha el llibre de Josep Lacreu sobre el valencià, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, que ja ha exhaurit tres edicions.

El segon pilar és el foment de la investigació: tesis doctorals, treballs... en tots els àmbits; alguns d'aquests llibres els publiquem només nosaltres, mentre que altres els traiem en coedició. Per exemple, amb l'editorial Tirant lo Blanch tenim una línia d'economia i de dret («Propuestas»). També hi ha traduccions de llibres que són importants i que una editorial privada no podria publicar.

— Per què teniu traduccions d'obres de creació i, en canvi, no teniu obres de creació autòctones?

— No tenim traduccions d'obres de creació. És que aquestes traduccions les

fan els diferents departaments, i no nosaltres. Això vol dir que Publicacions de la Universitat no incideix en aquestes obres, sinó que vénen decidides per cada departament en funció dels seus pressupostos. Figuren com a publicacions de la Universitat, sí, però nosaltres no hi tenim res a veure; i, a més, també publiquen obres de creació valencianes, com ara *Totus Tous* de Juli Leal. La bona qüestió és que el nostre criteri no inclou obres de creació de cap mena. I jo no puc influir en la política editorial de cada departament.

— Però a tu t'agradaria, influir-hi?

— Això no m'ho trauràs. Jo no dic res, absolutament res.

— Doncs crec que encara ens quedava un pilar...

— El tercer pilar és el cívic: els llibres de contingut ciutadà, molt importants en un país amb grans dèficits culturals com ho és el nostre. La IVEI estava aconseguint aquest paper fins que se la van carregar, i per tant ara hi ha un buit que hem d'omplir. Ací entrarien els llibres de les col·leccions «Honoris Causa», o els de «Paranimf» que has esmentat abans: Ventura, Burguera, Sanchis Guarner, Valor... i n'estem preparant un sobre Ramon Llull. Són llibres que normalment no entren en les perspectives de les altres editorials: són els que hem de publicar nosaltres.

— De tota manera, hi ha editorials privades que sí que publiquen llibres de pensament...

— De valencianes n'hi ha ben poques, i en valencià encara menys. Jo distingesc entre les editorials que publiquen llibres més comercials, per benefici immediat, i les editorials de fons, que tenen un benefici a llarg termini. Les editorials universitàries s'han d'assemblar a aquestes últimes: nosaltres ens assemblem més a Alianza que a Planeta.

— Quins projectes teniu ara mateix?

— En primer lloc, reforçar i consolidar la col·laboració amb les editorials valencianes; això ho demostren iniciatives com *L'Espill*. En segon lloc, fomentar les traduccions; ara tenim un conveni amb Bancaixa que ens permetrà publicar llibres molt recents —de ciències socials, de filosofia, d'història...— dins d'una col·lecció de traduccions íntegrament en català: la «Biblioteca de Pensament Contemporani».

Felip Tobar

DENES hi ha fotolit

TANDEM

La llengua, encara

Potser ja seria hora que la referència a la llengua —i l'ús de la mateixa llengua— al nostre País, es poguera fer de manera normal i assossegada, sense tantes cautesles i sense tantes prevencions. Sembla, però, que encara no. El rearmament ideològic que ha suposat i suposa la doctrina liberal del pensament únic, carrega amb força —amb plantejaments de mercat lliure— contra les *excepcions* lingüístiques que *atempten* contra aquell uniformisme, també lingüístic. I, òbviament, el català és una *excepció*.

Davant d'això, alguns ens entestem a explicar als qui només reconeixen el dret d'existència a les llengües majoritàries, com és d'elemental i natural el dret de la gent a usar la llengua pròpia en el seu territori i com és, al mateix temps, de democràtic respectar la llengua de cada cultura i de cada País.

LES BECEROLES

Perquè la llengua —potser algú encara ho ignora— és part de la personalitat de l'ésser humà i eix de la identitat cultural d'un poble, com apunta Amin Maalouf, i la seua funció comunicativa es manifesta en la dinàmica relacional, en opinió de Vygotsky. Piaget ja havia defensat que les capacitats mentals superiors s'originen i consoliden a partir de les interaccions amb els altres *habitants* del context sociocultural. Aleshores el pensament, com a construcció social, té en el llenguatge la referència immediata d'una cultura i actua de modulador del sistema de valors, segons Arribillaga. Així, doncs, pensament, llenguatge, actituds i comportaments en interacció progressiva constitueixen, en opinió de Clemente, els referents bàsics del desenvolupament i la maduració de la persona. Per això les conductes lingüístiques dels individus són, segons Ros, un dels mitjans més significatius per a categoritzar-les: tal t'expresses, tal parles —en tal idioma—, tal penses, tal sents, tal vius... tal ets.

UNA LLENGUA NACIONAL (AI!)

Les dimensions cognitiva i afectiva de la llengua són, com apunten Brunet i Lézine, indestriables d'un referent contextual o sociocultural que és el que de-

termina, alhora, la forma com els membres d'un col·lectiu pensen i veuen el món. Així, el sentiment d'identitat i de pertinença a una col·lectivitat determina la selecció d'una determinada llengua i conforma actituds favorables d'afectivitat i d'ús, segons Sachey i Bourhis. Aleshores, els comportaments lingüístics originen o reforcen la identificació contextual o sociocultural, com assenyala Azurmendi, i expressen una determinada visió del món que connecta amb un, també determinat, sistema de valors.

Hi ha, però, en la gènesi de les opcions lingüístiques, com apunta Clément, condicionaments que poden portar a l'assimilació. És ben bé el nostre cas, quan els catalanoparlants —especialment al País Valencià i en menor mesura a les Illes— resulten fagocitats per la cultura dominant castellana, esdevenint marginats en el seu propi context sociocultural i lingüístic. I això es produeix per la combinació de diverses variables, totes desfavorables a la llengua pròpia: la indefinició de l'autoconcepte i la baixa autoestima dels catalanoparlants; la poca disposició dels castellanoparlants envers una llengua considerada *menor* i dialectalitzada; el prestigi cultural i polític de llengua universal per al castellà, enfront de la condició d'idioma local per al català. I, finalment, un estatus jurídic asimètric i injust que no reconeix als catalanoparlants

més que el *dret* —i encara— a parlar la llengua i no als interlocutors castellans, el *deure* —si més no— d'entendre-la. Òbviament, quan s'intenta posar en pràctica alguna mesura reequilibradora, des de plantejaments perfectament presentables i democràtics, apareix la Disney —i darrere seu el *centrisme* polític de nou encuny— i bramen per la llibertat dels que sempre la tenen tota, en detriment dels que mai arriben a tenir-ne, més que siga un bocinet. I inicien maniobres dissuasives amb l'artilleria pesant al capdavant, per *corregir* els excessos del nacionalisme dels altres amb sobredosis d'un nacionalisme monolític, excloent i colonitzador —el seu.

UNA SOCIETAT CRIOLLA, PERÒ NO TANT

I quan aquells *arguments* no donen el resultat desitjat, s'afegeix la raó econòmica —el nou *vedell d'or*, moll de l'os del neoliberalisme pur i dur— per a dinamitar qualsevol intent de redreçar la llengua feble. Més encara, si això no és prou, s'esgrimeix l'argument de la tolerància necessària dels indígenes envers els que no ho són, el tarannà democràtic que han d'acreditar *los propios del lugar* —altrament *aldeanos*— essent comprensius respecte als qui vénen de fora —cosmopolites, per definició. I, a la fi, s'argumenta l'evidència d'una societat plural, mixta i criolla. Això sí, queda molt clar quina llengua ha de ser considerada la principal i —per què no?— única d'aquella col·lectivitat bigarrada. El català, no, per descomptat. Heus ací com una situació plural de convivència i contacte de llengües i cultures, com l'anomena Tajfel, es manipula, sense cap rubor, amb plantejaments excloents envers la llengua vernacle, considerada —a tot estirar— subalterna. És l'anomenada tècnica AD —Anàlisi del Discurs— com a estratègia interpretativa de significat social i que Iñiguez i Antaki detecten quan les pràctiques lingüístiques originen, defineixen i mantenen les relacions socials, en contextos diferenciats o de classe: alta i pública per al castellà i baixa i domèstica per al català.

Enfront d'això cal reivindicar la que Weinreich anomena *lleialtat lingüística*, com a acte conscient d'adhesió a la llen-

L'odi fet intriga

Miquel Candel
Com una bassa d'odi
Tres i Quatre, València, 1998
250 pàgs.

gua pròpia davant una situació desavantatjosa i colonitzadora. I cridar la ciutadania a la desobediència civil, tot vertebrant iniciatives socials, culturals i polítiques en favor del català. I recolzar la tasca dels mestres, des de l'escola infantil a la Universitat. I cal exigir als que sacralitzen la Constitució que l'acompliquen també en l'art. 3r, quan es refereix a les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya com a patrimoni cultural que ha de ser objecte d'especial respecte i protecció. O quan —de València estant—, l'Estatut d'autonomia —art. 7è— encarrega a la Generalitat Valenciana protecció i respecte especials a la recuperació del valencià. Altrament, a aquells constitucionalistes de pro, caldrà desemmascarar-los en la seua falsedat i el seu tarannà totalitari.

POLÍTIQS —I ALTRES VIPs— ACOMPLEXATS

Si, com sembla, la nostra llengua presenta virtualitats suficients per ser eina de comunicació i vehicle de cultura, caldrà instar els que tenen poder —polític, econòmic, cultural, eclesiàstic...— no només a complir el mandat constitucional, sinó a la pràctica exemplificant, habitual i digna de la llengua. Altrament —des de València estant— a més de denunciar el seu tarannà gens democràtic, caldrà destapar la seua (in)capacitat per expressar-se en la llengua que dona nom al territori. Mentrestant, recuperat un cert clima de consens i pacificada la societat, el màxim mandatari valencià ajorna *sine die* la creació de la nova Acadèmia, fins que la conjuntura política li permeta nomenar com a acadèmics personatges prou dòcils com per fer del valencià un *patois* típic de llibret de falla. Així, les més altes instàncies del govern valencià han palesat —una vegada més— la seua mala fe, la seua mesquinesa política i la seua misèria intel·lectual, envers l'anomenat *pacte lingüístic*. El penúltim episodi que denota aquest tarannà ha estat el boicot de les autoritats polítiques a l'escriptor i gramàtic Enric Valor, en el seu nomenament de *doctor honoris causa* per la Universitat Jaume I de Castelló. La lectura recomanada per a tan il·lustres processos és, sens dubte, *Les identitats que maten* d'Amin Maalouf. Allà es trobaran ben retratats en aquells que mostren desconfiança, hostilitat, menyspreu i mofa envers els qui —com el mestre Enric Valor— no han traït la seua llengua ni el seu país.

«No hauria pogut somniar-ne tants, de tràfecs, d'emboïcs, de ressentiments, d'històries submergides, en un poble tan petit com Bènzira. (...) Una mar amb calma aparent en la superfície però bullint d'enveges i rancors pel fons. Quieta dalt: com una bassa d'oli. Trontollada i ben arremolinada baix: com una bassa d'odi; com una bassa d'odi oliós a punt de bullir.»

Amb aquestes paraules ens presenta, un dels personatges de la novel·la, el món que realment governa Bènzira, un poble riberec on aparentment regna la calma. Serà la mort —accidental o no— d'un dels membres d'una penya ciclista la que farà trontollar aquest fals equilibri. Assistim llavors a la presentació detallada d'aquest complex univers de psicologies —potser fóra millor dir-ne psicopatologies— i de relacions fosques —emboïcs de llit, gelosies, banyes...—, de corrupció —econòmica i moral—, d'hipocresies i, especialment, d'odi; un odi ferotge que impregnarà totes les relacions i anirà trenant la història i confegint el centre argumental de la novel·la: la sospita d'assassinat i el posterior intent de descobrir l'assassí.

Però tot, això sí, adobat amb una bona dosi d'humor.

En efecte, tenim trenta-un capítols i un epíleg al llarg dels quals el narrador —un dels membres de la penya ciclista— va presentant-nos tots els personatges, ens mostra els avanços en la investigació criminal i ens fa reflexionar sobre la societat del moment —l'any 2002— amb l'humor i la ironia com a armes principals i amb un estil que tracta d'acostarse als registres orals en un intent de fer seu el lector i afavorir, així, la intercomunicació. El narrador s'adreça a nosaltres i ens conta, a cau d'orella, tot el que vol que sapiguem, amb la confiança del que podríem dir «un amic de fiar».

Els personatges són tipus-psicològics que el narrador presenta, analitza i va incloent progressivament dins de la intriga novel·lesca en considerar-los sospitosos. Certament, a mesura que van presentant-se els personatges —i les complicades relacions entre ells—, avança la novel·la i va perdent importància l'anàlisi social o psicològica, al temps que la intriga guanya en pes i en presència fins arribar al moment del desenllaç, inesperat i sorprenent com en tota bona novel·la de lladres i serenos.

L'autor ens situa a l'any 2002. En principi aquesta ubicació temporal podria semblar-nos una espècie de divertimento literari, de joc narratiu. No obstant, amb aquest *futurisme* es pretén portar al límit l'absurd quotidià de la societat dels nostres dies. Un avís clar, en clau caricaturesca, de la degradació actual i imparabile que ens pot portar a una societat governada pel Partit dels Pendons, amb un horari trihorari, una Galícia independent i els bitllets de 20.000 pessetes circulant il·legalment entre la corrupció més absoluta.

Però, malgrat aquesta càrrega crítica, la novel·la és bàsicament una intriga, el procés de recerca i captura de l'assassí de Ramonet, el membre de la penya ciclista i l'amic íntim d'Agustí —el narrador. I és precisament en aquest procés que anirà destacant-se so Nemesi, un Poirot de la Ribera, incapaç d'obrir la boca sense intercalar algun refrany; la ment lúcida i espavilada que sabrà, a la fi, treure l'entrellat que ha matat (o no) Ramonet i que ha despullat un món submergit en l'odi.

Tot plegat, la novel·la sap conjugar el retrat crític d'un món, amb la penetració psicològica i la intriga policíaca en un tot tractat amb humor i descrit amb una veu que se'ns vol acostar al màxim —i que sembla aconseguir-ho. Una novel·la, en suma, que es deixa llegir.

Epistolari fusterià,

2

L'edició de les *Obres Completes* de Joan Fuster es troba aturada al volum 7é des del 1994. Hi manquen, encara, d'altres que acolliran parts tan importants de la seua obra com la poesia o alguns assaigs que hom considera indispensables per a la cultura catalana d'aquest segle. Nogensmenys, durant els darrers anys hom ha pogut constatar com és de viva l'edició de diferents títols fusterians. En aquest context, disposem ja del segon volum de les cartes escrites i adreçades a Fuster, pocs mesos després de la publicació del primer. El conjunt —els editors treballen sobre un fons que aplega més de dos milers de cartes— constituirà un oportú apèndix d'aqueixes obres completes, de la gènesi i la intenció de les quals obtenim notícia alhora que podem copsar-ne el rerefons.

I és que aquesta correspondència ens permet conèixer aspectes essencials del desenvolupament de la personalitat de l'escriptor, i també —en aquest volum— l'entrellat d'una època particularment tèrbola. Hi assistim a una etapa crucial en la formació de Fuster que, no atzarosament, té lloc en diàleg amb els refugiats.

Amb anterioritat al període d'on prové el gruix de les cartes recollides ací —1950-1962—, Fuster havia publicat quatre llibres de poesia i un sol article («València en la integració nacional de Catalunya»). Amb aquest bagatge conrea unes relacions que haurien de proporcionar-li el marc adient per a la discussió de les seues idees, i també la disponibilitat —amb el risc consegüent— d'un espai de llibertat que aprofitaria per publicar bona part de la seua primera producció. Durant aquesta època, forja la seua concepció d'una identitat valenciana dins el marc de la catalana. El lector es farà càrrec de l'enormitat de l'esforç fusterià si en repassa els antecedents i se n'adona del que hi restava. Copsarà també el que per a Fuster degué suposar posar-se en contacte amb el que hi havia encara de viu, entre les víctimes de la persecució feixista. La dificultat de bastir-ne una nova conceptualització era, doncs, enorme i calia que es fes, gairebé de nou. A l'interior, a València, es veia envoltat per poca cosa més que l'integrisme catòlic i l'«esteticisme» provinciana d'un García Sanchiz, un Casp, un Adlert.

Joan Fuster
*Correspondència, 2. Agustí Bartra
i altres noms de l'exili americà*
Edició dirigida per Antoni Furió
Volum a cura de Santi Cortés
Càtedra Joan Fuster
Universitat de València. E. Climent, editor
València, 1999
439 pàgs.

De Catalunya, per bé que en tot un altre registre, procedia aquell desinterès pel «cas valencià» que un dels seus corresponents caracteritza amb l'al·lusió que en féu Dante en parlar de *l'avara povertà dei catalani*. Ací és on rau la significació que volem destacar en el contacte amb l'exili: si l'hagués negligit o no l'hagués cultivat amb la intensitat amb què ho va fer, alguna cosa important se n'hauria perdut. Perquè amb el seu diàleg amb els intel·lectuals refugiats, l'exigència moral i el nivell de l'argumentació havia de ser el més alt; les discrepàncies —com es pot veure clarament en el cas de Bartra—, són sòlides i ben argumentades, més cridaneres i afinades dins una ferma comunitat d'interessos.

Els assumptes són molt variats i importants. Hi ha, en primer lloc, l'obsessió per recuperar i rearticular la consciència nacional dels valencians; a la deguda distància, però amb contundència, s'expressa la

reclamació del reconeixement per a les variants valencianes genuïnes i, amb això, la discussió sobre la consolidació d'una llengua de cultura vàlida per al conjunt del domini; per una altra banda, Fuster exigeix una més gran consideració del País Valencià, per part de Catalunya, mentre refusa un paternalisme gratuït que estima nociu. Amb la lucidesa i el tarannà característics argumenta, també, en favor de l'acceptació generosa de trets diferencials en l'àmbit cultural i sociològic. Sobre aquest extrem, és notòria la influència que exerceix, per exemple, sobre Riera Llorca, que fa seues observacions crucials del mateix Fuster (veg. «Una veu valenciana», text incorporat a l'apèndix). Hi trobem, també, la perseverant tasca que Fuster aconsegueix amb la decidida voluntat de tendir ponts, de crear un públic, i que es manifesta en la constància de les contribucions —pròpies i alienes— que adreça a les revistes i els esdeveniments culturals de l'exili. A finals dels cinquanta, el seu pensament havia guanyat ja, entre nosaltres —com assenyalaren Cucó i Cortés en la introducció del seu epistolari valencià durant el franquisme (3i4, 1997)—, el caràcter hegemònic que hom encara li reconeix.

Consignem, per acabar, un tret que ens sembla particularment revelador de la personalitat del protagonista d'aquest llibre: davant els excessos patriòtics dels intel·lectuals a l'exili, Fuster declara que la seua fe és una «fe negativa», «seca i sola desesperança». Amb conseqüències: des d'aquesta lúcida posició confegeix una poètica (que, ben aviat, exclou la «confecció» de versos i es converteix, deliberadament, en una «política»), un estil i tota una obra, abocats de manera explícita a satisfer objectius civils i culturals prèviament identificats amb netedat («He escrit cada cosa —diu ja en aquesta època— com cada cosa exigeix ser escrita, al meu entendre.»)

Tot això mentre que s'hi parla de Maragall i de Joyce —el llibre del qual demana insistentment als seus corresponents—, de surrealisme i fonologia, de Whitman i de T. S. Eliot, de Teodor Llorente i de la poesia per la qual opta un allunyat «home europeu», de mètrica, d'amics, de llibres, de premis, d'adrecs.

Perdre la innocència

A principis dels setanta, A. Bloom s'ocupà de la pèrdua d'innocència en l'educació. Ho exemplificà, però, en d'altres àmbits. Així, certes indústries llançaven deixalles que contenien mercuri a la massa d'aigua més pròxima. Els residus s'afonaven i desapareixien de la vista, amb la qual cosa es donava per acabat el problema. Però els investigadors establiren relacions entre el mercuri abocat a l'aigua, el trobat als peixos i el que hi havia als teixits corporals de les persones que menjaven peix. Les empreses que llancen aquesta classe de deixalles a l'aigua han deixat de ser innocents, és a dir, ja no estan exemptes de culpa. El fet més greu és que la pèrdua d'innocència moltes vegades no s'acompanya de mesures eficients de prevenció o de solució dels problemes identificats.

Aquestes reflexions conformaven la introducció d'un article d'opinió aparegut al diari *Información* d'Alacant, l'onze d'octubre de 1980. Un grup d'amics, sota el nom de Col·lectiu Benacantil, escrivia en l'esmentat diari, pràcticament cada quinze dies durant més de dos anys, columnes d'opinió sobre diverses qüestions; sempre des d'una òptica valenciana i valencianista. Només uns quants títols ens ajudaran a fer-nos-en una idea: «L'intel·lectual i el sistema», «Inocència en educació», «Autonomia i burocràcia», «Espanya i els espanyols», «Alicante y Valencia», «Panmurcianismo entre valencianos», «Nacions i fronteres», «Els joguets bèl·lics», «Lingüística y poder», «Al castell pel camí de la rutina», etc.

Quasi vint anys després, podem adonar-nos que bona part de la generació d'aquell col·lectiu, persones que ara ja passen de la cinquantena, podria, probablement, ser culpable d'alguna cosa. El silenci predominant d'aquesta generació, a la qual homenots com Joan Fuster van fer perdre la innocència en més d'un aspecte de la vida, seguit pel silenci sepulcral majoritari de les generacions més joves davant tots els problemes socio-culturals, lingüístics i polítics de la societat valenciana, ens fa pensar que els valencians continuem sent innocents com les cebes. Inferir una altra cosa seria esferidor.

PUBLICACIONES DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

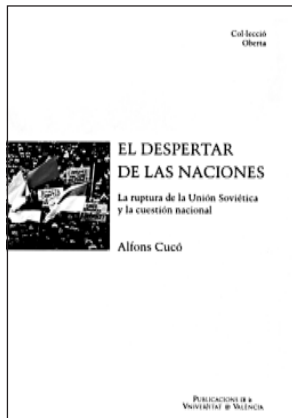
COL·LECCIÓ
FONTS HISTÓRIQUES VALENCIANES

1. Josepa CORTÈS (ed.): *Liber privilegiorum civitatis et regni Valencie. I. JAUME I (1236-1276)*, 194 pp., 3.700 ptes.
2. Vicent Josep ESCARTÍ (ed.): *Pere Antoni Beuter. Primera part de la Història de València*, 194 pp., 3.700 ptes.

COL·LECCIÓ
CINC SEGLES

2. *Doctores y escolares. Congreso Internacional de Historia de las Universidades Hispánicas*, (2 vol.), 6.000 ptes.
3. *Luis Vives y el humanismo europeo*, 162 pp., 2.700 ptes.
4. *Bulas, constituciones y estatutos de la Universidad de Valencia*, (2 vol.), 6.000 ptes.

COL·LECCIÓ OBERTA
SÈRIE HISTÒRIA

4. Alfons CUCÓ: *El despertar de las naciones. La ruptura de la Unión Soviética y la cuestión nacional*, 306 pp., 2.860 ptes.
5. Ana M. AGUADO (coord.): *Mujeres, regulación de conflictos sociales y cultura de la paz*
6. Josep TORRÓ: *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*

L'ESPILL

REVISTA FUNDADA PER JOAN FUSTER // SEGONA ÈPOCA / NÚM. 1

Editorial. La història en el debat polític sobre l'ensenyament de les Humanitats, *Pedro Ruiz Torres*. Models federals i Estat de les Autonomies, *Ferran Requejo*. Hominització i humanització, *Eudald Carbonell*. De l'intel·lectual crític a l'intel·lectual democràtic, *François Dosse*. Els intel·lectuals, entre la «crisi de la raó» i la «fi de la història», *Detlev Claussen*. Intel·lectuals i antifeixisme. Per una historització crítica, *Enzo Traverso*. Temps i relat, *Enric Sòria*. Davant l'Holocaust. Memòria, història, metàfora, *Saul Friedländer*. Esclavitud i emancipació dels jueus, *Isaiah Berlin*. Desenvolupament sostenible al País Valencià, *Ricardo Almenar*, *Emèrit Bono*, *Ernest Garcia*. 1898, a Espanya: segles abans i el dia després, *Miquel Barceló* // *Ernest Gellner*, Nacionalisme, *Àngel Castiñeira*. Joan Fuster, Correspondència, vol. 2, *Alfons Cucó*

L'alquímia dels mots

Miquel Bauçà
El canvi
Barcelona, Empúries, 1998
595 pàgs.

“La introducció del Canvi ha fet que tot el que hom diu hagi esdevingut automàticament insignificant, en el sentit de no significar res. Els parlants en el fons ho saben: era inimaginable només fa uns anys la manca d'abrandament, tot parlant amb les mateixes paraules dels mateixos temes. No és una pèrdua d'entusiasme: és que la insignificança els buida. Això encara durarà un temps, mentre no s'arribi a la plenitud del Canvi, on apareixerà un altre llenguatge, que no tindrà el ròssec de la significació. La literatura desapareixerà i la que coneixem serà inintel·ligible». Amb aquestes paraules, contingudes en l'entrada «Canvi, El» d'aquest llibre singular i inetiquetable que és *El canvi*, Miquel Bauçà ens apropa al context en què cal situar la seva pròpia aventura literària. Es tracta, ja ho hem dit, d'un llibre que no resisteix cap etiqueta i que no es deixa encabir, còmodament, en cap gènere preestablert: en aquest sentit, ni tan sols els referents que, en la nostra literatura, podrien ser més propers (com no pensar en el *Diccionari per a ociosos?*), tampoc no serveixen. Bauçà presenta, com qui estén la roba als penjadors del balcó, en plena via pública, un dietari-diccionari que ho vol abastar tot, tot i que, de la impossibilitat de fer-ho, neix aquest estrany i pertorbador exercici alquimista dels mots, estimulants i fèrtils, ple de confidències i de reflexions, de poemes i d'aforismes, d'ironies i sarcasmes, de divagacions.

Com a les grans ocasions, en aquest cas es fan bones les paraules de Blanchot en *Le livre à venir*: «Només importa el llibre, tal com és, lluny dels gèneres, fora de les seccions, prosa, poesia, novel·la, testimoni, dins de les quals no vol ordenar-se, en la mesura que els nega el poder d'atribuir-li el seu lloc i de determinar la seva forma. Un llibre ja no pertany a un gènere, qualsevol llibre concorre únicament a la literatura, com si aquesta retingués per endavant, en la seva generalitat, els únics secrets i fórmules que permeten donar forma de llibre a allò que s'escriu». No val, doncs, a plantejar-se preguntes *impertinents*: el text de Bauçà és un llibre. Ni més ni menys: literatura. I, en això, hi rau tota la seva força, alliberat per igual de la temptació absolutista de què el llibre sigui més que una obra d'art (la religió de l'escriptura) i de la renúncia nihilista de què sigui només cosa. Entre la desmesura i el buit, la literatura: la possibilitat que l'escriptura, temptativa i perplexa, inauguri un món, el llibre, que s'esquinça en l'interior (desfent la forma i l'argument, la continuïtat i la seqüència)

i es projecta cap a fora, en totes direccions (com la roba estesa).

Des de les investigacions de l'anomenada Escola de Frankfurt, és un leitmotiu del pensament crític la convicció que, amb l'avenc de la racionalitat tecnològica

ca de la societat industrial avançada, la totalitat ha esdevingut totalitarisme: un sistema en què regeix la llei de la unitat i de l'eliminació d'allò divers. Segons Adorno, però, conscient com era del potencial subversiu i herètic de l'art i l'escriptura més radicals del segle, la música dodecafònica, a partir de Schönberg, ofereix un «model» alternatiu a la racionalitat dominant fundada en la identitat identificadora i, al capdavant, tautològica; un model alternatiu a la tendència globalitzadora que pretén sotmetre la diversitat a l'imperi unívoc del concepte. En aquest sentit, aquesta música que inaugura la creació de les sèries, no sotmesa a la jerarquia del to dominant, proporciona la via per a una forma de pensament (i d'escriptura) no totalitari, una forma de pensament crític no instrumental: els

dotze semitons de l'escala cromàtica tenen la mateixa dignitat harmònica i permeten un desplegament no regit pel principi d'autoritat, i serveixen, així, com a model per a un pensament i una escriptura a la deriva que es formularia d'acord amb una lògica de la descomposició. Aquesta estratègia és, en bona mesura, la que hom pot descobrir en la lectura d'*El canvi* de Miquel Bauçà: la ruptura amb la idea de llibre tancant sobre si mateix per la dissolució en allò fragmentari, irònicament articulat com a diccionari, però un diccionari volgutament incomplet, arbitrari, fragmentat. Més paratàctic que no pas sintàctic, per dir-ho d'aquesta manera: subversiu.

I, amb aquest exercici d'alquímia amb els mots, Bauçà porta l'obra tancada cap a la seva dissolució, fins al punt d'acostar l'escriptura al silenci. I, al darrera dels mots, l'esperit de la millor prosa catalana del segle: la ficció del jo en la quotidianitat categoritzada de Josep Pla, el verí dialèctic desemascarador i reflexiu de Joan Fuster, el risc experimental prop dels límits de l'escriptura de J. V. Foix. Potser no és del tot accidental que, als trenta anys de la conferència de Foucault *Què és un autor?*, tres llibres tan remarcables com *L'agent provocador* de Gimferrer, *Despintura del jo* d'Hac Mor i *El canvi* de Bauçà, resituïen el paper de l'escriptor en el text com a *funció* del text, desapareixent al darrera de les paraules escampades per les pàgines del llibre. Potser és cert, com deia en Manel Guerrero a l'*Avui*, que la literatura catalana viu un moment en què les aportacions més interessants i arriscades vénen de la mà dels poetes.

El canvi de Miquel Bauçà, per si sol, inaugura tota una tradició sense deixar de reconèixer-se en la tradició des de la qual parla. Però, malgrat tot i això, la capgira en aquest camí que porta a la dissolució de la pròpia tradició inaugurada: més que un camí obert, *El canvi* constitueix la fragmentació i el sabotatge de tots els camins fressats. Per acabar, l'entrada «Oblidar»: «oblidar, esborrar, netejar, és la tasca primera a què un humà s'ha d'aplicar, car, quan no té cap possibilitat de defensa, és enllefernat, amb un pinzell brut i barroer, de dalt a baix, de baix a dalt. I tothom que passa a prop hi afegeix una capa. Aquesta feina de gratar-se realment no acaba mai. Ara: és satisfactòria, car cada vegada hom se sent més desimbolt, més lleuger. S'ho paga, val la pena».

Com la lectura d'*El canvi*, ho confesso.

La poesia de Ramon Guillem

Ramon Guillem
L'íntima realitat (antologia, 1991-1996)
7 i Mig, Benicull, 1998
76 pàgs.

La publicació d'una antologia de l'obra de Ramon Guillem és una ocasió per actualitzar la nostra visió de la seua poesia, fent-nos-en una visió de conjunt on podem veure l'evolució i les constants de la seua activitat creativa. També és per als més joves una oportunitat per accedir a una part de la seua obra, difícil ara de trobar en el mercat.

L'íntima realitat retrata l'evolució que ha suposat cada nou llibre de l'autor. Aquest progrés està fet a partir dels seus temes habituals (el desig, l'amor, la memòria, la por, la mort, el diàleg entre l'home i la poesia i la conflictiva relació entre la paraula i la realitat), tot i que cada nou llibre aporta una perspectiva nova o diferent. Els poemes d'*Un gran desig s'engendra* (1985), com va escriure Vicent Alonso, centren la reflexió poètica «en l'activitat demiúrgica del llenguatge i de la memòria». *L'hivern remot* (1987) és un llibre de maduresa expressiva. En els seus poemes, Ramon Guillem ens manifesta la seua personal manera d'entendre l'ofici líric: la poesia entesa com una dedicació a la bellesa, com a trampolí idoni per tal de conjurar la solitud, de servir la memòria, o millor dit, de crear-la.

Les ombres seduïdes (1990) creix en el camí triat del poema com a creador de memòria, de bellesa, on la realitat, que sempre és el punt de partida dels seus poemes, es difumina progressivament per donar pas a la construcció d'un món interior personal. En aquest sentit s'intensifica la càrrega simbòlica dels poemes, bastida generalment a partir d'elements de la natura.

En *Terra d'aigua* (1992) el lector trobarà un canvi de to: la poesia més discursiva i anecdòtica dels poemes anteriors deixa pas a una poesia més opaca, més enigmàtica. Ara, Guillem extrema la intensitat de les imatges. Aprofundeix en la densitat simbòlica de la paraula. La poesia es converteix en un forcejament més tens amb la llengua per explorar aquells aspectes més inexplicables de la vida. El desarrelament present en el llibre anterior creix. Els poemes inèdits, tot i mantenir-se en la mateixa línia estètica, són

guiats per una nova actitud, més vitalista, de no furgar només en les deixalles, ja que entre elles pot trobar «un reflex encés».

En *L'íntima realitat* Ramon Guillem ha elaborat, així, una bona selecció del bo i millor dels seus versos i ha sabut mostrar les diferents pulsions que els impulsen. Una vegada llegida aquesta antologia, crec que els seus poemes resisteixen molt bé el pas del temps. La distància permet de valorar amb més precisió la singularitat del seu univers poètic i la qualitat dels seus poemes. El lector d'aquesta antologia advertirà la presència d'una bona mà en la construcció melòdica dels versos, el rigorós treball en la selecció d'imatges, fèrtil en reverberacions semàntiques, i la mostra d'un sòlid ofici en la concepció global dels poemes.

Francesc Calafat

El jo en la literatura juvenil

En els darrers anys la proliferació de la psicoliteratura (o psicolectura) en les col·leccions adreçades als joves ha dut a pensar que aquesta part de la literatura és sinònim d'escriptura en primera persona. És evident, alhora que preocupant, la proliferació de títols en els quals un narrador identificat amb un protagonista adolescent ens relata des d'una focalització interna els problemes que els autors adults consideren propis de l'edat.

L'argument de la majoria d'aquests llibres versen sobre els conflictes dels adolescents amb el propi cos, amb la família o amb l'entorn social. També s'aprofiten per encabir en el currículum escolar els polèmics temes transversals que, com a molestos invitats de la LOGSE, no acaben de trobar el seu lloc.

L'eterna pregunta, per a alguns insidiosos, formulada a la literatura per a infants amenaça sobre aquests textos: *és açò literatura?* En principi, ens podem posar d'acord si els caracteritzem com: textos amb una estructura narrativa, escrits amb un llenguatge directe i pròxim al lector i amb uns personatges adolescents que es mouen en ambients com l'institut, els bars o la casa. Com veiem, un ventall de característiques que faciliten la lectura identificativa. Però, si hem de ressaltar una característica que els identifica, aquesta és la intencionalitat que tenen: la creació de pautes de comportament.

El llibre de Santi Baró *Joc de dames* (Editorial Bullent, 1998) és un bon exemple del gènere. Com diu la coberta «Gemma és una jove que pateix més problemes dels normals per l'edat. Ha de lluitar contra una societat que no està preparada per tolerar allò que no comprén: que la seua mare estime i visca amb una altra dona». Des de l'explosió de la protagonista quan parlant amb la professora que intenta ajudar-la diu: «Ma casa no és una casa normal; que no se n'adona? Jo no tinc pares! No en tinc! La meua situació és antinatural...! Que és que no s'ha adonat encara que la meua mare i la Roser són homosexuals?»; passant per la reflexió que trobem a la meitat del relat «Tan senzill que seria tot si no existissen prejudicis de cap mena...!»; fins arribar a les darreres pàgines, el lector acompanya la protagonista en el camí de creixement que passa, inevitablement, per l'acceptació de les mares i la lluita contra els prejudicis dels veïns, companys de classe i de l'altra família. Al remat, la nena poregosa i mentidera de l'inici, arriba al final transformada en una persona madura: «Ja era ben

Diari de les idees

cert que la meua personalitat estava canviant, raonant uns segons havia estat capaç de canviar la rancúnia i el despit, per comprensió i perdó».

Bitllet d'anada i tornada (Empúries, 1999) de Gemma Lienas és un altre exemple del gènere. Marta, la protagonista, viatja cap a l'autodestrucció en l'autobús de l'anorèxia. La focalització interna triada per l'autora aconsegueix que Marta enganye el lector igual que s'enganya ella. Un miratge que tot malalt d'anorèxia fabrica: «Provo a veure'm com ells em veuen; prima fins al dolor, fins a l'horror, diuen. Un magritxol, diuen. I, en canvi, jo només sóc capaç de veure'm com em sento: grassa. M'acaricio la cintura, pujo les mans des dels ronyons fins a la zona lumbar, buscant els mitxelins fastigosos. Em poso de perfil i m'observo críticament la panxa; la continuo veient bonyeguda, [...] No em puc engreixar.»

Com en el cas anterior, el lector s'identifica ràpidament amb la Marta i l'acompanya en un viatge que els durà fins a la malaltia i la desesperança. Però, com en la majoria dels casos, no s'arriba a cap atzucac. El títol ja ho presagia, el viatge es fa amb un bitllet d'anada i tornada i, al final, «[...] la Marta va adonar-se que ara no tan sols ho sabia sinó que també ho sentia: volia posar-se bé.»

Tornem a la pregunta de l'inici, podem parlar de literatura? Evidentment, són llibres que s'allunyen de la majoria que es comenten en aquesta revista però esdevenen bones ajudes per introduir l'adolescent no lector en l'univers de les lletres. A més, si, com en el cas dels llibres ressenyats, són llibres ben escrits i convincents, es transformen en ponts per introduir-los en l'anomenada literatura legitimada.

Gemma Lluch

Giacomo Leopardi
El Zibaldone dels pensaments
Traducció d'Assumpta Camps
Editorial Columna-L'Albí, 1998
611 pàgs.

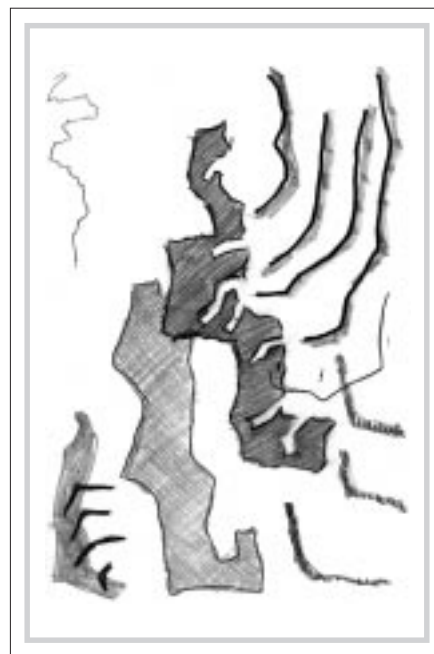

L'any present 1999 és el centenari de la publicació a Itàlia del *Zibaldone dels pensaments* de Giacomo Leopardi, que morí a Nàpols l'any 1832. És obra pòstuma i de característiques molt particulars, ja que no havia estat destinada a ser publicada, almenys sota la forma que tenia a la mort del poeta. La traducció al català es publica amb la col·laboració del Centre d'Estudis leopardians, amb seu a Recanati, lloc de naixement i seu de la institució que vetla per la divulgació i la coordinació dels estudis sobre Leopardi. La iniciativa s'inclou en un programa titulat «Leopardi al món», amb motiu del bicentenari del naixement de l'autor, que ha tingut diverses manifestacions i congressos. Si bé la poesia de Leopardi no necessita ser presentada al públic, la seua obra de pensament és menys coneguda i, per tant, resulta lloable el gest d'oferir als lectors una traducció al català de l'antologia més extensa coneguda a l'Estat espanyol. Les traduccions anteriors, totes en castellà —la més recent introduïda per Rafael Argullol—, no reunien més que un nombre de pensaments declaradament inferior a la versió d'Assumpta Camps. Es tracta en aquest cas d'una antologia feta per una italianista, estudiosa de Leopardi, que recull no solament els pensaments filosòfics sinó també d'altres temes, amb notes bibliogràfiques no massa extenses, ja que no sempre hi aplica el mateix criteri, i per això de vegades manca informació addicional que el lector ben gustosament agrairia. Les referències a l'obra poètica són suficients. La traductora-introductora explica quins han estat els criteris davant la tasca ingent de seleccionar uns textos, un nombre limitat per exigències editorials, de la immensitat de l'obra leopardiana. És difícil de dir quina finalitat tenia l'obra per a Leopardi: Assumpta Camps diu que era de caràcter privat, no pas un diari, ni una agenda, més bé un diari intel·lectual. És cert que continua sent una obra poc estudiada i cal esperar que, amb les recentíssimes edicions a Itàlia i arreu del món, es despertaran les ne-

cessitats d'estudiar-la en relació amb la seua obra poètica, o potser com un text de caire filosòfic. Leopardi féu un extracte de 111 pensaments que va publicar, després de reescriure'ls, sota el títol *Pensaments* i que donen la idea que potser *El Zibaldone dels pensaments* no era més que el registre del seu pensament en permanent activitat, testimoni de l'evolució d'una de les persones més cultes del segle passat.

Tractant-se de una sèrie d'anotacions sobre els quefers i els interessos més variats d'un escriptor, l'antologia privilegia el pensament sobre la forma de pensar, és a dir, ens ofereix aquells textos que en diferents moments de la seua vida l'escriptor ha anat anotant al seu quadern, però a la força es perd la forma d'anotar, com era el procés de valoració i anotació que el poeta tenia llegint un llibre, per exemple, o al llarg de diferents activitats durant el mateix dia: fóra una passejada, posem per cas, o diferents observacions del seu voltant, converses de camperols, comportaments humans, etc. El frenesí de la seua activitat intel·lectual pareix desbordar de vegades la pròpia capacitat d'escriptura, manifestada al quadern amb una successió d'etcèteres que complica molt la tasca del traductor. Camps no diu res de les dificultats que ha trobat al llarg del treball —de segur molt ple de pensaments leopardians, en el millor sentit del terme—, amb la sintaxi (ja que Leopardi era acuradíssim en la llengua) i amb la clarificació dels conceptes. Tradueix amb la sensibilitat de, sent fidel, no complicar la lectura i mantenir la profunditat del pensament i el seu ritme, una tasca que en el cas de Leopardi i del seu *Zibaldone* no és gens fàcil.

Júlia Benavent

Fa dèssset anys que es publicà el primer llibre d'Enric Sòria, *Mirall de miratges*, i des d'aquelles pàgines vibrants d'entusiasme la seua trajectòria poètica ha oferit quatre obres de desusat valor, comptada aquesta d'ara tan excepcional, darrer Premi Carles Riba. Així, estem dins d'una espaiada però important obra creativa que configura una proposta seductora i amb unes qualitats de reflexió excepcionals. Sense oblidar els altres papers que confegeix Sòria, provinents del memorialisme, l'assaig, el periodisme o la traducció, els quals també mereixen el nostre grau d'atenció pels valors intel·lectuals que contenen, sense excloure-hi els poètics, és clar. Quan abordem la poesia d'Enric Sòria, ens trobem una escriptura que s'ha mantingut impermeable al possible adozenament per influències coetànies, ambientals o no, i alhora ha tingut tota la intel·ligència i el talent de mantenir la distància necessària amb les modes («Un vers no és una treva»). Com a poeta sorgit —i fet— en els anys setanta, dins de la campana de ressonància que és la poesia catalana i, d'alguna manera, també la peninsular, no és gens estrany que per les seues característiques d'individualitat la seua obra irradie enmig i per damunt dels dogmes o les rutines —estètiques— considerades encara pròpies d'aquesta època. I és que, en Sòria, el pes o els efectes de la tradició i els clàssics han prevalgut per damunt de la seducció o de la facilitat de les avantguardes i les seues ressaques més o menys alambinades, sovint esgotades. Així, la tradició que nodreix aquesta obra, com reivindica el mateix poeta, és àmplia, va des de l'Antiguitat (Egipte, Àsia, Grècia, Roma, etc.) fins al segle XX. Tot això,

L'art que revela però no redimeix

Enric Sòria
L'Instant etern
Barcelona, Proa, 1999
72 pàg.

no debades ja ho proclamaven els miralls del seu primer llibre (March, Quevedo, Borges, Horaci, Espriu, Li Bo, Cavafis). Es diu prompte, però el més excepcional és que aquest patrimoni no ha estat al servici de cap exhibicionisme esteticista. La tradició, en Sòria, representa un coneixement dosificat que il·lumina la paraula amb sensibilitat, amb gran independència i naturalitat, i aquesta fa que es torne alé el batec que s'incorpora al sentit del poema, segons cada cas. La tradició és sempre una qualitat dialogable o dialogant, és la veu o les veus autèntiques que ha de contenir tot poema. L'eco de dimensions humanes que restarà en el lector.

Com en llibres precedents, en *L'Instant etern*, a més del motiu recurrent («sempre nounat i en cada instant etern»), hi ha els temes habituals en el gènere, escrits com a peces autònomes, en tot cas relacionades amb el context pels llaços tènues que estableix l'escriptura del poeta. Sovint una escriptura explícita que, per ell, no és mai de possessió, sinó sempre d'aprenentatge. Escrit amb la precisió i la contenció ver-

bals característiques de Sòria, aquest volum està organitzat en dues parts, «Anatomia» i «L'Instant etern». La segona conté, o almenys ho procura, els poemes d'aspecte més personal («Tot indret és camí»); la primera podria definir-se com una col·lecció dels temes habituals o cars per a l'autor («Quant a mi, presoner dels meus hàbits»). No obstant això, també és factible creuar sentits entre una part i l'altra, cosa que intensifica la captació del lector dins l'obra enricsoriana. Com és evident també hi ha en aquests poemes una positiva tensió transcendent i molta ambició intel·lectual i poètica que no exclou un gratificant ús de l'autoironia («És debades que cerques, has tornat / on ja no se't recorda. Forasters,»), el sarcasme («L'orgull i la misèria de saber-te / expulsat de l'Edén et sostenien») o la paradoxa moral («Com t'ofenim dient que t'imitàvem»). Com ja passava a *Varia et memorabilia* i *Compàs d'espera*, escandits amb un eficaç ritme, aquests versos també contenen un ventall ric d'encerts sensorials, ara conspicus, ara imperceptibles, que aporten una bellesa incomparable als poemes. Bellesa entesa com a exultació d'art; art com a correlació —indefugible— de batec humà. De nou, hi trobem amb la mateixa dignitat certes arrels del poeta unides als misteris de l'experiència humana, o la humana condició, ara concreta ara genèrica («i el passat ens acull / o ens ennuega»).

Per coses així, aquest llibre sense clixés ni anacronismes és francament digne de lectura, perquè sens dubte també representa una proposta autèntica de la poesia culta actual, amb rostre humà.

Vicent Berenguer

Editorial Afers

Recerca i pensament

Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Les raons del passat. Tendències historiogràfiques actuals*, 308 pp., PVP 3.120 Pta.

José Alberto GÓMEZ RODA: *Política i poder local. Catarroja: un municipi valencià durant el primer franquisme*. Pròleg d'Ismael Saz Campos, 224 pp., PVP 3.120 Pta.

Alfons CUCÓ: *El valencianisme polític, 1874-1939*. Segona edició ampliada i revisada. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 320 pp., PVP 3.120 Pta.

Els llibres del contemporani

PERE MAYOR: *Un País amb futur. Converses amb Víctor G. Labrado*. Pròleg de Ramon Lapiedra, 126 pp., PVP 1.500 Pta.

Afers. Fulls de recerca i pensament

XIV:32 (1999), *Sucre i creixement econòmic a la baixa Edat Mitjana*. Coordinació i presentació de Ferran Garcia-Oliver, 316 pp., PVP 3.120 Pta.

Arxius de Sociologia

2 (1998), *Treball i ocupació: temps de canvi*. Presentació de J. A. Santos Ortega, M. A. García Calavia i E. García García, 248 pp., PVP 1.500 Pta.

editorial afers

El no lloc dels intel·lectuals crítics

Theodor W. Adorno-Walter Benjamin
Correspondència 1928-1940
Trotta, Madrid, 1998
337 pàgs.

---

nà que calia travessar la immensitat glaçada de l'abstracció abans que no es pogués assolir convincentment la plenitud d'una filosofia concreta. I la dialèctica negativa traça retrospectivament aquest camí» (*Dialèctica Negativa*, Taurus, 1975, pàgs. 7-8). És difícil retre en menys paraules un homenatge més explícit a l'intercanvi intel·lectual a què aquesta correspondència ens permet accedir.

La correspondència està plena d'al·lusions i valoracions intel·lectuals que funcionen avui com a element per a la reconstrucció de la història de l'Escola de Frankfurt; hi ha també opinions incisives que s'expliquen pel caràcter privat de la comunicació, com ara la carta 74 en què diu Adorno: «He llegit mentrestant l'assaig sobre la cultura de Marcuse. Em sembla més aviat regular, de segona mà, amb coses preses de Marx, farcit de substància cultural de Weimar; la feina d'un mestre d'escola convers tot i que, certament, molt treballador», que tanmateix permet de reconstruir la seua posició sobre el famós article de Marcuse «Über den affirmativen Charakter der Kultur», publicat a la *Zeitschrift für Sozialforschung* 6 (1938) i que ha estat considerat, de vegades, com a escrit representatiu del programa de l'Escola de Frankfurt. Sovintegen en aquest epistolari els moments de gran intensitat intel·lectual, dels què en són exemple —no pas únic, ni aïllat— les cartes d'Adorno 26 i 27 (desembre 1934) a propòsit del treball de Benjamin sobre Kafka, que donen peu a expressions com aquesta: «mai abans no havia pogut comprovar tan clarament com arran d'aquest treball la nostra coincidència en allò filosòficament fonamental!» (pàg. 77), o a anàlisis filosòfiques sobre «l'estreta relació (que) serveix aquest treball amb Hegel», desenvolupada en termes de la *Ciència de la lògica* i de la *Filosofia del dret*, o de la seua relació amb el mateix llibre d'Adorno sobre Kierkegaard, amb al·lusions a Freud i Heidegger.

La publicació d'una correspondència personal entre dues figures intel·lectuals com Theodor W. Adorno i Walter Benjamin, tan decisives per a la formulació d'una filosofia marxista crítica, que copen el món social i intel·lectual d'entreguerres, amb tot el que té de nou en categories noves, constitueix una aportació considerable al coneixement de la veritable gestació de la Teoria Crítica de Frankfurt, però també a la reflexió sobre el no lloc dels intel·lectuals crítics en una Europa esquinxada. Mentre la filosofia de Heidegger coneixia l'èxit d'*Ésser i temps*, o dels cursos sobre Schelling i Nietzsche, els autors de la Teoria Crítica travessaven la peripècia de la supervivència en un món històric hostil, que la publicació d'aquesta correspondència ens permet de reconstruir.

L'enorme interès de les cartes, traduïdes ara al castellà per Vicente Gómez i Jacobo Muñoz, amb un excel·lent estudi introductor i cura d'aquest darrer, i amb tot l'aparat crític de notes que escau per tal que el lector sàpiga del cert de què parlen Adorno i Benjamin, no s'esgota en la reconstrucció d'un moment crucial de la història europea; permet també d'accedir a l'entrellat d'un diàleg intel·lectual que no s'esvaní amb el tràgic final de W. Benjamin a la frontera amb l'Espanya de 1940. En el pròleg de la seua obra cimeira, el 1966, instal·lat de nou a Frankfurt en un panorama polític, social i intel·lectual molt diferent, Th. W. Adorno reconeix el veritable valor de l'intercanvi amb Benjamin, que recull en bona part l'epistolari, tot evocant: «quan Benjamin llegí ja el 1937 la part de la *Crítica de la teoria del coneixement* que l'autor havia acabat llavors —el darrer capítol—, n'opi-

En l'enorme diversitat de temes filosòfics a què al·ludeix i que desenvolupa la correspondència, el lector hi pot triar segons les seues pròpies preocupacions. Però res de menys arbitrari, al meu entendre, que fixar l'atenció en les idees d'Adorno sobre la dialèctica com a pensament en exercici, esbossades a la carta 110, en les seues objeccions al *Baudelaire* de Benjamin, que contenen *in nuce* —em sembla— el nucli decisiu que desplegarà a *Dialèctica Negativa*. Hi ha un punt de partida, hermenèutic i ètic, en l'afirmació d'Adorno: «Aquest treball no el representa a vosté de la manera com precisament aquest treball hauria de representar-lo (pàg. 274); i és també un punt de partida historicofilosòfic la caracterització de la seua pròpia posició teòrica quan afirma: «Al capdavant, en *La genealogia de la moral* de Nietzsche hi ha més de la veritat una que en l'ABC de Bukharin» (pàg. 274). Allò que Adorno hi denuncia és un ús de la dialèctica, en l'estudi sobre Baudelaire, en què la «mediació entre infraestructura i sobreestructura» ha estat substituïda per «la deducció immediata de *l'âme du vin* a partir de l'impost vinícola» (pàg. 272).

Adorno afirma que la tasca de la teoria comença quan es comprén que «la determinació materialista dels caràcters culturals sols esdevé possible mediada pel procés global», i no partir d'ella, constitueix una «usura en l'ordre teòric» que «afecta l'empíria». Hom atribueix «als fenòmens precisament el tipus d'espontaneïtat, materialitat palpable i gruix dels quals s'han vist desproveïts en el capitalisme» i s'adopta, d'aquesta manera, un «materialisme immediat», un «materialisme antropològic», en el qual «glateix un element

pregonament romàntic» (pàg. 272), que no li fa cap favor al marxisme: «Al marxisme no, ja que la mediació a través del procés social global no es veu enlloc i s'atribueix a l'enumeració material, de manera supersticiosa, gairebé un poder d'il·luminació que mai no hauria de reservar-se a la indicació pragmàtica, sinó a la construcció teòrica» (pàg. 273). La tasca de la dialèctica rau en la construcció teòrica, l'única capaç de «trenca el malefici» de la cruïlla pràctica en què ens trobem, «entre màgia i positivisme».

Els elements centrals del diagnòstic d'Adorno sobre el nostre temps estan donats, així com la seua visió sobre el paper estratègic que hi acompleix el treball teòric exercit com a dialèctica crítica. Per al lector de *Dialèctica de la Il·lustració* no serà sorprenent que la «genealogia» nietzscheana hi aparega associada a la tasca del marxisme crític, tot i que fa pensar bastant el fet que Adorno ho fes explícit a Nova York, el 1938, sense saber potser que des de 1935 Heidegger feia lliçons a Friburg en què prenia posició sobre Nietzsche, com l'últim gran autor pertanyent a la història acabada de la metafísica. L'ús de la dialèctica —i de la genealogia— que Adorno proposa, incorpora una especial sensibilitat teòrica davant els fenòmens expressius de la diferència, que permeten copsar teòricament, sense reducció conceptual, el procés global estudiat: «Panorama i “petja”, *flâneur* i passatges, el modern i el sempre idèntic sense interpretació teòrica, ¿constitueix això un “material” que pot esperar tranquil·lament a ser interpretat, sense veure's consumit per la seua pròpia aura?» (pàg. 270). Benjamin respon mot per mot a aquesta objecció; i caracteritza el seu procedir metòdic com una «crítica a l'actitud del filòleg... que cerca constituir-se sempre en el rendiment filològic mateix» (pàg. 281).

Potser allò que caracteritza millor, no sols el debat metodològic sobre el *Baudelaire*, sinó el tarannà intel·lectual de la correspondència tota sencera, siga aquesta afirmació de Benjamin: «el que hi havia en joc no era només solidaritat amb l'Institut ni mera fidelitat al materialisme dialèctic, sinó solidaritat amb les experiències que hem fet tots els darrers quinze anys» (pàg. 280). La prosa exquisida d'ambdós autors assoleix la major sensibilitat teòrica per copsar la dialèctica del nou i el vell, en un temps present, assumit i criticat; i dóna pes filosòfic propi, en molts moments, a aquest document històric.

Cuina literària

Vicent Simbor Roig
Llorenç Villalonga a la recerca
de la novel·la inefable
IIFV-PAM
València/Barcelona, 1999
303 pàgs.

Aquest nou estudi de Vicent Simbor, autor ben conegut pels seus consistents treballs sobre els orígens de la Renaixença al País Valencià, la vida i l'obra de Carles Salvador i també per altres obres posteriors —entre les quals diversos i utilíssims panorames d'història literària valenciana en l'època contemporània, dos d'ells en col·laboració amb Ferran Carbó—, recull una anàlisi minuciosa, i realment necessària a hores d'ara, sobre la narrativa de Llorenç Villalonga. Minuciosa perquè, amb un instrumental crític variat i rigorós, ressegueix tots els plecs de les novel·les i els relats breus de l'escriptor mallorquí, en la seua globalitat però també en els detalls de cada peça. Necessària perquè, enmig de la ja extensa bibliografia coneguda sobre l'autor de *Bearn* —de la qual Simbor ofereix una selecció ben triada—, calia una visió general, que servís alhora de balanç i de diagnòstic.

Val a dir que el llibre de Simbor —recentment guardonat per l'Institut d'Estudis Catalans— compleix de sobres aquesta funció, de manera que constituïx

eix una densa i precisa introducció al tema. Ara bé, tot i estar construït amb una analítica sòlida i ben travada, ordenada i completa, no és limitada a presentar-ne una visió estrictament acadèmica. Ben al contrari, conté igualment, al costat de nombrosos suggeriments per a recalades futures, unes notables dosis d'assaig interpretatiu, que han de reclamar, per tant, l'atenció d'altres bons coneixedors de la narrativa villalonguiana i, si cal, el debat sobre les conclusions a què arriba Simbor en tancar la seua incursió.

Aquestes conclusions poden resumir-se en la fixació del que Simbor considera «els dos eixos bàsics al voltant dels quals gira la producció novel·lística de Villalonga: el contingut autobiogràfic i el model de la novel·la ideològica». D'altra banda, després de fonamentar a través de distints precedents què cal entendre com a «novel·la inefable», en qualificar així l'ideal narratiu de l'escriptor mallorquí, Simbor matisa la seua afirmació, tan contundent que fins i tot figura al títol de l'estudi. «Si per novel·la inefable entenem aquell model de novel·la caracteritzat per l'absència d'accions i d'arguments», la definició no seria invàlida. Tanmateix, diu, les narracions villalonguianes «redueixen al màxim l'acció per a centrar-se en els personatges, els focus perennes d'atenció». Hi troba, doncs, una adaptació del model, una adequació a la poderosa capacitat de captació psicològica de qui havia fet una entrada de cavall sicilià en la narrativa catalana dels trenta amb una peça tan detonant com *Mort de dama*.

Per tal de recercar i acotar aquesta pauta subjacent en la narrativa villalonguiana —que també es detecta en altres gèneres literaris que va conrear, com ara el teatre—, Simbor assenyala narradors i intèrprets del fet literari que haurien pogut influir-hi i que no sempre coincideixen amb determinades visions en algun moment considerades canòniques: Ortega y Gasset, d'Ors, Anatole France i Proust. També són importants, en aquest assaig, les parts dedicades a la problemàtica lingüística, el sistema dels personatges, els motius recurrents, els espais de les distintes accions i la dissecció dels registres, de la sàtira a la visió heroica de la vida —tan pròpia dels anys de formació de l'escriptor— o les fabulacions utòpiques dels seus darrers anys —quan tan sovint es declarava convençut de la ineluctabilitat d'una forma o altra d'apocalipsi—, passant per «la recreació nostàlgica del paradís perdut», adés idealitzat i adés presentat amb unes gotes de sarcasme.

Fer novel·la és difícil. Exigeix un treball meticulós, un esforç feixuc —gairebé sobrehumà—, una planificació indefugible, prèvia a la redacció, que ens permet d'ordenar idees, de calibrar allò que realment volem contar per tal d'encabir l'argument dintre l'estructura —necessària!— de la novel·la. A casa nostra, s'hi respira un ambient de triomfalisme literari que fa feredat. És cert que la literatura catalana ha aconseguit uns nivells de normalitat cultural insospitats. Tanmateix, crec que ha arribat l'hora de fer-ne el balanç, d'esbrinar quines són les directrius i els criteris que hauríem de seguir a partir d'ara i, sobretot, de saber quin és l'objectiu primordial a què ha d'aspirar una literatura minoritària com és la catalana. Perquè em fa l'efecte que ens hem deixat entabanar per l'autocomplaença i per l'autoadulació. Hem optat per la drecera de la quantitat per tal d'entronitzar-nos com a déus insolvents d'un Olimp fàcil i envanit, falsament novel·lístic. Em sembla que, gràcies a la urgència mercantil d'alguns editors, els aparadors de les nostres llibreries són plens de novetats que passen per novel·les, però que no en fan el pes.

Aquest no és el cas de Jaume Cabré. L'escriptor barceloní ha aconseguit construir un món novel·lístic total. I dic total perquè cadascuna de les seues *novetats* és una peça que encaixa a la perfecció en la complexa maquinària novel·lística de l'escriptor Jaume Cabré. I ho dic, també, perquè algunes de les constants que hi sovinteja amb tossuderia, com ara el món reiteratiu de Feixes —a l'estil del Macondo de García Márquez—, o com la música, en són les proves més il·lustratives. A *Lombra de l'eunuc*, per exemple,

Concert per a violí i orquestra de Jaume Cabré

Lombra de l'eunuc
Proa, Barcelona, 1998
415 pàgs.

Fra Junoy o l'agonia dels sons
Proa, Barcelona, 1998
264 pàgs.

Jaume Cabré demostra ser un novel·lista de fusta polida. L'autor domina el llenguatge: hi ha sabut reconèixer la matèria primera, i ha fet servir els millors estris de les tècniques narratives i les eines imprescindibles dels recursos literaris per tal de bastir una complexa estructura on s'insereixen còmodament el farcit de paraules, l'argument i la trama de la novel·la.

L'estructura de *Lombra de l'eunuc* és impecable: Jaume Cabré parteix del temps present —el sopar entre Miquel Gensana i Júlia— per tal de descabdellar la troca del passat. Un passat amb dues històries que corren paral·leles —la de la família-dinastia espúria dels Gensana de Freixes i la de la vida del Miquel— i avancen a poc a poc envers el moment present per enllaçar amb el punt àlgid de la novel·la. A més, i per acabar-ho d'adobar, l'estructura de la novel·la s'encasta en el *Concert per a violí i orquestra* d'Alban Berg. Un concert la significació i la temàtica del qual s'adiuen perfectament a les de *Lombra de l'eunuc*. La novel·la de Jaume Cabré s'hi emmiralla, estructuralment i temàtica, en el concert de Berg. Estructuralment, perquè *Lombra de l'eunuc* es divideix en quatre parts desiguals directament manllevades del *Concert per a violí i orquestra* del compositor austríac. I, temàticament, perquè la mort plana sobre la novel·la com una ombra implacable. Cal recordar, en aquest sentit, que la mort de Manon Gropius —com la del Bolós a *Lombra de l'eunuc*— fou la causa que impulsà Alban Berg a compondre el 1935 i a Barcelona —un dels escenaris principals de la novel·la de Cabré, recordem-ho— el *Concert per a violí i orquestra*. Per tant, tots els paral·lelismes estructurals i temàtics entre el *Concert per a violí i orquestra* d'Alban Berg i *Lombra de l'eunuc*, establerts amb mestria per Jaume Cabré,

obeeixen a l'objectiu del novel·lista per confegir el trencaclosques complex, però reconeixedor, d'una trama que a més d'enxampar l'atenció del lector el sobtarà plàcidament en el moment més inesperat, tot just quan pensava haver completat el trencaclosques de la història.

Lombra de l'eunuc ens remet —sobretot pel que fa a la necessitat de realització del protagonista a través de l'art— a *Fra Junoy o l'agonia dels sons*, publicada el 1985. Aquesta novel·la, però, presenta una trama i un desenllaç massa previsibles, la qual cosa provoca la relaxació de l'interès del lector per la novel·la. A més a més, els textos religiosos introduïts al bell mig de la novel·la —em referesc únicament al «Llibre dels Costums»—, que en un principi haurien d'haver servit de reforç al text principal, no fan sinó enterbolir el ritme del relat i, al remat, no hi aporten gaires beneficis. No obstant això, *Fra Junoy o l'agonia dels sons* és una novel·la interessant, un assaig novel·lístic que deixà expectants els lectors i la crítica davant la promesa d'un bon novel·lista. Els anys n'han confirmat la promesa. I ara l'editorial Proa ha decidit amb encert de fer la «Biblioteca Jaume Cabré», on s'anirà publicant l'obra de l'escriptor català en una edició completa i acurada.

No em reca de repetir el que comentava a l'inici d'aquesta ressenya: la feina del novel·lista és dura i difícil. Si volem desemballar-nos de les aigües somortes del provincianisme i de la literatura a corre-cuita, caldrà esbaldir els estris de l'escriptura i apostar per la qualitat. És l'única manera de proveir la literatura catalana de la dignitat que tant es mereix.

Juli Capilla

Per conèixer March

Lectures d'Ausiàs March
(15 de gener-10 de desembre de 1997)
Fundació Bancaixa, València, 1998
264 pàgs.

Després de les múltiples celebracions que al voltant d'Ausiàs March recorregueren l'any 1997 ens trobem a hores d'ara en el període de recepció i de pagament dels resultats de trobades, conferències, simposis i altres esdeveniments que, ni que fos de manera passatgera, estimularen una miqueta la vida cultural valenciana en data tan assenyalada. L'acte que, al meu parer, fou el més interessant de l'any March és el cicle de lectures organitzat pel professor Albert Hauf i que tingué lloc als locals de l'Obra Cultural de la Fundació Bancaixa a València (traslladat també a Gandia). I açò per diverses raons. A més de les d'ordre purament acadèmic, cal tenir en compte el bon criteri de l'organització de distribuir les conferències programades al llarg de tot l'any, una per cada mes. No hi havia doncs temps per al cansament intel·lectual propi dels congressos intensius «al vapor», en els quals hom ha d'empassar-se en dos o tres dies informació suficient com per a alimentar l'esperit durant mesos; als «dimecres de Bancaixa», per contra, el públic (heterogeni però fidel) ja sabia que un dia al mes tindria una hora de gaudi intel·lectual, de conversa relaxada, de lectura de textos. I quatre setmanes per a preparar-se.

El que ara ens arriba és l'edició de les «Lectures» en un volum d'acurada factura, en el qual, a més dels textos de les nou conferències pronunciades, s'hi afigen altres tantes il·lustracions d'artistes valencians, una per cada lectura, i que suposen un acostament plàstic, una nova «lectura» del text, complementària de la que fa el filòleg. Perquè, com remarca Hauf al pròleg del volum, la idea d'aquestes trobades mensuals era oferir una *lectio*, una exegesi per part d'un especialista de reconegut prestigi que acostés el públic a la comprensió d'un poema del no sempre fàcil Ausiàs March. El resultat trobe que és difícilment millorable. Si adés he dit que el públic era heterogeni, igualment heterogènies eren les lectures oferides;

però sempre al voltant d'un eix comú unificador: la recerca de les claus de la poesia marquiana.

La nòmina dels especialistes convidats és força significativa de la varietat d'acostaments possibles i de la garantia de qualitat de les lectures proposades. Així, la lectura que el professor gal·lès Garreth Walters fa del primer poema ens il·lumina sobre la importància històrica de la proposta marquiana com una lírica europea que, per primer cop, implica el lector en la creació del sentit del text. Un minuciós comentari del poema XCVI fet per Marie-Claire Zimmermann és una altra mostra d'un acostament obert al text marquian, que en palesa la precisió de la construcció formal acompanyada de l'anàlisi de la veu lírica. L'amor, un dels temes claus, és el motiu del poema XXV, triat per Costanzo di Girolamo, crític que ens proposa per a la reflexió l'atipicitat d'aquesta composició com a paradigma del que suposa la poesia marquiana enfront de l'herència dels trobadors. També sobre l'amor marquian parla Albert Hauf en el seu comentari al poema XXXVII; sobre amor i sobre temor, temor que amaga l'amor, i l'amaga a crits.

Lola Badia i Lluís Cabré presenten senyals acostaments a dos textos marquians (LXIV i XLV respectivament) per a la interpretació dels quals cal comptar amb unes claus científiques: mèdiques i naturals en el cas del primer, psicològiques en el del segon. Anton Espadaler, amb la lectura del poema III, proposa un nou acostament al «proemi» exigint per la lectura en clau de «Canzoniere»; certament, la composició analitzada no seria el text introductor, però sí una etapa d'aquest proemi que s'estendria per altres composicions. Xavier Dilla, un especialista precisament en la lectura marquiana d'acord amb la tradició petrarquesca, comenta el text XLVII a la llum de l'immediatament anterior (algun ordre hi ha doncs en les composicions marquianes canònicament establertes!), mentre que, finalment, Robert Archer ens acosta al Cant Espiritual, el dens poema CV, apassionant i ple d'agònic sentiment.

En definitiva, les lectures parteixen d'un plantejament molt encertat: la presentació d'un sol text amb totes les implicacions que es deriven de la seua interpretació. I que no són poques, com palesa l'aprofundit estudi que el coneixement dels autors ha vessat en aquestes pàgines que, sens dubte, constitueixen una de les millors contribucions de l'any 1997 a l'estudi seriós i a la divulgació del nostre poeta.

Josep E. Rubio

Revista de revistes:

¶ Afers

«Sucre i creixement econòmic a la baixa Edat Mitjana» és el títol del suggerent dossier, coordinat per Ferran Garcia-Oliver, que constitueix el nucli d'aquest lliurament. El tema és important, perquè apunta a una cruïlla en què es troben transformacions agrícoles, feudalisme, capitalisme mercantil i creixement econòmic a la tardor de l'Edat Mitjana al País Valencià. Ens trobem, doncs, amb un panorama que afegeix complexitat a les visions sumàries del nostre passat: un conreu comercial expansiu en un entorn feudal, mà d'obra morisca, enginyers mecànics per a la transformació (el trapig), la reestructuració del paisatge rural a tota una comarca (la Safor), exportació, companyies comercials, formació de capital. Un notable planter d'historiadors n'analitzen, des de variats punts de vista, els detalls i l'entrellat: F. Garcia-Oliver, T. Glick, C. Barceló i A. Labarta, J. A. Gisbert, P. López Elum, J. V. Garcia Mansilla, J. Castillo, L. P. Martínez i P. Viciano. Un ampli capítol de recensions de llibres i de ressenyes culturals, com sempre, completen el sumari, que compta també amb dos *postscripta*: un d'Enric Pujol sobre Ferran Soldevila i un altre de Doro Balaguer sobre Vicent Ventura. (Núm. 32, 3.000 PTA, Editorial Afers, Ausiàs March 68, 1ra, 46470 Catarroja, tel. 96 126 86 54, fax 96 127 25 82.)

¶ El Contemporani

Obre les planes d'aquesta revista Enric Sòria amb una crítica incisiva de l'exposició neoimperial dedicada recentment a Felip II. Tot seguit hi trobem un article de George Steiner sobre «la insuportable multiplicitat de l'univers» i un altre de Marició Janué sobre l'Holocaust i la polèmica Goldhagen. V. Gómez dialoga amb el medievalista C. di Girolamo. Hi ha, a més, articles sobre lletres (A. Mestres sobre J. Robrenyo i I. G. Etkind sobre literatura russa actual), estudis sobre els orígens del catalanisme polític (P. Batllósera) i sobre la República i la Guerra Civil al País Valencià (A. Calzada i R. Torres). A. Margalit, el filòsof israelià, reflexiona sobre: «Recordar, oblidar, perdonar». Finalment, un conjunt de ressenyes, notes i comentaris breus. En conjunt, una publicació que guanya qualitat i atractiu a cada número. (Núm. 17, gener-abril 1999, 600 PTA, Editorial Afers, Ausiàs March 68, 1ra, 46470 Catarroja, tel. 96 126 86 54, fax 96 127 25 82.)

Potser en les nostres latituds —amb l'euro com a tòtem de la tribu i la visa com a únic passaport— i a hores d'ara —en què la polèmica més ardent és si el mil·lenni i el segle finiran la nit de Cap d'any del 1999 o la del 2000— les històries de guerrillers i de maquis ens queden més lluny que les gestes cinematogràfiques d'*El Zorro*. Però no fa tants anys les parets de molts dels joves eren decorades amb l'efígie del guerriller més mític i les prestatgeries albergaven alguna biografia d'aquell que s'anomenava Ernesto Che Guevara, el *Che*. I fa només cinquanta anys la geografia d'aquesta pell de brau —els seus paisatges més inhòspits— era poblada per maquis, aquells que no donaren per acabada la guerra del 36-39 i que s'hi refugiaren per resistir fusell en mà al general Franco, com els últims romàntics, a l'espera que les tropes aliades

entraren pels Pirineus, quan l'any 1944 havien acabat amb el nazisme i el feixisme europeus, i enderrocaren la dictadura.

I ara, de la mà d'Edicions Bromera, Miquel Ferrà i Joan Francesc Mira, amb *Les llegendes del Che* i *Viatge al final del fred* respectivament, recuperen de la desmemòria aquelles històries de guerrillers i maquis. Tot i que formalment i narrativa són llibres molt disparells, coincideixen en aquest interès combatiu (per qualificar-lo d'alguna manera) que tan poc té a veure amb l'euro, la visa i el final del mil·lenni.

Les llegendes del Che és, com el seu títol descriu, un recull de llegendes protagonitzades per Ernesto Che Guevara. La veracitat històrica d'aquests passatges biogràfics descansa sobre un matalàs de

Maquis i guerrillers

Miquel Ferrà
Les llegendes del Che
Alzira, Bromera, 1998
152 pàgs.

Joan Francesc Mira
Viatge al final del fred
Alzira, Bromera, 1998
248 pàgs.

---

recerca ferrariana i de mitologia popular que l'Amèrica Llatina ha anat teixint-hi i que, de ben segur, tampoc s'allunyarà massa de la realitat d'aquell heroi de la boina i l'estel que preferí estendre la revolució per tota la geografia nerudiana a la tranquil·litat d'un despatx ministerial a l'Havana. Siga com siga, aquestes *llegendes* aporten aspectes interessants i contribueixen a perfilar la humanitat del guerriller argentí. Miquel Ferrà, una vegada més, amb la fórmula de la història ficció, s'interessa per una biografia històrica i manipula i fa versemblants els materials tot esforçant-se perquè càpien dins els paràmetres del que hauria pogut passar en la realitat. Ja en un altre lloc vam comentar que la «insistència obsessiva en la història, en els diferents escenaris del planeta, en les múltiples confrontacions d'interessos que esclaten en guerres, ens fa pensar que la globalitat de l'obra de Miquel Ferrà és una profunda reflexió sobre l'ésser humà, un estudi sobre la història de la intolerància i del caïnisme (...)» i aquest nou lliurament del seu quefer literari no desdiu les anteriors paraules. Les narracions, tractades literàriament per l'escriptor solleric amb les formes de la rondalla tradicional que accentuen l'aurèola mítica del personatge, van acompanyades d'unes notes explicatives sobre la procedència del material i per unes magnífiques i curioses fotografies d'Alberto Korda.

Viatge al final del fred de Joan Francesc Mira havia estat publicada l'any 1983 però significativament retallada. Ara aquesta nova edició ens ofereix la versió completa, revisada i definitiva i, gràcies a l'estudi introductor de Carles Mulet, les eines necessàries per fer-ne una lectura aprofundida. *Viatge al final del fred*, com altres creacions de Joan Francesc Mira,

s'emparenta amb aquell tipus de narrativa que elabora al màxim cada paràgraf i aprofundeix en el monòleg interior i en el flux de consciència per *viatjar* a l'interior dels protagonistes. L'exercici d'estil i de domini de la tècnica i del codi no és gratuït, vistos els resultats que n'obté Mira amb aquesta novel·la, els protagonistes de la qual són una parella de bessons que s'enfrontaran amb el passat personal i amb la història col·lectiva i a la mort també personal i també la col·lectiva. El paisatge vist pels protagonistes i l'ascensió —real i simbòlica— a la muntanya són molt bones mostres de la prosa fabulosa de Mira, i també, en aquests capítols, podem observar el partit que en trau a cada racó de línia o paràgraf per suggerir fragments d'un passat; passat que el flux de consciència ens descobreix incomplet, però que la retina del lector

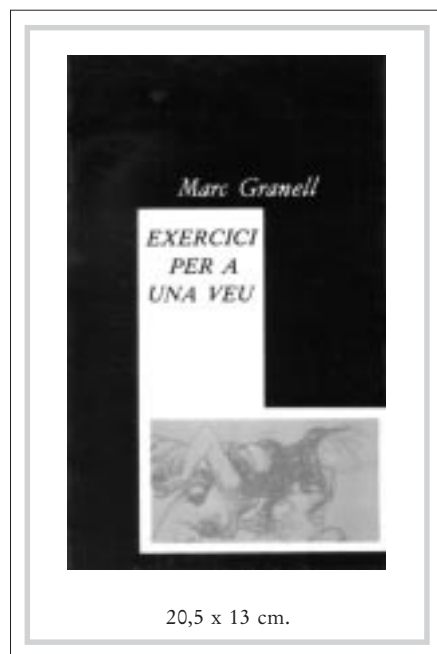
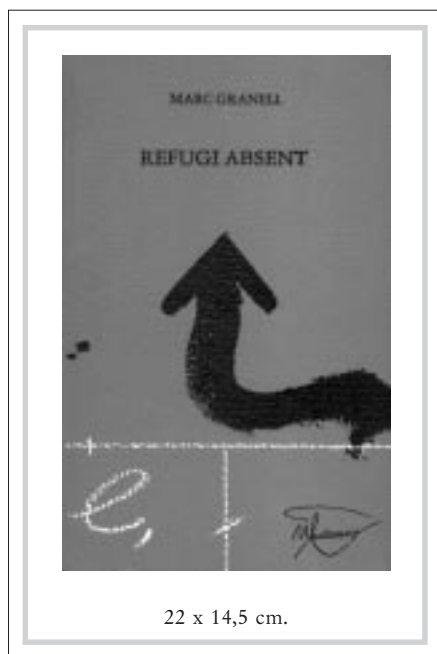
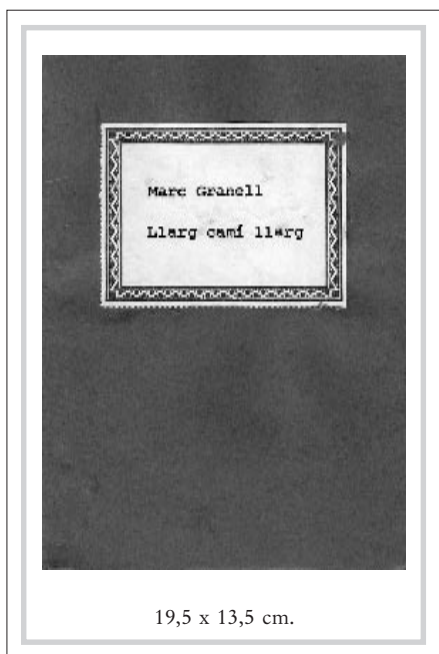
reconstruirà en un tot sense més esclertes que les que visqueren els protagonistes. Com a rerefons d'aquest brillant exercici narratiu, hi ha els fets novel·lats que ens parlen d'una història d'amor marcada per la guerra del 36 i les fronteres, no només les geogràfiques i polítiques, sinó també les que separen dos germans bessons. *Viatge al final del fred* té a més l'atractiu de ser una interessant exploració literària del món dels maquis amb uns personatges singulars i amb les petites i terribles tragèdies dels foscos anys de la postguerra.

Ja ens va bé que durant aquest apocalíptic 1999 ens acompanyen lectures com les que ens proposen Miquel Ferrà i Joan Francesc Mira.

MARC GRANELL: LA VISITA DE LES MUSES

Les Muses són capritxoses. O sàvies. Després de passar uns anys de sequera creativa, n'he tingut quatre de forta productivitat, el resultat de la qual han estat quatre llibres també, de diversa extensió i textura, que, a causa de les típiques i tòpiques dificultats d'edició, en aquests mesos van traient el nas a la llum i a la consideració dels possibles lectors. Dos ja ho han fet: Versos per a Anna, veritable motor desencadenant d'aquesta etapa tan creativa (oh, l'amour, la poésie), i Corrent de fons, que acaba d'aparèixer. Aviat es publicaran els altres dos: una plaquette de vuit poemes titulada Matèria d'ombra, en la nova col·lecció "Poètiques" de Cafè Central, i La lluna que riu i altres poemes, un llibre adreçat als menuts, en la col·lecció "Sopa de llibres" de l'editorial Anaya. Confie que la consideració dels possibles lectors hi serà, almenys, tan benèvola com la que obtingueren els seus predecessors i mantindran els seus nassos, intactes, en el seu lloc. I confie, sobretot, que les Muses seguiran visitant-me. Jo, per si de cas es queden voletejant per la meua cambra, continue treballant.

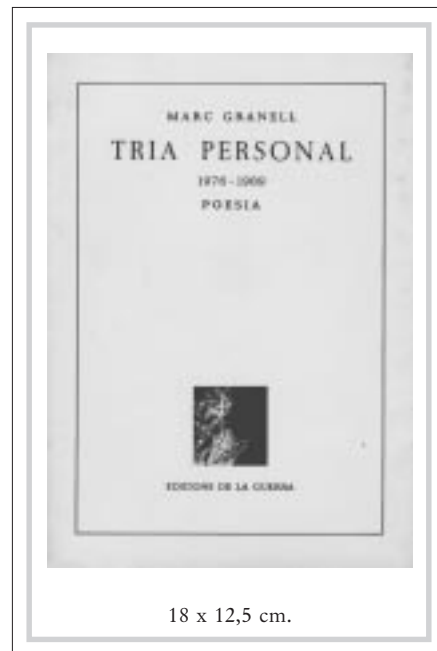

OBRES PUBLICADES:

- Llarg camí llarg*, Eliseu Climent editor, València, 1977.
Notícia de la tribu, Septimomiau, València, 1978.
Refugi absent, El Mall, Barcelona, 1979.
Materials per a una mort meditada, Ajuntament de Gandia, 1980.
Exercici per a una veu, Federació d'Entitats Culturals del País Valencià, València, 1983.
Tria personal. 1976-1989, Edicions de la Guerra, València, 1990.
Fira desolada, Columna, Barcelona, 1991.
Lilla amb llunes, Tabarca, València, 1993.
Versos per a Anna, Bromera, Alzira, 1998.
Corrent de fons, Edicions 62, Barcelona, 1999.

CRÍTiques:

- Alpera, L. «L'obra poètica de Marc Granell», *Información*, 24 octubre 1991.
 — «Marc Granell, poeta i dinamitzador editorial a la ciutat de València», *Talaia de Migjorn (Poesia catalana del segle XX)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995.
 Ballester, J. «L'obra poètica de Marc Granell», *Estudis de Literatura Catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*, vol. I, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1986.
 — «La mirada reflexiva i desolada o la poesia de Marc Granell», *Revista de Catalunya*, 58, desembre 1991.
 Berenguer, V. «L'illa de Granell», *Caràcters* (primera època) 9, 1994.
 Calafat, F. «Història i individu. Marc Granell: *Fira desolada*», *El Temps*, 2 desembre 1991.
 Cerdà, C. «Marc Granell: *Refugi absent* o el treball de la pena», *Lletres de canvi*, 2, 1980.
 Falcó, J. L. «Algunes notes al voltant de la poesia de Marc Granell», *Cairell*, 5, 1980.
 Ferrer, A. «Marc Granell: *Fira desolada*», *Saó*, 59, 1991.
 Gómez, A. «La tragèdia de l'ésser. (Una aproximació a l'obra poètica de Marc Granell)», *Reduccions*, 57, 1997.
 Iborra, J. «Un itinerari poètic. Marc Granell: *Tria personal*», *El Temps*, 14 octubre 1990.
 Mas i Vives, J. «Lectura de Marc Granell», *Reflexions sobre poesia catalana*, Tà de Sa Real, Manacor, 1982.
 Parcerisas, F. «Desolació. Marc Granell: *Fira desolada*», *El País* (Barcelona), 29 octubre 1992.
 Piera, J. «L'intimisme col·lectiu de Marc Granell», *L'Hora*, 68, 1980.
 — «Desolació poètica. Marc Granell: *Fira desolada*», *La Vanguardia*, 27 desembre 1991.
 Roig, J. L. «L'amor com a mirada: una visió optimista del món», *Avui*, 24 desembre 1998.
 San Abdon, J. M. «Antologia de Marc Granell», *Avui*, 24 novembre 1990.
 Trigo, X. R. «L'entrada a la maduresa. Marc Granell: *Fira desolada*», *Avui*, 14 desembre 1991.
 — «Una nova mirada per destil·lar somnis. Marc Granell: *Lilla amb llunes*», *Avui*, 13 octubre 1994.

El pes de l'adolescència

Josep Pujol i Coll
Els tatuatges
Tres i Quatre, València, 1998
202 pàgs.

En un papirus egipci de l'any 200 a.C., un escriba es planya: «Tant de bo tinguera frases que no foren conegudes, expressions que foren estranyes, en una llengua que no haguera estat mai utilitzada, lliure de la repeticó...». Aquest fragment citat en un controvertit assaig de John Barth, «La literatura de l'exhauriment» (1967), ens mostra fins a quin punt la preocupació sobre la limitació de la literatura perseguia ja els nostres predecessors més remots. Una vegada llegida la novel·la que ens ocupa, hom té la sensació que si aquell escriba alçara el cap tornaria a caure en redó, pres per l'astorament davant d'un experiment tan *agosarat*.

Els tatuatges és, sobretot, la recerca continuada de la forma, un ventall inesgotable de possibilitats narratives limitades només per l'espai de les pàgines de la novel·la. Dient això no descobrim la sopa d'all, sinó que reafirmem una de les característiques més assenyalades de l'autor, que ja havia iniciat aquesta línia *experimental* amb anteriors reculls de contes, també premiats, tals com *Tres tríplices* (1991) o *Fruita del temps* (1994). La seua primera novel·la pot ser qualificada novament com un «manual de tècniques narratives» o com la «lluita contra la desídia del lector», definicions emprades per David Castillo i J. M. Fonalleras per qualificar les obres anteriors de Josep Pujol.

David, el protagonista de la novel·la, és un adolescent atípic, segons les paraules de l'autor, que es descobreix en els seus orígens, en un període vital decisiu. El context del personatge, un estudiant de COU, urbanita, actual, interessat per la literatura i iniciat internauta que viu pràcticament sol pels horaris de feina intempestius del seu pare, és aprofitat encertadament per presentar-nos la història des de totes les òptiques possibles. Així trobem personatges que s'expressen mitjançant missatges d'un contestador automàtic, *xats* per internet, enquestes de la tutora als estudiants, entrevistes per a la revista de l'institut on estudia el protagonista, comentaris de text o, fins i tot, la reproducció d'un examen d'art que explica un quadre de Leonardo molt

significatiu en el desenvolupament de la història. Aquest enfocament permet fins i tot la inclusió d'un conte escrit pel mateix protagonista. No hi falten, però, les tècniques més tradicionals: el narrador omniscient, el recurs epistolar o el diari íntim o de viatge. Tot aquest experiment ens posa al descobert una trama molt calculada, on els personatges principals acompleixen una funció aparentement unívoca respecte al protagonista, tot i tenir una doble cara que no sempre és fàcilment detectada pel David. El procés de recerca en què s'embarca el protagonista inclou el descobriment del passat, simbolitzat per una cambra inescrutable del pis on viu, que amaga l'adolescència dolorosa del seu pare i, en certa manera, la seua pròpia. La superació d'aquest estadi vital, que n'inclou innegablement l'acceptació, tanca la història de dues generacions i de dos moments històrics diferents, inclosos, però, en una concepció cíclica del temps; simbòlicament es parla doncs de tatuatges que queden inevitablement marcats a la pell dels humans per sempre més o de calcomanies més fugisseres.

Els tatuatges representa la llibertat de l'artista expressant-se amb qualsevol forma imaginada, com en l'exemple de la recreació del mite clàssic d'una Helena de Troia bellament seductora a través de la xarxa telemàtica. La novel·la explora exhaustivament les noves possibilitats d'un gènere no gens esgotat, com se'ns demostra clarament, i tracta els temes literaris més universals amb l'encert d'unes formes innovadores però plenes de significació. Cal recordar-li a l'escriba que ja està tot dit, però mentre hi haja noves veus hi haurà noves possibilitats i això Josep Pujol ho té ben clar!

Isabel-Clara Moll

Revista de revistes:

¶ *LEspill*

Reapareix la revista *LEspill* (fundada per Joan Fuster el 1979), la publicació de la qual s'havia interromput el 1991, ara com a coedició entre la Universitat de València i l'editorial Tres i Quatre, amb un nou disseny (a cura d'Enric Solbes), i també amb una nova orientació, que respon a les necessitats d'un nou panorama cultural, d'un nou escenari en el camp de les idees i, fins i tot, en el polític. Segons diu l'editorial del número que ara es presenta, *LEspill* vol ser «una revista de pensament contemporani, concretament de pensament crític vinculat a les ciències socials i als diferents sabers capaços de suscitar una atenció i un interès de caire general». Així, *LEspill* manté la fidelitat a la inspiració de la primera i magnífica època, però incorpora innovacions molt notables. S'obre aquest lliurament amb un article de Pedro Ruiz Torres sobre «La història en el debat polític sobre l'ensenyament de les humanitats». Ferran Requejo aborda en «Models federals i Estat de les autonomies» una problemàtica de forta actualitat. Eudald Carbonell reflexiona sobre les relacions entre hominització i humanització. François Dosse, Detlev Clausen i Enzo Traverso signen articles que integren un dossier sobre el sentit i les contradiccions del compromís dels intel·lectuals. Enric Sòria publica un article sobre «Temps i relat», dedicat a consideracions sobre la literatura històrica. S'hi inclou així mateix un article de l'historiador israelià Saul Friedländer sobre «L'Holocaust: memòria, història i metàfora». En la secció Documents es publica un text fonamental d'Isaiah Berlin: «Esclavitud i emancipació dels jueus». Segueixen dos articles sobre qüestions properes: «Desenvolupament sostenible al País Valencià», a càrrec de R. Almenar, E. Bono i E. Garcia, i «1898 a Espanya: segles abans i el dia després», a càrrec de Miquel Barceló. Finalment, hi ha una secció dedicada a llibres, amb aportacions d'Àngel Castiñeira i d'Alfons Cucó, que comenten respectivament *Nacionalisme* d'Ernest Gellner i el volum 2 de la *Correspondència* de Joan Fuster. (*LEspill*, segona època, núm. 1, hivern 1999, 1.500 PTA. Universitat de València i Editorial Tres i Quatre, redacció i administració: Servei de Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques 13, 46010 València, tel. 96 386 41 15, fax : 96 386 40 67.)

Açò sí que és una novel·la. Ho dic perquè, d'un temps ençà, estem tenint per ací un debat sobre què és una novel·la i què és allò que només ens venen com si ho fos. L'última mostra d'aquest debat: un article de Maite Insa aparegut a l'edició valenciana d'*El País* (11-3-99). La nostra col·laboradora ens hi recorda que una novel·la exigeix un argument ben tratat, uns personatges, una coherència en l'espai i en el temps... I que, en canvi, molts llibres catalans d'ara són simples divagacions que, a tot estirar, podríem anomenar proses poètiques o llibres de viatges. Aquestes obres no són cap problema en elles mateixes; sí que ho és, en canvi, el fet que passen per ser les grans novel·les de l'actualitat.

Sortosament, Toni Cucarella pertany a la primera tendència. Demuestra que es pot fer una novel·la basada en la vida i que, alhora, no renunciï als trets que haurien de definir-la: argument ben concebut, narració poderosa i personatges sòlids. Les sorpreses inicials són prou cridaneres com per mantenir-hi enganxat el lector: les circumstàncies intrigants del principi, la mateixa figura del narrador o la insòlita voluntat de Pasqual Sentís («M'estic morint i vull presenciar el meu soterrar!»). El duet protagonista tampoc no és gens gratuït: el mateix Sentís és un terratinent franquista que malbarata la vida per voler que els altres l'admirin; d'altra banda, Maties Sorell és un metge que llença a perdre la seua per fer el que li han dit els altres. Menyspreables en principi, perduts per la vanitat pròpia o aliena, tots dos acaben aconseguint allò tan rar: l'estima del lector.

L'última paraula conté vuit capítols sense numerar, encapçalats per vuit cites

L'efímer esdevingut etern

Toni Cucarella
L'última paraula
Columna, Barcelona, 1998
146 pàgs.

---

de Vicent Andrés Estellés, i un apèndix anomenat «Ofici de difunts». L'estil de Cucarella torna a basar-se en la concisió i en un gran domini dels registres col·loquials. Però és en la tècnica narrativa on presenta, aquest cop, una gran evolució respecte d'obres anteriors.

El narrador d'aquesta novel·la és la Mort. Resulta difícil definir-lo, perquè alhora té un caràcter omniscient (com el del narrador tradicional en tercera persona: ho sap tot) i marcat (perquè, al cap i a la fi, és un personatge més i no pot evitar fer valoracions). Aquestes característiques tan peculiars —està situat per damunt de tots els personatges i alhora està ple de mala bava, amb atributs divins i amb ganes de fotre alhora— el converteixen en una veu molt especial, i també en un malson per als alumnes d'anàlisi de narrativa que per fi creien tenir les coses clares.

Un altre encert és donar-li a aquest narrador potestat lliure sobre el temps: així, la narració va saltant amb molta fluïdesa des d'una època a una altra (la guerra civil, els inicis de segle, el cop d'estat als vuitanta, la transició política, l'any 1996...). És insòlita l'habilitat que demostra Cucarella a l'hora d'aclarir, mitjançant aquests salts temporals, els aspectes del relat que havien quedat ocults —com la desaparició del cadàver de Josep Ventura, brillantment resolta al quart capítol. En aquest aspecte, l'autor ha aconseguit acostar-se molt a Jesús Moncada i a les seues estructures complexes i impecables.

La gran informació que atresoren les escasses pàgines, a més, denota el treball previ de l'autor: sap quines campanades a mort distingien els difunts masculins dels femenins, quina era la manera ortodoxa de guardar un dol, diferencia els noms franquistes dels populars a l'hora de referir-se als carrers, dibuixa anècdotes que evocaran més d'un record en els valencians que visqueren la guerra civil... Cal agrair que, en aquest últim aspecte, no hi haja cap maniqueïsm: l'autor evi-

ta dibuixar un quadre fàcil de bons contra dolents (republicans contra franquistes) i deixa ben clar que, d'animalots, n'hi havia a totes dues bandes. És una obvietat, però recordem que cineastes com Ken Loach o Vicente Aranda ens han donat aquella visió completament falsa i, el que és pitjor, ho han fet amb voluntat de realisme i amb èxits de crítica.

Tot aquest coneixement dels fets viscuts pels valencians, però, no impedeix que Cucarella introduesca referències literàries com la de Kafka, present en diversos punts de l'obra. El capítol final, amb l'aparició d'un insecte que Maties Sorell veu com un difunt reencarnat, evoca *La metamorfosi* i aconsegueix, alhora, crear una ambigüitat inquietant i molt encertada, que és la que definia la literatura fantàstica segons Todorov.

Aquesta no és tan sols una novel·la d'un poble a prop de Xàtiva i d'Ontinyent, sinó també una novel·la sobre la vida i la mort, sobre el pas dels anys, sobre les relacions entre les persones... elements, tots plegats, que metaforitza a través d'anècdotes intenses i entrecreuades. El llibre és un autèntic treball d'orfebreria: el control del narrador sobre un gran mosaic de personatges, de llocs i d'èpoques és absolut; l'estil ha estat polit, depurat al màxim, i no hi sobra absolutament res.

«Heus ací l'efímer esdevingut etern. El temps, mesura aleatòria, inabastable, enganyívola. Jo el domine, forma part del meu poder.» Són paraules de la Mort, però serveixen per definir, també, els novel·listes extraordinaris com Toni Cucarella.

Felip Tobar

Dins el caragol

Manuel Baixauli
Espiral
Columna, Barcelona, 1998
133 pàgs.

La narrativa breu, brevíssima en ocasions, ofereix la possibilitat de recollir una gran quantitat de temes, i també d'enfocar-los de maneres molt diferents. *Espiral* ha triat ser un llibre greu. Durant seixanta-vuit contes, Manuel Baixauli pretén fer-nos veure que la imaginació és una cosa seriosa. Tot i que algun d'ells incloga un destacat component irònic, cal reconèixer que els viaranys que ens menen a la seua conclusió, ràpida, són indubtablement profunds.

Amb una naturalitat sovint absurda, un munt de personatges experimenten tota classe de vivències, possibles (un grup d'amics té un accident d'automòbil) i impossibles (un home puja una escala infinita). Els desenllaços tenen un alt grau d'impredictibilitat, independentment de la versemblança de la història.

Espiral és un llibre polifònic. Hi ha relats escrits en primera persona: són els que més ens apropen a la vida interior de l'autor i els que més capacitat emotiva posseeixen. Les freqüents referències a l'entorn familiar obliguen a subratllar una sorprenent afirmació: al conte «Brindis», el narrador (en primera persona) *pensa* que deu estar plovent sobre la tomba dels seus avis, els quals «poquíssimes voltes» recorda. Curiosament, doncs, en les seixanta-quatre primeres pàgines de l'obra, «els avis», Adelina i Servando, són esmentats cinc vegades, que no són poques en narracions tan breus. He de dir, però, que recordar els avis amb afecte és una de les activitats més saludables que un escriptor pot realitzar.

Espiral és també un llibre hipnòtic. Els contes redactats en segona persona ens recorden una d'aquelles sessions de regressió mental. No en són els únics, però en ells és on més aflora un altre ingredient fonamental de l'obra: l'oníric. «Viatge» ens endinsa, ja des del començament, en el món dels somnis: «Has acabat de sopar, ixes de casa, inicies el quotidià passeig pel teu poble»... Amb inicis així ens hem de sentir, sense remei, intriguats envers el desenllaç, que per norma general arriba ben prompte.

Baixauli escriu amb un llenguatge molt

planer, sense complicacions sintàctiques, i, tot i ser un tret banal, sense cap parèntesi. Potser per això cedeix el coprotagonisme d'un conte, «Subordinat», a un gran signe de parèntesi obert que un jove troba a la platja. La senzillesa del registre ens condueix a fixar la nostra mirada en el final de cada narració, una resolució, en la major part de casos, fascinant.

Espiral és un llibre existencialista. Hi ha tres contes clau, estratègicament situats, que ens remetent al mateix concepte: el viatge interior. El primer conte, «Autòpsia», parla de «múltiples vivències», sortides d'un crani. Al conte número 29, «Marbre», el protagonista emprén un «viatge en espiral cap a dins de si mateix», i al darrer conte, titulat sincrèticament «Espirals», els lectors són aspirats per un immens caragol de mar.

Tots els títols són monolèxics, i sintetitzen temàticament el contingut de cada con-

te. Així, cada un fa de simple pont cap al text: aporta el mínim material significatiu, per tal que ens fixem de ple en el cos del conte.

A *Espiral* hi ha contes realment bons. Molts d'ells obliguen a aturar la lectura i a reflexionar sobre el que acabem de llegir, la qual cosa és, segurament per a molts, la raó de ser de la literatura. Hi ha una certa relació amb el Calders de la veritat oculta, d'aquella realitat críptica que imaginadors com Baixauli s'atreveixen a extraure. Molt finals dels contes, irreals com ells a soles, reforcen la seriositat de l'assumpte, en un diametral contrast, posem per cas, amb el sarcàstic i també narrador breu Josep Vicent Marqués. Caldrà, per fi, felicitar Baixauli pel seu merescut premi Ciutat de Badalona 1998, amb *Espiral*.

Joan Manuel Matoses

Premis de la Crítica de l'IIFV

En aparèixer aquest número de *Caràcters* s'haurà celebrat ja l'acte de concessió dels Premis de la Crítica convocats per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, per a produccions realitzades durant l'any 1998. D'acord amb les previsions, l'acte estava convocat per al dia 22 d'abril, al Col·legi Major Rector Peset, de la ciutat de València, sota la presidència d'autoritats acadèmiques de les tres universitats que integren l'IIFV: la de València, la d'Alacant i la Jaume I, de Castelló de la Plana. És la segona ocasió en què s'ha convocat aquesta distinció, que té una periodicitat anual i que se simbolitza en una escultura de Rafael Soler Amorós.

El premi destinat a la creació i la traducció literàries ha estat atorgat als autors i obres següents: en la modalitat de poesia, a Lluís Alpera, per *Cavalls a l'alba*; en la de teatre, a Carles Alberola, per l'obra *Per què moren els pares?*; en la d'assaig, a Gustau Muñoz, pel recull *Intervencions. Entre cultura i política*; finalment, en la modalitat de narrativa, ha estat guardonat Joan Francesc Mira, per *Quatre qüestions d'amor*. Constituïen el jurat d'aquest premi Ferran Carbó, Enric Balaguer, Lluís Meseguer, Alan Greus, Fina Masgrau i Josep L. Sirera.

El premi al llibre millor editat ha estat concedit a l'obra *El bebé més gran del món*, de la qual és autora Carmela Mayor i que pertany al catàleg de Tàndem Edicions, de València. Formaven el jurat Albert Hauf, Marc Granell, Francesc Ferrer i Rafael Alemany.

El premi de periodisme ha atès diverses modalitats. En la corresponent a periodisme escrit, ha estat guardonat Joan Manuel Oleaque, per les col·laboracions aparegudes a *El Temps*. En la de periodisme audiovisual, el jurat, format per Emili Casanova, com a president, Miquel Alberola, Josep Gavaldà, Josep Solbes i Antoni Mollà, el concedí a Maria Josep Poquet, pel programa *Colp d'ull*, de TVV. Per a distingir una trajectòria professional en la ràdio i en la premsa, s'ha elegit Antoni Beneyto Mestre.

El Premi a estudis lingüístics i literaris s'ha concedit a Josep Lacreu i d'altres, en la primera modalitat, per *Diccionari pràctic d'ús del valencià* i, en la segona, a la Fundació Bancaixa, per *Lectures d'Àsia Marc*. Formaven el jurat Jordi Colomina, Joan J. Ponsoda, Assumpció Bernal, Josep Roderic Guzman i J. Vicent Escartí.

Manuel Molins, en una ponència a les Primeres Jornades de Teatre del País Valencià (1981), entén per teatre valencià «el teatre fet en la nostra llengua» i afegia: «Hi ha bons escriptors, grups o companyies, directors, etc., que han nascut, viuen i treballen al nostre país, però que han desenvolupat la seua activitat en castellà. Naturalment, són valencians. Però, em sembla obvi que la llengua en aquests afers marca més que no la geografia o l'atzar del naixement». A mi no em sembla tan clar tot això, sobretot perquè parlem de teatre, no pas de literatura dramàtica, i el teatre és un art que convoca un ampli ventall de llenguatges artístics que en conjunt tenen poc a veure amb la literatura (el text és un component més, com a mínim en igualtat de condicions amb la resta dels elements no textuais) i que per tant no pot tenir en la llengua l'únic paràmetre definidor. Vull dir amb això que potser és tirar pedres en terrat propi això de reduir l'aportació del teatre valencià únicament a les manifestacions en llengua catalana, perquè significaria renunciar a moltes coses. Per exemple, tots sabem que la comèdia barroca naix a València, certament en castellà, però gràcies a l'arrelada i imponent tradició dramàtica autòctona, de tal manera que sense la pràctica teatral valenciana no es pot entendre el Siglo de Oro

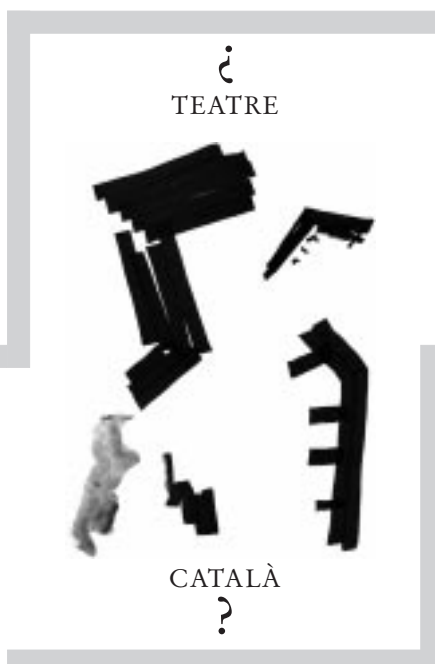
«El pensament s'afirma —i s'aferma— en les objeccions. Doneu-me un bon contradictor, escrivia J. Fuster, i seré capaç d'inventar les més excelsos teories». Potser per això, el bo de sant Anselm (1033-1109), com que va viure en una època d'opacitat intel·lectual i qualsevol polemitzador estimulante en temes religiosos podia acabar a la foguera més torrat que un pollastre, es va haver d'inventar l'Insensat: Un Contradictor imaginari contra el qual va bastir el seu conegut argument ontològic sobre la famosa prova a priori de l'existència de Déu. I això mateix, modestament i amb totes les diferències que fan al cas, és el que m'ha passat a mi ja que m'he vist reduït al paper de Contradictor Insensat, una mica idiota i tot, a causa d'una vella ponència sobre «Alternatives Dramatúrgiques del Teatre Valencià dels Anys Setanta» que vaig llegir a les I Jornades de Teatre Valencià, celebrades a la Llotja de València el 1981 i publicada a *La Rella*. Revista de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó, número 9.

Jo hi considerava, «des de la perspectiva dramatúrgica», alguns dels fets i tendències al meu entendre més significatius del nostre teatre durant el període 1970-78. I és des d'aquesta «perspectiva» remarcada pel

Ací enfront d'ací

espanyol. No tenir en compte això, seria caure en un reduccionisme semblant al d'aquell editor de Salamanca que va publicar el decisiu estudi de Rinaldo Froldi sobre *Il teatro valenzano e l'origine della commedia barroca* (de 1962) en una versió castellana que transformava deliberadament el títol: *Lope de Vega y la formación de la comedia* (1973). Recentment, en una taula rodona sobre «Teatre català: d'on cap a on?», Ricard Salvat també considerava que el teatre català és l'escrit i pensat en català i afegia: «Si Irlanda no ha volgut conservar

títol i per les notes prèvies, que jo entenia, i entenc, «per teatre valencià el teatre fet en la nostra llengua, és a dir, en el bell catalanesc del món que deia el clàssic». Després, hi introduïa un segon matís que també considere encara important: la distinció entre valencià per raons politicogeogràfiques i per raons culturals. En el primer sentit, és evident que és valencià tot el que viu i treballa al País Valencià i no seré jo qui li negue cap dret ni cap obligació. Però, des de la «perspectiva dramatúrgica», «em sem-

Ací enfront d'ací

la seua llengua és el seu problema: han millorat la llengua als l'enemics, com diu Jean Genet». Per la meua banda, definia com a espectacle català, i des d'una perspectiva històrica, com «tot aquell que haja tingut lloc en l'àmbit territorial català, inclosos el drama litúrgic i el drama escolar en llatí, l'òpera en italià o alemany, la comèdia àuria i les seues varietats en espanyol, i els drames neoclàssics en francès, sempre que els muntatges hagen estat preparats en el nostre context cultural per uns directors, escenògrafs, actors i tècnics catalans que lògicament han configurat una peculiar manera de fer», i posava un exemple aportat per Ferdinando Taviani: «Alexandre Dumas fill va ser el dramaturg italià més important del final del segle XIX», perquè va constituir el plat fort de les realitzacions escèniques d'aquell país. Ara bé: evidentment, des del punt de vista de l'expressió literària, el teatre català és exclusivament l'escrit en llengua catalana. Els textos teatrals de Guillem de Castro o de Tàrraga pertanyen a la literatura castellana; en canvi la seua pràctica escènica s'emmarca de ple en el teatre valencià. Són dos conceptes distints, dos diferents nivells expressius: el literari i l'espectacular.

Francesc Massip

bla obvi que la llengua marca més que no la geografia o l'atzar del naixement». I així, podríem considerar el cas hipotètic d'algú no nascut entre nosaltres i que fins i tot ni tan sols hi viu que escrigués en la nostra llengua i hauríem d'avaluar-lo com un dels nostres dramaturgs. Per això, encara afegia: «Potser no calga explicar aquestes obvietats, però hi vull deixar constància per evitar susceptibilitats i malentesos, ja que, amb més facilitat de la que fóra sana, hom diu teatre valencià al teatre que es fa en la nostra geografia sense tenir-hi en compte el component lingüístic».

Aquella intervenció, malgrat les meues prevencions per «evitar susceptibilitats i malentesos», va causar més d'una polèmica per part dels seguidors de l'argument ontològic sobre les proves a priori de l'existència de l'Estat, que van fer ressonar les velles trompetes santanselmianes tot acusant-me de «nacionalista» i no sé quines punyetes més. El temps, però, va passar i les hemeroques, com en tants altres casos, no van recollir adequadament la «polèmica» fins que fa ben poc, i per a la meua sorpresa, J. Francesc Massip, professor i estudiós del teatre medieval, va tornar a assignar-me el paper de Contradictor Insensat, tot i que des

(aquest pàg. és clar, continua darrere)

Un autor a la recerca dels seus personatges

Albert Manent
En un replà del meu temps
Proa, Barcelona, 1999.
240 pàgs.

Aquest volum és el cinquè d'un cicle de retrats d'escriptors i polítics que Albert Manent va començar a publicar el 1986. L'autor ens causa admiració per la gran quantitat de dades, sovint datades, que ens proporciona, a propòsit, sobretot, de la història social, política, literària, religiosa, de la Catalunya de postguerra. El seu esforç meticulós, la seua cultura i la seua memòria, han fet possible un ric i detallat mosaic d'aquells anys decisius, amb notícies esparses i difícils de trobar o amb aportacions que sense la «intervenció» de l'autor —exploració de la seua memòria personal i de la de molts altres— s'haurien perdut lamentablement. Albert Manent, però, no es limita a proporcionar-nos una guia per les catacumbes de les tres primeres dècades —les més dures— de la nostra vida col·lectiva recent. Els retrats que fa dels qui les van protagonitzar, o bé es remunten genealògicament per tal de fixar amb rigor els seus orígens, geogràfics, familiars, socials, o bé —si els seus herois encara viuen o van desaparèixer recentment— s'allarguen fins aquests últims anys. Tenim en compte, també, que com ens diu el mateix autor en la introducció al llibre, «el lector hi trobarà personatges de tres generacions». Els ha conegut tots, afegeix, amb l'excepció de Josep Guardiola i Grau (1831-1901), «l'americano» que, amb la seua fortuna, va fer possible la construcció de «La Pedrera». Manent en fa, però, una excel·lent i molt informada evocació en el context de la *belle époque* barcelonina, gràcies a la vinculació que els seus avis tenien amb ell i amb la seua família. Hi figura, també, entre els personatges de la «primera generació» Ventura Gassol, a qui va conèixer ja a les acaballes de la seua vida, el 1997, quan tornà a Catalunya després d'un llarguíssim exili. Amb Carles Sala (1905-1991) ja va poder tenir una llarga i profitosa relació per a les seues recerques d'historiador. Pràcticament, doncs, tots els protagonistes dels vint retrats d'aquest aplec, es creuen amb l'experiència personal —literària i cívica— d'Albert Manent. Una experiència àmplia, dilatada, diversa, en què l'autor es

d'un altre punt de vista. El bo de Massip-Sant Anselm reivindica per al teatre català (i valencià) un criteri geogràfic, tot separant la dramaturgia de l'espectacle. Aquesta distinció és, evidentment, sobrera, ja que jo mai no he confós una cosa i altra i si parlo de Teatre Valencià ho faig des d'una «perspectiva dramaturgica» que ell ignora perquè li quadre millor el paperet que m'ha assignat en el seu misteri. Per altra banda, si com ensenya Wittgenstein, el llenguatge significa en el seu ús, cal constatar que el llenguatge habitual entén usualment per teatre la dimensió dramaturgica (una escriptura ben especial, per cert, impròpiament qualificada de literatura, si la comparem amb altres pràctiques «literàries» com ara la novel·la) i es reserva l'expressió anar al teatre i d'altres semblants per a la dimensió espectacular. És evident, però, que cal que el llenguatge habitual intègre en les seues expressions quotidianes la riquesa i la complexitat del Teatre (dramaturgia i espectacle), però no crec que les operacions intel·lectualment reduccionistes com les del medievalista J. Francesc Massip ens hi aporten gran cosa. Tampoc no crec que el seu criteri geogràfic serveixca per molt més que per a mal dissimular un complex d'inferioritat historicocultural i un afany de «grandor» que, donada la realitat de la nostra història (no dels nostres desitjos) i la situació cultural als països de llengua catalana, no ens ajuda a penes a clarificar el debat de fons sobre què entenem per teatre català i, per extensió, què siga la cultura catalana. Ben al contrari: aquest criteri em sembla tan feble i plagat d'interrogants que no fa sinó afegir confusió a la confusió regnant. O siga, que, com dirien els castellans: «Éramos pocos y parió la burra». O no?

mou en diferents ambients i fronts de la resistència catalana per sobreviure a l'opressió i recuperar-se del desastre de la Guerra Civil. Els personatges que figuren en aquest volum no són objecte d'un retrat «estàtic», en diríem, sinó «dinàmic». Vull dir que Albert Manent està més interessat a presentar-los al llarg de la seua trajectòria, de la seua peripècia personal i històrica, complicats i implicats en la seua acció i relacionats amb molts altres personatges amb els quals es troben. Per això, aquests textos són com una sèrie d'itineraris per la història més o menys clandestina, o tolerada, de la Catalunya resistent. Així, el retrat de Santiago Albertí constitueix una petita i precisa síntesi de les dificultats, els incidents i el contracte d'un editor en el context de les últimes dècades. Però, com que tot anava lligat, aquesta dedicació és viscuda entrelligada amb altres activitats, circumstàncies i personatges del seu temps. El retrat d'Aramon i Serra permetrà a l'autor evocar l'aventura de l'Institut d'Estudis Catalans. El de Josep Maria Cadena ens introdueix en la situació del periodisme en català. El de mossèn Josep Dalmau, com altres retrats més d'aquest volum, ens informa de ben a prop del compromís d'alguns eclesíastics catalanistes, de les seues relacions amb activistes d'un costat o de l'altre; marxistes, per exemple. Els mateix es pot dir dels altres personatges amb la seua peripècia personal, embarcats tots al mateix vaixell. Albert Manent, cal subratllar-ho, també es mou en totes les direccions d'aquest món. Ell hi és, amb els seus personatges, però es limita, discretament, a fer de testimoni i de cronista. El retratista amagat mereixeria ser, igualment, retratat per algú altre...

Les claus d'una vella mancança

Quan el 1971 va aparèixer la primera edició d'aquest llibre, venguda amb èxit una típica peripècia pels trencacolls de la censura franquista, va posar davant els ulls i la intel·ligència dels lectors un grapat successiu de fets i personatges que en bona part els eren ignorats. Havien passat trenta-dos anys des de la victòria de Franco i la desmemòria programada des del Règim s'havia endut per davant, entre altres molts episodis i figures encara avui no recuperats per complet, fins i tot el record del dèbil però real moviment de reivindicació nacional que s'havia desenvolupat al País Valencià, més en uns llocs que en uns altres, des de la Restauració fins al 1939. En quedaven alguns protagonistes, però parlaven poc, o no gens, del que havien fet. Només en algun llibre de Fuster —*l'Antologia de la poesia valenciana*, 1956, o *Nosaltres els valencians*, 1962— s'hi feia alguna referència i Cucó ja havia avançat alguna cosa en la seua tesi de llicenciatura, publicada sota el títol *Aspectes de la política valenciana al segle XIX* (Barcelona 1965, Rafael Dalmau). Si alguns noms podien «sonar» —certs escriptors, per exemple: Carles Salvador, Navarro i Borràs, els Thous, financers com Villalonga o Reig— era en funció d'activitats distintes de la política, malgrat que, al capdavant, bona part dels seus escrits i les seues activitats s'havien originat per un impuls de compromís civil o directament polític.

Vaig ser un d'aquells descobridors sorpresos i durant els vint-i-vuit anys successius no he deixat de consultar, per un motiu o altre, aquell volumot de Garbí, relligat en cartó folrat de roig, que tenia —el meu exemplar ja la va perdre fa temps— una sobrecoberta blanca decorada amb unes línies negres que devien ser obra de la pintora Anna Peters. Estic parlant, així, d'un estudi que per més d'un motiu forma part de la meua formació com a observador de la realitat política valenciana contemporània. Tant l'estudi de Cucó com l'extens apèndix documental que l'acompanyava —ara suprimit, però substituït profitosament per l'antologia *El pensament valencianista (1868-1939)*, Barcelona 1992, La Magrana, a cura de Ricard Blasco i el mateix Cucó— plantejaven una sèrie de qüestions d'un interès historiogràfic i polític cabdal. El

---

Alfons Cucó
El valencianisme polític (1874-1939)
Catarroja-Barcelona, 1999
Afers
316 pàgs.

---

territori indagat s'eixamplaria després amb l'edició en llibre a banda dels capítols corresponents al període de la guerra d'Espanya (*Valencianismo y estatutismo*, València 1976, Fernando Torres), ara inclosos en el volum que comente, i amb altres diversos treballs de l'autor, com ara els recollits en *País i estat: la qüestió valenciana* (València 1989, Tres i Quatre).

Doncs bé, haig de confessar que potser aquesta vella familiarització meua amb *El valencianisme polític*, m'impedia adonar-me del fet que el temps anava passant i que, molt probablement, el llibre havia deixat de tenir circulació en els canals comercials, cosa que impedia que noves promocions de lectors, sobretot joves, hi poguessen accedir amb facilitat. Aquesta anomalia queda ara resolta amb l'excel·lent nova edició, tan acurada com és habitual en tots els treballs de l'Editorial Afers, que dirigeix amb un encert i amb un esforç ben notables Vicent Olmos. El text ha estat alliberat d'errades i un nou pròleg de l'autor, al costat dels que introduïen la primera edició —un dels quals,

d'Emili Giralt—, relata les circumstàncies en què va nàixer l'obra i orienta aquests nous lectors en el seu viatge a través d'aquestes pàgines esdevingudes ja una referència clàssica per a totes les persones que vulguen recórrer les esperances i els fracassos d'un moviment en perpètua reconstrucció. Una bibliografia actualitzada dóna encara una utilitat major al volum, que sens dubte hauria de suscitar entre nosaltres un seguit de lectures crítiques i fins i tot de debats, ara que, com diu Cucó, «uns nous horitzons» lentament «van obrint-se pas al nostre entorn» en el panorama de les qüestions nacionals. I malament aniríem si aquestes lectures i aquests debats no arribaven a produir-se, o si no assoleixen el rigor necessari. I encara tenim dret d'esperar un altre benefici d'aquest llibre: que incentive les investigacions sobre aspectes encara poc estudiats del valencianisme històric, un moviment que presenta més matisos que no sembla i, sobretot, té al meu parer la virtut de plantejar nombroses qüestions encara no resoltes, o resoltes de manera incompleta o insatisfactòria, per l'actual règim autonòmic.

Al costat de la seua vàlua acadèmica —*El valencianisme polític* es basa en la tesi de doctorat de l'autor—, aquesta obra reclama unes altres valoracions, sens dubte igualment positives. D'una banda, com una de les peces fundacionals de la millor historiografia sobre el País Valencià contemporani, fruit en bona mesura del mestratge mantingut durant uns anys a la Universitat de València per Emili Giralt. D'una altra, com a operació de desvelament d'un passat susceptible de ser ara comparat amb circumstàncies de la política present, que hi troba, malgrat les diferències entre els temps i malgrat les mutacions de tot tipus, punts molt productius de comparança. La feblesa de les organitzacions valencianistes en relació amb la potència de les estatals, la dialèctica catalanisme/anticatalanisme, el pes dels provincialismes i els provincianismes, són, entre d'altres, factors decisius que recorren la distància de tot un segle amb la mateixa conseqüència agressiva i distorsionadora.

Amor de Gràcia, aigua en cistella

Carme Miquel
Aigua en cistella
Bromera, Alzira, 1999
208 pàgs.

Aigua en cistella és la història d'una dona de baixa extracció social que monologa sobre els esdeveniments de la seua vida. Enmig d'aquesta conversa d'Isabel amb uns oients latents, l'autora intercala fragments del diari que escriu un postrat i vell *voyeur* que l'observa des de la finestra del davant. És una d'aquelles novel·les per a la nostàlgia que agradarà molt als seguidors de Carme Miquel, que ja a *A cau d'orella* (*Cartes a Roser*) ens traslladava un reguitzell d'anècdotes i formes de viure pròpies del nostre passat immediat. Són delicioses, per exemple, les escenes en què Isabel aprèn a Barcelona, de la mà d'un jove estudiant, la manera de repartir-se els rols socials els homes i les dones. El dramatisme de l'home paralytitzat en una cadira de rodes que dirigeix a Isabel, des de l'altra banda del carrer, i sense saber-ho ella, tots els desitjos, ens incita a una reflexió sobre la vellesa, la malaltia, la fase reflexiva de la nostra vida. El vell escriptor *voyeur* i el seu editor es pregunten sovint sobre el passat de la dona observada, situació especialment poètica que convida el lector al joc de destriar aparença i realitat. L'editor, potser el personatge més lúcid de la novel·la, pretén impedir que el seu *voyeur* amic conega la dona de les seues fantasies, convençut que la il·lusió per les coses inassolibles és literàriament més rendible.

La novel·la cerca la poeticitat del record, i segurament per això els lectors que tenen deler per aquestes *novel·les de la memòria* no pararan gaire esment en els desequilibris que es produeixen en el llenguatge de la protagonista. Isabel, amb un bagatge vital que l'autora pretén que la converteix en dona forta (no debades ha viscut i treballat a València, Barcelona i Montpeller), parla, en canvi, amb la ingenuïtat d'algú que no ha eixit mai de València i les seues rodalies. Al costat de moltes expressions genuïnes, trobem alguns «ves per on» i alguns «esglais» que desmunten de sobte tot l'entramat lingüístic. La Isabel que parla des del present hauria de ser més coherent amb el

seu idiolecte, i menys ingènua, si és que li han passat totes aquelles coses que li han passat al llarg dels anys. (El sobreentès desequilibri mental final de la protagonista no salva aquest obstacle, ni tampoc una possible influència del dialecte barceloní, del qual no tenim altres indicis que haja arribat a interioritzar-lo.)

El dia que va morir Colometa, no ens vam adonar que calia enterrar-la per conservar-la pura, tal i com era, amb aquell llenguatge tan «alambinat» que construí la seua autora. Hauríem d'enterrar-la i no obligar el seu fantasma a reaparèixer a totes les novel·les en primera persona que parlen de la vida d'una dona durant la postguerra. Hem d'aconseguir que no ens aclapare, ni ella ni tot l'univers de símbols amb què carrega com una màrfega (flors, olors, buganvíllies, mimoses, joies, Barcelona, Parc Güell, l'adroguer, la neteja a casa dels senyors...). La Colometa de la novel·la de Carme Miquel és alhora Cecília, Aloma, el jardiner, Zerafina i la dona de les dàlies. Hem d'aconseguir que cada dona de les novel·les en primera persona tinga un llenguatge propi, una manera diferent de construir metàfores i una escriptura parlada que vinga directament de la seua vivència, si és que la volem versemblant i única.

«I veges quines coses, que m'havia criat sense mare i no l'havia trobada a faltar. I allí, aquells dies em va entrar un deler per trobar-la (...), allí a Montpeller, sola com estava.» Ho diu Isabel, amb la veu del fantasma que no hem enterrat, i sense saber que, inconscientment, Carme Miquel li ha donat una mare graciencia que va a l'envelat de la plaça un dia de festa, «amb la seua mare morta i sense poder-la acompanyar».

Maita Insa

20,5 x 13,5 cm.

Llibrets explicatius?

La literatura fallera sempre ha anat associada amb la vella —o no tan vella— temptativa, nascuda amb els escriptors de la Renaixença, d'«escriure com es parla». Tots tenim *in mente* els llibrets de les ancorades comissions del Cap i Casal —i d'altres ciutats del nostre país—, llibrets que molt a sovint no han defugit l'àmbit del *búnquer barraqueta* en què encara es troba un gran sector del món de les falles valencianes. En aquests solament se'ns mostrava una explicació de la falla, una presentació de les falleres i les seues *coentes* poesies —on s'exaltava «la flor més bella del taronger». Tot i això, des de fa uns quants anys hi ha hagut iniciatives per convertir aquesta festa de tots els valencians en un món on la cultura té cada cop més una forta cabuda. Les revistes *Pensat i fet* i *L'Aladroc*, i les comissions constituïdes en associacions culturals, són clars exemples d'aquesta evolució, igual que els llibres explicatius de moltes comissions.

Hui dia, aquells «llibrets explicatius» que sorgiren de la mà d'homes com Bernat i Baldoví i Blai Bellver, han esdevingut *llibres*, tant pel seu contingut i l'ús de la llengua, com per les seues acurades maquetacions i els seus dissenys. Aquest és el cas del *Llibre explicatiu de la Falla Sant Feliu de 1999*, de Xàtiva. Hi trobem, a més de la innovadora portada d'A. Cienfuegos, les il·lustracions d'Armengol, Boix, Heras i Ramos. Estan inserides en les col·laboracions d'escriptors com V.J. Escartí i T. Cucarella, que compareixen aquests fulls amb altres de més novells com Ramon Mora i V.F. Rosselló.

A més d'aquestes col·laboracions literàries, el llibre ens presenta interessants articles d'investigació sobre el món de les falles. Hi destaquen, en aquest camp, les aportacions de J. Alonso, J. E. Estrela, P. Sanchis... Però no hem de perdre de vista que el *Llibre explicatiu* naix amb la finalitat de presentar cada comissió fallera; amb l'explicació de la falla, els esbossos, les falleres majors i diverses poesies, que, en aquest cas, han estat fetes per la jove poetessa Júlia Zabala.

Aquest llibre explicatiu —amb 110 pàgines— ens serveix de model per veure com les falles —i el seu folklore— poden ser «aquelles coses més...» de les quals parlava Joan Fuster en el seu *Combustible per a falles*. És a dir, poden formar part de la cultura de tots nosaltres: valencians.

Marc Gandia

La història natural valenciana: percepcions d'una tradició

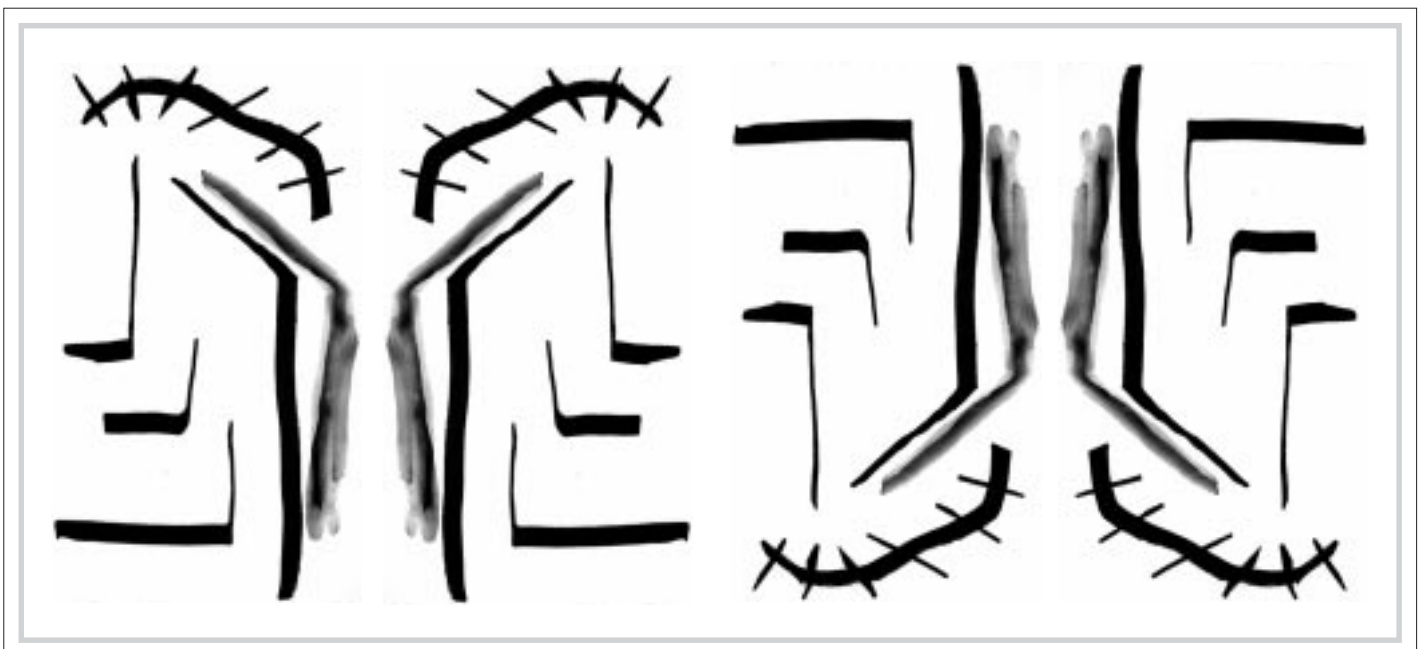
És ja un tòpic que les disciplines biomèdiques han estat al País Valencià la branca de la ciència més conreada al llarg de la història. No faré cap valoració d'aquesta idea, matisable, com tot, a través d'una anàlisi acurada del problema, encara que acceptable, trobe, si atenyem a una percepció del conjunt que conforma la ciència valenciana de totes les èpoques. El present article —article d'opinió i, com a tal, oportunitat única per tal que l'especialista pugui esplaïar-se, tant en el sentit d'esbargir-se com, especialment, d'esbravar-se de les constriccions imposades per les normes de comunicació de la seua disciplina— tan sols vol oferir unes reflexions al voltant del decurs històric d'un brot, potser senzill borró, de l'esmentada branca: el de la història natural. Una història natural, la valenciana, que té un únic referent popularitzat, el d'Antoni Josep Cavanilles, personatge en qualsevol cas malament difós i que s'associa gairebé sempre a una contribució veritablement anecdòtica en l'obra d'un científic de primera línia mundial a la seua època, encara que molt fàcil de posar-se a la venda: la seua faceta de viatger per les terres valencianes. La resta de naturalistes valencians amb un mínim relleu històric ni tan sols gaudeixen d'aquesta consideració; hom desconeix que rètols de carrers de la ciutat de València puguen amagar un precoç darwinista —Rafael

Cisternas— o un ornitòleg de prestigi —José Arévalo Baca. ¿Quants estudiants i professors de la Universitat de València poden imaginar, quan s'acosten als serveis administratius de l'Antiga Senda de Senent i creuen pel carrer d'Eduardo Boschà, que aquest personatge exercí com a catedràtic d'història natural a la mateixa institució on els uns pateixen el desencís d'unes titulacions que mai no responen a les il·lusions dipositades, mentre que els altres desesperen per no arribar mai al mínim de qualitat d'ensenyament que estimen necessari? Potser açò no siga rellevant per a molts; així presentats, uns personatges descontextualitzats, unes referències de *cultureta*, mai no són, evidentment, d'interés general. Tant se li'n dóna, a qualsevol odontòleg, que el carrer on s'atibaquen els seus proveïdors, estilet de l'especulació urbanística al barri del Carme, estiga dedicat a un ultradretà, especialista en moltes, a qui li deien Francisco Beltran Bigorra...

Canviem sobtadament de pla en la nostra reflexió. Pensem ara en com enfronten valencianes i valencians la seua relació amb la natura. Amb major o menor grau d'implicació, amb una consciència més o menys pregona, tots els ciutadans del nostre país —les excepcions, si són conscients, no es mereixen tal títol de ciutadans— estan d'acord en la necessitat d'evitar les agressions al medi, d'esta-

blir mecanismes de control en les relacions dels humans amb les altres criatures, de garantir, pel mètode que siga, el futur de rius, aiguamolls, boscos, platges i, fins i tot, erms. Aquesta consciència, anomenada una mica pretensiosament *ambiental*, és un tret característic dels temps actuals. Darrere, però, hi ha una llarga tradició, on s'insereixen, sense anar més lluny, els personatges del exemples... Tal volta així ens resulten més atractius!

De segur que crida l'atenció el fet que, a començaments de segle, València acollís el primer centre de recerca d'aigües continentals de tot l'Estat, el *Laboratorio de Hidrobiología Española*, amb seu a l'únic, llavors, institut d'ensenyament mitjà de la ciutat. Un centre, l'esmentat, que emprengué una línia d'investigació segons els criteris més moderns de la jove ciència de l'ecologia, amb científics com ara Luis Pardo, sempre disposats a denunciar el deteriorament imparable de les zones humides valencianes i, especialment, de la *pobra* Albufera. Sorpren asabentar-se que, en temps de la dictadura del general Primo de Rivera, els naturalistes valencians, agrupats al voltant de la secció de València de la *Real Sociedad Española de Historia Natural*, reivindicaren enèrgicament la paralització dels projectes adreçats a dessecar la Mata del Fang. I aquestes tècniques de control de les plagues del camp, que es basen en la

lluita, no mitjançant productes químics contaminants, sinó per la utilització d'éssers vius capaços d'atacar els hostes indesitjables de tants conreus, s'aplicaren als camps valencians, per primera volta a Espanya, ja fa més de setanta-cinc anys; i semblen coses de fa quatre dies, fruit de les reivindicacions ecologistes...

La tradició naturalista valenciana, en qualsevol cas, ateny altres aspectes que els purament ambientalistes. Determinades línies d'absoluta avantguarda al context de l'època respectiva —l'evolucionisme, la biogeografia o els nous corrents taxonòmics, per fer una citació breu d'algunes— obtingueren un ampli ressò dintre d'aqueixa tradició. I encara que no hagués estat tan avançada, és just que per la seua implantació i la seua perdurabilitat, malgrat nombrosos episodis d'ensulsiada, la susdita tradició siga difosa i coneguda pels valencians. No es tracta d'una estèril vindicació de glòries, sense més motiu que nodrir l'autocomplaença que infecta tantes versions actuals del nacionalisme. De seguir per aquesta via, és temptador fer una lectura en clau d'agressió cultural de les aproximacions que s'han fet a la història de la història natural valenciana per part d'historiadors de la ciència no valencians. A tall d'exemple, es pot esmentar un llibre de recent publicació —no oblide que aquesta és una revista bàsicament d'informació bibliogràfica i crítica de llibres— dedicat a l'estudi de la introducció de la ciència ecològica a Espanya, obra de Santos Casado i que ha estat editat pel Ministeri d'Agricultura i la *Residencia de Estudiantes*. En aquest llibre, en conjunt excel·lent al meu parer, manté l'autor, en

parlar del referit laboratori d'hidrobiologia, que aquest centre de recerca va ser fruit quasi exclusiu de la tossuderia del lleonés Celso Arévalo —catedràtic nouvingut, aleshores, a l'Institut de València— per dur a terme un projecte d'institucionalització de la limnologia a Espanya, tot sense parar a penes esment en la situació especialment adient que li oferia a Arévalo l'ambient naturalista valencià del moment. Malgrat tot, considere absurd aplicar la susdita clau d'agressió cultural en aquest cas. Pense, més bé, en la inviabilitat dels esquemes simplistes que presenten la història natural espanyola del canvi de segle com una realització centralitzada a Madrid, amb una concessió a Barcelona d'un paper molt secundari i la convicció *a priori* que al-

tres iniciatives a la perifèria estatal sempre depenien de l'acció personal d'individus, alhora que restaven prou al marge del seu entorn físic immediat. Esquemes, al cap i a la fi, que en fer la història d'un coneixement científic, obvien paradoxalment una assumpció de la ciència com a realitat social. I dic paradoxalment per trobar impossible l'intent de fer història de realitats asocials.

No pense, doncs, que la reivindicació de la tradició naturalista valenciana es justifique com a resposta a una línia deliberadament anihiladora de les singularitats nacionals específiques, fruit del centralisme cultural. Més bé pense que és necessitat indefugible, per poder avançar en el coneixement històric de la història natural i per poder reflexionar al voltant dels vincles que connecten el passat amb la realitat actual. A més, el coneixement de la història de la tradició naturalista valenciana no ha de restar un mer exercici d'erudició. Ans al contrari, és necessari fer-ne una difusió, rigorosa i alhora efectiva, de l'esmentada tradició. En unes circumstàncies on determinades iniciatives de divulgació —molt enlluernadores, però extremadament uniformitzades i que ofereixen imatges idealitzades i abstractes de la ciència— acaparen l'atenció dels mitjans de comunicació i, pel seu conducte, de la resta de la societat, qualsevol intent de difondre una tradició científica local pot semblar un deliri, i més si es presenta sotmesa a una realitat social. Tot i això, pense que és l'única via amb possibilitats de perdurabilitat.

Jesús Ignasi Català Gorgues

3 i 4 hi ha fotolit

Pensament Bourdieu

Pierre Bourdieu
*Contrafocs. Reflexions útils per resistir
a la invasió neoliberal*
Trad. de Francesca Martínez Planas
Edicions 62, Barcelona, 1999
140 pàgs.

Ahores d'ara no està gens clara la vigència i virtualitat del neoliberalisme com a paradigma de referència. És cert que s'hi ha esmerçat un enorme esforç propagandístic, una immensa prèdica teòrica i mediàtica a favor de la desregulació, la flexibilitat, la reducció de l'Estat, la privatització, la reconducció a la baixa dels sistemes de protecció social, la disminució de la pressió fiscal i la màxima llibertat de moviments del capital. És clar que cotinua sent el rerefons dominant dels missatges de multitud d'agències, portaveus, *think tanks*, fundacions, patrons, bancs centrals i economistes professionals. Però la crisi econòmica originada a l'est d'Àsia, associada als efectes de la globalització i desregulació dels mercats financers, l'espectacle de devastació que l'aplicació desfermada de receptes d'aquesta mena ha produït a l'Est d'Europa i les resistències de les poblacions afectades, sobretot a Europa Occidental, han fet trontollar el seu atractiu i capacitat expansiva, sense que res, però, estiga decidit. Ni tan sols definit.

Després de Bush i Thatcher, l'àmbit de la política hi és reticent, fins i tot al bressol del neoliberalisme, el món anglosaxó. La basculació de quasi tota Europa vers polítiques d'esquerra moderada —Jospin a França, Schröder a Alemanya, D'Alema a Itàlia, Blair a Gran Bretanya, i ara Prodi a la mateixa Comissió Europea— en són símptomes eloqüents. Símptomes, en el fons, d'acomodació a les noves dades econòmiques i tecnològiques, buscant una via intermèdia entre les seguretats del passat i la devastació social del neoliberalisme irreflexiu. No es tracta d'una batalla política puntual, sinó de corrents de fons configuradors de l'època. És a dir, una batalla sobretot cultural, amb aspectes socials indubtables, i amb especial incidència en el terreny de la lluita d'idees.

I és en aquest terreny que se situa el sociòleg francès Pierre Bourdieu, que s'ha llançat des de fa uns quants anys (sobretot des de la publicació, el 1993, del llibre-denúncia *La misère du monde*) al combat contra les

doctrines del neoliberalisme i contra els seus mecanismes de propagació cultural. Bourdieu ha esdevingut una figura política a França. No és un personatge marginal: és un dels cappers de la sociologia francesa, autor d'obres considerades clàssiques. Però també és una figura discutida. Arran de la publicació d'una sèrie d'escrits de difusió massiva, entre el quals es compta també aquest que ara comentem, de to polèmic i combatiu, hom l'ha acusat de manca de base científica, fins i tot de propiciar una mena de populisme d'esquerres escassament informat. J. Verdès-Leroux, una sociòloga del CNRS, ha dedicat tot un llibre a criticar-lo: *Le savant et la politique*.

Més enllà de l'aire molt francès de tot l'afer (en el bon sentit: mostra de vitalitat cívica, de cultura política forta, de debat social intens sobre qüestions no anecdòtiques, que és sens dubte la millor herència d'un passat marcat per la conquesta primeirenca de la llibertat i la igualtat republicanes), la lectura d'aquestes pàgines val la pena. Per a situar-les en el seu context, per a descobrir-hi encerts i debilitats, per a caçar al vol idees que cal debatre: «la visió neoliberal, en essència, revesteix de racionalitzacions econòmiques els pressupòsits més clàssics del pensament conservador de tots els temps»; «la globalització és, abans que res, un mite justificador»; «avui la revolució conservadora adopta una forma inèdita: no es tracta pas, com en altres temps, d'invocar un passat idealitzat a través de l'exaltació de la terra i la sang, temes arcaics de velles mitologies agràries. Aquesta revolució conservadora de nou encunya apel·la al progrés, a la raó, a la ciència... s'adorna de tots els signes de la modernitat». I això són petites mostres.

Gustau Muñoz

José Agustín Goytisolo i Gandia

Per l'abril del 93, vaig tenir la sort de conèixer personalment Goytisolo, de sentir la seua veu en directe, escoltant-lo llegir i comentar la poesia d'alguns dels seus coetanis de l'anomenat *grup poètic dels anys cinquanta*. I, amb ell, A. M. Moix, considerada una mena de *Mascota* per al nucli català del grup, compost per Barral, Gil de Biedma i el mateix Goytisolo.

Per aquella època, assistíem a un taller de literatura de la Universitat Popular de Gandia que tingué com a luxós complement convidats tan exepcionals com —a més de Goytisolo— Francisco Brines i José Hierro.

Goytisolo, però, havia tingut ja una important relació amb la ciutat de Gandia. L'any 1959 havia *estrenat* el certamen de poesia Ausiàs March que s'instaurava aquell any amb ocasió del cinc-cents aniversari de la mort del poeta que li donava el nom. I l'havia *estrenat* guanyant el premi en castellà amb el llibre *Claridad*, mentre que Pere Quart guanyava la convocatòria en *català valencià balear* (sic) amb l'obra *Vacances pagades*. El jurat que atorgà els dos premis no fou menys històric, ja que el formaven D. Alonso, G. Diego, S. Espriu, J. M. Castellet, J. Fuster, Arturo Zabala i, en representació de l'ajuntament de Gandia, el professor J. Manuel Bonastre. Una primera i brillant experiència que obrí un camí difícil de segellar: l'Ausiàs March és el premi més antic del País Valencià, amb ja trenta-sis edicions.

Goytisolo va ser un important enllaç entre la poesia catalana i la castellana en la seua vessant d'antòleg i traductor d'aquella, i els seus poemes irònics, crítics, tendres, esqueixats formen ja part de la nostra educació sentimental. ¿Qui no ha llegit o escoltat, alguna vegada, aquelles *Palabras para Julia* que va dedicar a la seua filla i a les quals el valencià Paco Ibáñez posà música i veu?

Però, especialment per a nosaltres, per als gandians i saforencs, Goytisolo representa un punt de partida. I ara que acaba de deixar-nos, quin millor comiat que els últims versos del poema *Donde tú no estuvieras* —d'*El retorno* (1955), el primer dels seus llibres—, on rememora sa mare, Julia Gay, davant la seua tomba: *Pero tu nombre sigue aquí, / tu ausencia y tu recuerdo / siguen aquí. / ¡Aquí! / Donde tú no estarías, / si una hermosa mañana, con música de flores, / los dioses no te hubieran olvidado.*

Un país de llibres i futur

Els valencianistes dels anys seixanta i setanta hagueren de conèixer la realitat a través dels llibres. Entre nosaltres, l'esperança nacionalista no s'havia tramés de generació en generació a diferència del que ocorria a altres països. Al País Valencià, el nacionalisme modern era de llibre i, per això, quan la realitat no s'ajustava als manuals, era la realitat la que eixia esquilada. Però aquesta literatura nacionalista valenciana sempre tenia la tinta fresca, amb l'aroma del pa acabat de traure del forn. El cos ideològic valencianista a penes sumava un grapat d'articles en premsa fins al 1962, l'any de la publicació de *Nosaltres, els valencians*.

Si entre nosaltres gaudírem actualment d'un assagista antinacionalista de la talla de Jon Juaristi, les seues «històries de nacionalistes» haurien de començar als anys seixanta, amb Joan Fuster. De la història d'abans, només podrien omplir-se unes quantes ratlles molt forçades. En canvi, des del 1962 la reflexió nacionalista valenciana ha viscut les seues quatre dècades d'or. S'han editat dotzenes d'assajos d'interès, algunes novel·les, incomptables articles i poemes notables: els llibres a través dels quals els valencianistes han anat coneixent la realitat.

Juaristi comença les seues històries de nacionalistes molt abans, al principi del segle passat. I juntament amb les trajectòries personals dels herois del nacionalisme basc, l'autor bilbaí analitza assajos, novel·les, poemes i obres de teatre. Es tracta d'un vertader cos ideològic del nacionalisme basc. La qüestió és saber si aqueixa biblioteca va crear la primera generació nacionalista basca a finals del segle passat o si, pel contrari, fou aquella generació la que va produir tanta literatura nacionalista. D'acord amb Juaristi, per a qui la nació basca és una invenció, la resposta està clara: Euskadi ha sigut dissenyada per un nombre molt reduït de persones que posaren per escrit algunes idees. I si seguim Juaristi, el valencianisme no pogué arribar als anys seixanta tramés de generació en generació precisament perquè, un segle abans, ningú havia inventat el País Valencià escrivint llibres.

L'editorial Afers acaba de publicar les converses de Pere Mayor amb Víctor G. Labrado. Es tracta del primer volum on es recullen de forma sistemàtica les idees del

màxim representant electoral del nacionalisme valencià. Mayor, com explica en l'obra, no va rebre la seua ideologia per tradició familiar, a l'igual que tots els altres valencianistes contemporanis, per una raó òbvia ja explicada: ací els nacionalistes conegueren la realitat pels llibres amb la tinta encara fresca de la impremta.

Pere Mayor i Víctor G. Labrado dediquen la major part del text a donar un repàs per la trajectòria vital i electoral del nacionalisme. Des de l'UDPV i el primer PSPV fins a l'actual Bloc Nacionalista Valencià, passant per la Unitat del Poble Valencià. Es tracta d'un repàs encoratjador perquè demostra, més enllà dels es-lògans interessats, que els nacionalistes valencians sempre han estat on estan ara perquè defensen unes idees i no a canvi de promoció social o laboral. Aquest és, sens dubte, el principal missatge d'*Un país amb futur*. Mayor i Labrado recorden els partits que han nascut i mort en les darreres dues dècades, els polítics que han canviat de lloc en funció de circumstàncies electorals, la impostura de molts... Front a tant de transfuguisme ideològic, els valencianistes no saben ni una paraula del Poder amb majúscules. I, malgrat les successives derrotes electorals, el desencant de tants anys i els limitats recursos econòmics, els votants tindran una força nacionalista on poder triar en les properes eleccions de juny.

La segona idea en què insisteix el llibre gira sobre les difícils (de vegades impossibles) relacions del nacionalisme valencià amb el PSPV-PSOE. Mayor, sense abandonar el reclam victimista que sempre tenyeix tot el valencianisme, repassa la prepotència amb què, des del poder, els socialistes han tractat sempre els dirigents dels partits nacionalistes.

Un país amb futur revalorà el treball i la coherència ideològica i personal dels nacionalistes, però no pot considerar-se plenament un llibre clau en la literatura valencianista. Més enllà de les trajectòries de les persones i dels partits valencianistes, les converses amb Pere Mayor a penes aprofundeixen en el paper del nacionalisme en aquest final de mil·lenni, uns temps on quasi tot està en qüestió. Després de la primera revolució digital i la segona construcció europea, les coses seran ben distintes per a tots nosaltres, nacionalistes i antinacionalistes. Els dirigents valencianistes, com ara Pere Mayor, haurien d'explicar l'eventual necessitat d'una visió nacionalista de la realitat que se'ns ve damunt a velocitat digital. Ja no poden esperar a llegir en els llibres com serà aquesta realitat.

Francesc Bayarri

La ciència i la transformació de la societat

Ferran Colom
*El futur de la llengua
entre els joves de València*
València, Denes, 1998
209 pàgs.

Si acceptem que la finalitat bàsica de les disciplines humanístiques és la interpretació de les realitats psicològiques i socials, hauríem de deduir que la ciència és el mitjà més important de què disposem per a defensar la dignitat de les persones i dels pobles. En efecte, l'objectiu assenyalat s'oposa als emmascaraments amb què els dominants intenten justificar la situació de prostració individual o col·lectiva. No és gens sorprenent, doncs, que en l'activitat dels científics socials més responsables no hi haja separació entre les investigacions realitzades i la interpretació de parcel·les de l'entorn social de l'investigador. Al capdavant, una de les maneres d'avaluar l'activitat científica és veure quin lligam té amb la realitat social del carrer.

Ferran Colom (Castelló de la Plana, 1961) satisfà molt bé l'exigència metodològica d'inserir la ciència dins la societat. El seu llibre *El futur de la llengua entre els joves de València* (premi Francesc Ferrer Pastor de 1997) estudia els sentiments, les opinions i les actuacions que els adolescents de València tenen davant la llengua pròpia dels valencians. Bàsicament, el llibre es distribueix en quatre parts. Després d'emmarcar científicament l'objecte d'estudi (pàgs. 21-35), Colom el situa en la història descrivint el passat sociolingüístic immediat de la ciutat de València (pàgs. 35-51). Tot seguit ve la descripció i interpretació de les dades que ha obtingut per mitjà d'enquestar els jòvens (pàgs. 61-164) i, finalment, hi ha les conclusions (pàgs. 165-176).

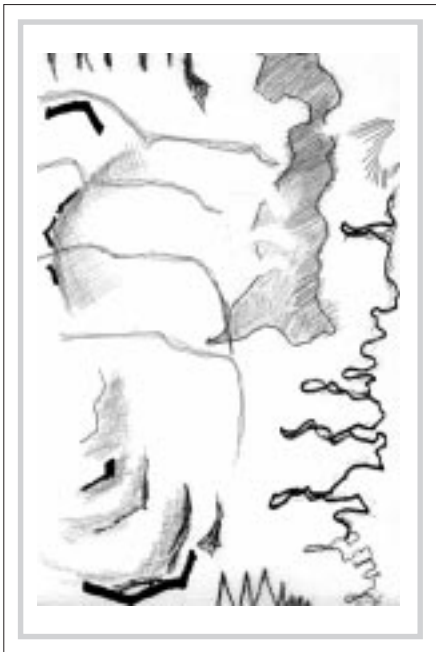
En compte de parlar dels resultats (cosa que hauríem de descobrir vosaltres mateixos llegint el llibre), introduiré tres característiques metodològiques. Colom no es limita a descriure dades empíriques, sinó que també mira d'assolir la finalitat de la ciència: arribar a l'explicació o comprensió de les coses (en aquest cas, interpretar els processos mentals —ahora psicològics i socials— dels jòvens valentins davant de la llengua pròpia del seu poble), actitud que desemboca en el futur. En efecte, la interpretació de la realitat té com a finalitat la

Qualitat de vida

comprensió del present per a conservar-ne els components positius i saber com convé assajar la transformació de les parts negatives. És previsible, doncs, que el treball de Colom, ample, profund i ben fet, continga deduccions sobre la docència i, especialment, sobre com hauria d'actuar el valencianisme social i el poder polític valencià. Convindria reproduir fragments de Colom, però la limitació espacial ho impedeix. Em limitaré a dir que la finalitat de millorar la societat valenciana apareix des del principi (com ara a les pàgs. 30, 42, 44, 88) i augmenta cap al final (com ara a les pàgs. 104, 131, 133, 162, 169, 175).

La unió dels factors anteriors (voluntat d'arribar a l'explicació, i compromís social amb el poble valencià) fa entenedor que Colom tinga un bon equilibri emocional davant de la realitat sociolingüística valenciana: ni optimisme irresponsable (que ens

va fer tant de mal durant els 80) ni pessimisme anihilant (continuació lògica del defecte anterior durant els 90). Ben mirat, Ferran Colom forma part d'aquell sector del valencianisme que durant els últims anys procura reactivar-se actuant com Déu mana: conservant els encerts del passat, rectificat els errors i sumant els avanços de les dues últimes dècades (amb inclusió dels que ha produït el regionalisme). Per una altra banda, aquesta característica de Colom quadra amb el fet que l'autor del pròleg és una persona tan sensata com Joan Ponsoda. Ara només falta que el llibre arribe allà a on hauria d'arribar: als ensenyants de valencià, als polítics i a tots aquells valencians que vulguen conèixer les entranyes de la ciutat de València.

Abelard Saragossà

Josep Porcar
La culpa
Tres i Quatre, València, 1998
96 pàgs.

Una vegada més la veu poètica de Josep Porcar se'n apareix amb una gran dosi de descol·locament vital. Continua amb aquella desolació que ja vam trobar a *Crònica de l'ocupant* (1995), que tant ens fa patir i que «defineix aquest estat anòmal del cos i de la vida».

En aquesta ocasió, tanmateix, ha intentat donar-li un to diferent amb un assaig de combinació entre la tristesa i la sàtira que per al meu gust no acaba d'aconseguir.

La primera part del recull, «Salmes de Josep», és la de la tristesa, un univers líric fred i insalubre on allò més patent és que ens anem a morir: «Em trobaran mort, tètric, entre vòmits i fel». I què? Què aporta des del punt de vista mortuori a banda d'un excel·lent treball lingüístic i una bona elaboració tècnica del poema? La certesa d'allò inevitable no ens hauria d'excusar de la revolta més vital. «Tinc vint-i-tres anys i plore a les fosques»: és clar que el plany, quan oxigena l'ambient, és molt saludable, però si acaba per automatitzar-se perd tot el seu sentit.

Fa l'efecte que Porcar no crea, recrea en el seu particular salteri un ritme quasi tribal gràcies a la sàvia utilització de tots els recursos fònics que tenia a l'abast. Recrea l'hivern, el dubte, la solitud i la culpa amb una extremada fracturació morfosintàctica que cobreix d'incomprensió el que al capdavall haurien de ser bones imatges.

Ens ofereix versos resignats sense espai per a l'emoció, quan allò que esperem seria una visió més clara no ja de quin és el nostre lloc en la vida (a tant no arribem) però que almenys arribàs a aventurar alguna cosa més que una simple supervivència. Supervivència espiritual, entenc, ja que qualsevol altre tipus semblaria hipòcrita en el nostre món occidental.

Vull destacar, tanmateix, «Salm, míting i pancarta d'un poeta jove», on trobe els versos més encertats del llibre perquè hi queda clar el conflicte sense necessitat de més retòriques buides: «Sóc capaç de dormir tres hores diàries assassinant-me / tots els somnis».

La segona part del recull és la de la sàtira. Sembla, però, que el poeta ha oblidat que una bona sàtira, si més no, ha de despertar un lleu somriure o una espècie de complicitat amb el lector (per molt que aquest siga «sempre una absència») i que aquesta complicitat no és gens fàcil entre tant de desconsol. La crítica, del tipus que siga, però més si es pretén que siga satírica, demana un mínim de vitalitat. Menys laments retòrics i més sacseigs de consciències si és això el que es vol. En cas contrari podem continuar recreant-nos en la sonoritat del llenguatge poètic sense més. Que no està malament tampoc, segons com.

L'estratègia de Porcar consisteix a criticar l'immobilisme de poetes i de poemes («estàtues de pols produint estàtues») apropiant-se i mesclant una sèrie de símbols i tòpics bíblics molt assumits pel nostre inconscient judeocristià amb elements de la

vida quotidiana: «O bé a la pols, sóc al·lèrgic / o bé és que algun mort m'encega».

La sensació global que deixa el llibre després de la lectura o de la relectura és de cansament. Cansa una poesia que pareix adreçada únicament a un públic especialitzat que es mira el melic de la mort i de la desesperança. Existeix potser una recreació excessiva a buscar una *qualitat de mort* molt concreta, quan el que hauria d'importar en els temps que corren seria un cant més ampli a la *qualitat de vida* que es troba a faltar en els poetes d'aquesta generació o el que siga.

Em costa d'acceptar que el gran treball de construcció poètica i una tècnica interessant com la de Josep Porcar no puguin escapar tampoc de l'intel·lectualisme florit que ens persegueix en aquesta fi de segle.

Júlia Zabala i Tomàs : 33

Sociolingüística «in»

En aquell magnífic llibre que és *The Sociological Imagination*, Charles Wright Mills aconseguia la proesa de reduir a un simple paràgraf tot el contingut del pesadíssim *The Social System* de Talcott Parsons. Una cosa semblant podríem fer amb el present volum, i el resultat seria una cosa com aquesta: «La transformació rapidíssima dels mitjans d'emmagatzemament i transmissió d'informació imposa reptes evidents: nous àmbits d'ús, canvis d'hàbits comunicatius, acceleració dels intercanvis, etcètera. Les llengües que estiguen a l'altura d'aquestes exigències es podran mantenir més o menys, però les que es queden enrere hauran perdut definitivament la partida».

És interessant de veure com, al llarg de la seua història, el discurs de la sociolingüística s'ha adaptat a les exigències d'un cert tipus de mercat, potser més de tipus intel·lectual que acadèmic. Des del seu «naixement», aquesta presumpta disciplina científica ha explotat una certa aura d'ultramodernitat. El present llibre n'és un exemple més. Recull textos procedents de les edicions cinquena, sisena i setena de les *Jornades de sociolingüística* d'Alcoi. La intenció interdisciplinària se suposa que es pot deduir de la diversitat d'especialitats acadèmiques de què procedeixen els autors, ponents o conferenciants (ciències de la informació, teoria de la comunicació, dret, economia). La nota de color és una conferència inclassificable de José María Sánchez Carrión, «Txepetx», a mig camí entre la teoria sociolingüística, la retrospectiva historicopersonal, la divagació filosòfica i el manifest ètic *sui generis*.

A primera vista, el llibre és una pura miscel·lània. Tanmateix, hi ha alguns elements omnipresents en totes aquestes ponències, una mena d'*aire de família* entre totes elles.

Toni Mollà (ed.)
*La política lingüística
a la societat de la informació*
Alzira, Bromera, 1998
176 pàgs.

Com que la sociolingüística catalana necessita periòdicament solucions màgiques i apoteosis compensatòries, els investigadors confeccionen el producte que presumible-

ment es vendrà bé. Per això abunden tant les perifrasis d'obligació en aquests textos: «caldrà fer...», «hauríem de...», «cal que...», etcètera. Deu ser cosa de la *praxi*, que ensenya astutament les orelles. També és omnipresent el lèxic totèmic del moment: *digitalització, informació, comunicació, globalització, tecnologies...* És com en aquells temps del *bilingüisme*, la *diglòssia*, la *normalització lingüística* i tot allò, quan semblava que amb quatre paraules ja teníem controlada la *realitat*; ara, com abans, tot de primera mà, tant les paraules com les idees.

Que el lector no es deixi enganyar per aquests comentaris insidiosos, perquè el llibre té aspectes molt interessants. Com a mínim, és completament pertinent el toc d'atenció respecte del que pot significar l'actual «revolució permanent» per a llengües com el català. I hom hi pot trobar unes quantes idees interessants i dignes de discussió: són els matisos de què parlava més amunt, les aportacions originals dels autors; per exemple, la reivindicació postmoderna de la cultura de masses i la importància dels estereotips per a la identitat col·lectiva (J. M. Treserras), el rebuig tant del monolingüisme com del bilingüisme (E. Marín), la idea de l'*espai virtual del català* (M. de Moragas) o la crisi del *ius linguae* (L. Flaquer), etcètera.

Però es pot afirmar que aquesta societat *yuppie* ofereix més i millors oportunitats a les llengües minoritzades? Personalment, després de llegir aquest llibre encara tinc menys clar que amb l'apoteosi *informativa* i de la *comunicació* (uf!) es puguen invertir les tendències caníbals d'aquest final de mil·lenni. Hi ha escepticismes que no els curen ni les *Jornades* d'Alcoi. Paciència.

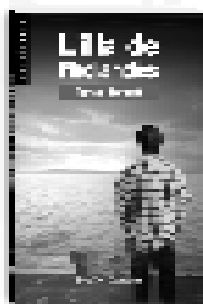
Guillem Calaforra

novetats primavera

L'ECLÈCTICA

Edicions El Segon

edicions El Segon

«*Différance*» i «*Différence*»

La menció de tres autors a la portada pot desconcertar el lector. En realitat, els diferents capítols d'aquest llibre van ser escrits com a conseqüència d'una trobada de filòsofs a l'illa de Capri al 1994. L'edició original va ser publicada, en francès, per les Éditions du Seuil al 1996. El nucli del llibre és un assaig de Derrida d'un centenar de pàgines. El segueixen treballs menys extensos de G. Vattimo, E. Trías, A. G. Gargani, V. Vitiello, M. Ferraris i un molt breu comentari de H-G. Gadamer.

Si hi ha una constant al discurs de Derrida és la rebel·lió contra les parts essencials de la tradició il·lustrada que encara defineixen les regles del joc de la discussió filosòfica contemporània sobre la religió. El marxisme i el positivisme havien tractat d'aplicar els valors universals de la raó i de justificar en ells la crítica al pensament religiós. La reflexió filosòfica dels nostres dies assumeix que hi ha molt més en el contingut de la creença religiosa que allò que les seues crítiques havien suposat. Aquesta convicció s'expressa de maneres molt diverses que, no gensmenys, tenen un tret comú: els fets psicològics i socials que havien estat la base de la crítica convencional il·lustrada es converteixen, justament, en els elements constitutius de la correcció del llenguatge religiós. La necessitat de proporcionar sentit a la vida individual i de fonamentar l'ordre social en valors transcendents deixa de ser la raó de la sospita sobre el discurs religiós i es transforma en les seues virtuts intrínseques. Els més lúcids conservadors del nostre segle ja havien fet aquest moviment, no sense un residu de cinisme —pensem, per exemple, en T. S. Eliot. La filosofia contemporània ha descobert que, fins i tot, ens el podríem estalviar, aquest residu de cinisme. Després de tot, aquestes virtuts de la creença religiosa poden ser constitutives del seu contingut. Buscar un altre fonament seria confondre la funció de la religió. La discussió no és fàcil, ni trivial. S'hi involucren supòsits generals i discutibles sobre el significat i el contingut que estan al centre de l'epistemologia i la filosofia del llenguatge contemporànies.

Res d'això no sembla preocupar massa a Derrida, però. La dissolució del projecte il·lustrat s'expressa en el seu pensament de la manera més radical possible. Els crítics de la deconstrucció sempre han dit que introdueix tots els defectes de les formes més puerils i inversemblants de nominalisme i relativisme. Després de llegir aquest llibre, és difícil de deixar de tenir simpaties per aquestes crítiques. Els avantatges que li proporciona el seu punt de mira privilegiat —la dissolució prèvia de qualsevol significat substantiu— constitueixen alhora el seu llast més pesat. Una vegada que tot significat ha estat reduït a la buidor de la *diffé-*

La Religión

J. Derrida i G. Vattimo (eds.), E. Trías.
Ed. PPC, Madrid, 1996.

rance, sembla fàcil de vindicar el discurs religiós. No és fàcil, però, de descriure la seua complexitat ni reflexionar sobre allò que puga tenir de particularment problemàtic. No podem apel·lar a l'estructura de les relacions entre el significat religiós i altres formes de significar que constitueix l'eix de la filosofia de la religió contemporània. Què ens queda? Unes gotes de sociologia, una apel·lació superficial al lèxic, llocs comuns i analogies no massa respectables: «... *habría que pensar conjuntamente, como una sola y misma posibilidad, lo maquínico y la fe —al igual que lo maquínico y todos los valores implicados en la sacrosantidad (heilig, holy, sano y salvo, indemne, intacto, inmune, libre, vivo, fecundo, fértil, fuerte y, sobre todo, como vamos a ver, "henchido") y, más concretamente, en la sacrosantidad del efecto fálico*» (pp. 75-76).

Qualsevol que haja llegit Derrida, haurà de reconèixer que aquesta no és una cita malintencionada. En podem trobar, de semblants, a cada pàgina del seu text. No cal ser un defensor dogmàtic de la cultura francesa per demanar-se què ha passat en aquest final de segle. Aquest és el llenguatge d'un dels filòsofs europeus més citats. El

tema és fascinant. Des d'una perspectiva sociològica, però. El que Derrida anomena «maquínico» ha destruït el consens social mínim sobre el sentit i els valors culturalment respectables, el tipus de consens que una tradició necessita per a la seua continuïtat. Li podem, doncs, donar la raó a Derrida, almenys en un punt crucial: el projecte il·lustrat ha fracassat. I ho demostra la seua filosofia. No pel seu (suposat) contingut, sinó pel fet de la seua supervivència amb èxit en els mercats de la cultura.

La resta dels assaigs no arriba als nívols derridians. Hi ha, però, alguns moments interessants. Per exemple, ens podem demanar què té a veure el discurs de Gargani amb els arguments de Quine, Kuhn, Goodman o Kripke, als quals es refereix amb la més absoluta desimboltura i d'una manera, de vegades, completament forçada. Per contra, l'article de Trías és transparent en les seues intencions. A la primera part, ens dóna una diagnosi sobre la crisi religiosa i cultural del món contemporani, alhora que comenta encertadament les insuficiències de la raó il·lustrada per tal de comprendre el pensament religiós. Llàstima, però, que, a l'hora de fer una aportació original, tracte d'analitzar la categoria de «símbol» de la manera que ho fa. Com és pot suggerir que la categoria de «símbol» depèn de la de «sagrat»? Més que això, literalment se'ns diu que, per «símbolo», «*entiendo la revelación sensible y manifiesta de lo sagrado*» (p. 143). Vol dir que qualsevol simbolisme ens revela el sagrat? O ens demana que suposem que els símbols dels quals parla són símbols religiosos? Aquesta segona alternativa també afectaria la seua discussió. Utilitzaria com a primitiva la noció de «sagrat» per tractar d'il·luminar el simbolisme religiós. Potser això siga possible. No ho sembla, però, si seguim el camí de Trías de limitar-nos a descriure, a continuació, les condicions formals del que anomena el «*acontecimiento simbólico*». Alguna cosa s'haurà de dir sobre què siga «sagrat» perquè una reflexió semblant puga aclarir el simbolisme religiós. Per ser just, cal dir que no se li podria demanar en aquestes poques pàgines més que un esquema molt general de la seua proposta. Tot i això, fa la impressió que els problemes conceptuals que planteja la seua exposició es tracten de solucionar mitjançant una teranyina de referències etimològiques que no ajuden a aclarir el que vol dir.

Menció a part mereix l'aportació de Gadamer. Molt breu i deliberadament autocontinguda, no té res a veure amb la resta de contribucions. Tanca el llibre i és com un retorn al seny i la sensatesa després d'un viatge estrofolari. *Vive la différence!*

*Aquestes pàgines
de novetats bibliogràfiques són patrocinades
pel Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València:*

EDITORIAL AFERS

- Cucó, Alfons: *El valencianisme polític, 1874-1939* (2a edició corregida i augmentada), pròleg d'Emili Giralt, col. «Recerca i pensament», 10, 320 pàgs., 3.000 PTA.
- Garcés, J.; Ródenas, F.; Sánchez, S.; Verdguer, I.: *Política social, exclusió i pobresa a Rússia*, col. «Els llibres del contemporani», 7, 136 pàgs., 1.500 PTA.
- Mayor, Pere: *Un país amb futur. Converses amb Víctor G. Labrado*, pròleg de Ramon Lapiedra, col. «Els llibres del contemporani», 8, 124 pàgs., 1.500 PTA.

EDITORIAL AGUACLARA

- Gonzàlez Caturla, Ximo: *Rondalles de l'Alacantí*, col. «Aljub Nou», 4, 176 pàgs., 950 PTA.
- Jordà i Sanchis, Joan: *Eteri esvoranc*, col. «L'Aiguader», 9, 72 pàgs., 1.200 PTA.
- Rodríguez-Bernabeu, Emili: *Alacant*, col. «L'Aiguader», 8, 48 pàgs., 1.200 PTA.

EDICIONS BROMERA

- Ballester, Josep: *La princesa Neus*, Premi de Teatre Infantil Xaro Vidal 1998, il·lustracions d'Almar, col. «Micalet Teatre», 15, 96 pàgs., 775 PTA.
- Bel, Joana: *No sé si imagino*, Premi Ausiàs March 1998, col. «Bromera Poesia», 34, 48 pàgs., 1.525 PTA.
- Bolta, Maria Jesús: *Qui t'ha dit que el món era blanc?*, il·lustracions de Vicente Javier Villena, col. «El Micalet Galàctic», 65, 96 pàgs., 775 PTA.
- Borràs, Vicent: *Notes finals*, col. «L'Eclèctica», 62, 176 pàgs., 1.200 PTA.
- Caturla, Joaquim G.: *La casa de les flors*, col. «L'Eclèctica», 66, 160 pàgs., 1.200 PTA.
- Duran, David: *Generació Z*, Finalista Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil 1998, col. «Espurna», 42, 168 pàgs., 975 PTA.
- Fluixà, Josep A.: *L'estel fugaç*, col. «Bromera Poesia», 33, 72 pàgs., 1.525 PTA.
- Lluch, Enric: *Pometa dolça*, il·lustracions d'Inés González, col. «El Micalet Galàctic», 64, 88 pàgs., 775 PTA.
- López, Juan Carlos: *El taller de la memòria*, Premi Europeu de Divulgació Científica 1998, col. «Sense Fronteres», 5, 200 pàgs., 1.850 PTA.

- Mata, Jordi: *La compassió del dimoni*, Premi Joanot Martorell 1998, col. «L'Eclèctica», 64, 224 pàgs., 1.990 PTA.
- Miquel, Carme: *Aigua en cistella*, Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira 1998, col. «L'Eclèctica», 63, 208 pàgs., 1.200 PTA.
- Palomero, Josep: *Els secrets de Meissen*, col. «L'Eclèctica», 24, 208 pàgs., 1.275 PTA.
- Pla, Joan: *Només la mar ens parlarà d'amor*, Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil 1998, col. «Espurna», 41, 200 pàgs., 1.075 PTA.
- Torrent, Ferran: *Lilla de l'holandès*, col. «L'Eclèctica», 61, 160 pàgs., 1.200 PTA.

EDICIONS DEL BULLENT

- Capó, Bernat: *Espigolant pel rostoll morisc*, col. «Miratges», 10, 176 pàgs., 1.500 PTA.
- Palacín, Adelina; Verdguer, Assumpta; Bayés, Pilarín: *Els capgrossos es queden sense aigua*, col. «Les aventures de Pau i Laia», 15, 32 pàgs., 495 PTA.
- Piera, Emili: *Lany de la invasió*, col. «Espelai», 19, 128 pàgs., 995 PTA.

C.E.I.C. ALFONS EL VELL

- AA.DD.: *L'Europa Renaixentista. Simposi sobre els Borja*, 336 pàgs., 2.000 PTA.
- Alonso, Jesús: *De la Safor a la Cuba colonial. Vicent Alcalà de Olmo, un militar emprenedor*, 100 pàgs., 1.200 PTA.

EDITORIAL DENES

- Adell Cerdà, Vicenta: *Perles de la literatura*, col. «Diccionaris i materials complementaris», 10, 144 pàgs., 1.800 PTA.
- Aub, Max: *Diario de Djelfa*, col. «Poesia. Edicions de la Guerra», 37, 144 pàgs., 1.495 PTA.
- Colom Ortiz, Ferran: *El futur de la llengua*, col. «Investigació Francesc Ferrer Pastor», 4, 224 pàgs., 2.745 PTA.
- Ferrer Escrivà, Vicenta: *Josep Serrano Simeón*, col. «Biografies», 3, 48 pàgs., 875 PTA.
- Sancho, Pelegrí: *Introducció a la fraseologia*, col. «Investigació Francesc Ferrer Pastor», 5, 184 pàgs., 2.745 PTA.

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA

- Sanchis Sivera, Josep: *Estudis d'història cultural*, (Edició de Mateu Rodrigo Lizondo), 45, 256 pàgs.
- Simbor, Vicent: *Llorenç Villalonga a la recerca de la novel·la inefable*, 46, 316 pàgs. 2.200 PTA.
- Rosselló, Ramon X.: *Anàlisi de l'obra teatral. (Teoria i pràctica)*, 48, 255 pàgs. 1.900 PTA.

EDITORIAL MIL999

- Fuster, Joan: *Nosotros, los valencianos*, trad. de Josep Palàcios, 360 pàgs., 2.800 PTA.
- Hurtado, M. A. (et al.): *Dotze cançons populars catalanes per a piano i música de cambra*, 35 pàgs., 1.500 PTA.
- Pellicer, Joan E.; Ferran, Francesc: *Gramàtica de uso de la lengua catalana*, pròleg d'Antoni M. Badia i Margarit, 253 pàgs., 2.300 PTA.

NAU LLIBRES

- Castelló, Manuel: *Mathcad en la enseñanza. Aplicaciones a la Física y a la Química*, 191 pàgs., 3.000 PTA.
- Escarbajal de Haro, Andrés: *La educación social en marcha*, col. «Educación social», 8, 207 pàgs., 2.600 PTA.
- Hernández Aristu, Jesús; López Blasco, Andreu: *Formación profesional dual: una intervención reflexiva*, col. «Edad y sociedad», 1, 293 pàgs., 2.400 PTA.
- San Martín, Ángel: *Del texto a la imagen. Paradojas en la educación de la mirada*, col. «Universidad», s.n., 160 pàgs., 1.800 PTA.

EDITORIAL SAÓ

- Baldoví i Pujades, Vicent Gustau: *Antroponímia de la Ribera. Els malnoms d'Algemesí*, col. «Algadins», 7, 185 pàgs., 2.000 PTA.
- Castell Llàcer, Vicent: *El paisatge agrari d'Algemesí*, col. «Algadins», 8, 134 pàgs., 2.000 PTA.
- Pérez Silvestre, Òscar: *Una veu en el camp valencià. Aproximació a la història de la JARC (1957-1981)*, col. «Paraules i Vides», 6, 216 pàgs., 2.000 PTA.

EDITORIAL 7 I MIG

- Alpera, Lluís: *Taronja de cel de novembre*, col. «7 i Mig de Poesia», 22, 80 pàgs., 1.995 PTA.
- Bernabeu Rico, Josep Lluís: *Ragú*, pròleg de Miquel Martínez, col. «7 i Mig de Poesia», 19, 64 pàgs., 1.995 PTA.
- González, Marisol: *Paral·lelament a la fosca*, II Premi Josep Maria Ribelles, pròleg de Lluís Alpera, col. «7 i Mig de Poesia», 20, 96 pàgs., 1.995 PTA.
- Jiménez, Gràcia; Moncho, Jesús: *La llar de seda*, pròleg d'Enrique Cerdán Tato, col. «Quaderns Literaris», 4, 168 pàgs., 1.600 PTA.
- Navarro, Alexandre: *Antara*, II Premi Josep Maria Ribelles, pròleg d'Isidre Martínez, col. «7 i Mig de Poesia», 21, 56 pàgs., 1.995 PTA.
- Pastor, Ramon: *La còlera de Mart*, pròleg de Manel Alonso, col. «Quaderns Literaris», 3, 184 pàgs., 1.500 PTA.
- Prats, Antoni: *Vora el silenci*, I Premi de Poesia Jaume Bru i Vidal, pròleg d'Enric Balaguer, col. «7 i Mig de Poesia», 18, 64 pàgs., 1.995 PTA.
- Petró, Agustí: *Lhome tranquil*, pròleg de Manel Alonso, col. «Quaderns Literaris», 5, 112 pàgs., 1.500 PTA.
- Torres Fabra, Ricard Camil: *Entorn a la trajectòria de la dreia valenciana. El cas de la Ribera Baixa durant el segle XX*, col. «Collita», 10, 96 pàgs., 1.500 PTA.
- Villafranca i Giner, Encarna: *Cullera en la mirada de Lambert Olivert*, col. «Collita», 11, 208 pàgs., 2.200 PTA.

TÀNDEM EDICIONS

- Forment, Albert: *Joaquim Michavila. Converses amb un pintor d'avantguarda*, col. «Tàndem de la Memòria», 5, 110 pàgs., 2.250 PTA.
- Fortes, Susana: *Estimat Corto Maltés*, trad. de Rosa Serrano, col. «La Moto», 10, 140 pàgs., 1.200 PTA.
- Nebot, Josep: *Mariola, senda de nevaters*, col. «Tàndem de la Terra», 2, 90 pàgs., 1.000 PTA.
- Pedraza, Pilar: *Els ulls blaus i altres contes inquietants*, trad. d'Adolf Beltran, col. «La Moto», 9, 130 pàgs., 1.200 PTA.
- Pellicer, Joan: *Botànica pintoresca del País Valencià*, col. «Tàndem de la Terra», 3, 90 pàgs., 1.000 PTA.
- Roncero, Enric: *Penyagolosa: paisatges del sostre d'un país*, col. «Tàndem de la Terra», 1, 90 pàgs., 1.000 PTA.
- Talens, Manuel: *Venjances*, trad. d'Albert Dasí, col. «La Moto», 8, 150 pàgs., 1.200 PTA.
- Valor, Enric: *Enllà de l'horitzó*, col. «Tri-

- logia Cicle de Cassana», 3 (ed. de butxaca), 544 pàgs., 2.000 PTA.
- Valor, Enric: *Sense la terra promesa*, col. «Trilogia Cicle de Cassana», 1 (ed. de butxaca), 616 pàgs., 1.700 PTA.
- Valor, Enric: *Temps de batuda*, col. «Trilogia Cicle de Cassana», 2 (ed. de butxaca), 378 pàgs., 1.500 PTA.

EDICIONS TRES I QUATRE

- Apuleu, Lluci: *L'ase d'or*, col. «Llibres Clau», 22, 168 pàgs., 1.500 PTA.
- Company, Armand: *Viatge a Winona*, col. «El Grill», 54, 156 pàgs., 1.350 PTA.
- Estellés, Vicent Andrés: *Les pedres de l'àmfora*, Obra Completa, vol. 1, col. «La Unitat», 13, 308 pàgs., 2.400 PTA.
- Estellés, Vicent Andrés: *Recomane tenebres*, Obra Completa, vol. 2, col. «La Unitat», 9, 270 pàgs., 2.400 PTA.
- Guia, Josep: *Fraseologia i estil. Enigmes literaris a la València del segle XV*, col. «L'Estel», 17, 366 pàgs., 2.500 PTA.
- Hac Mor, Carles: *Despintura del jo*, Premi Octubre d'assaig 1998, col. «La Unitat», 172, 192 pàgs., 1.700 PTA.
- Porcar, Josep: *La culpa*, Premi Octubre de poesia 1998, col. «Poesia 3i4», 96, 96 pàgs., 1.250 PTA.
- Pujol i Coll, Josep: *Els tatuatges*, Premi Octubre de narrativa 1998, col. «Narratives 3i4», 63, 200 pàgs., 1.750 PTA.
- Valor, Enric: *Millorem el llenguatge*, col. «Papers Bàsics», 8-9, 384 pàgs., 2.500 PTA.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT D'ALACANT

- Alemany, Carme; Mataix, Remedios; Rovira, José Carlos (eds.): *Mario Benedetti: Inventario Cómplice*, 620 pàgs., 3.900 PTA.
- Benítez Bolorinos, M.: *Las cofradías medievales en el Reino de Valencia (1329-1458)*, 160 pàgs., 2.300 PTA.
- Manzanaro i Blasco, Josep Miquel: *Fortuna en el Tirant lo Blanch i el Curial de Güelfa*, 250 pàgs., 2.400 PTA.
- Ramos López, Fernando: *Aproximación al relato marroquí en lengua árabe*, 138 pàgs., 2.400 PTA.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT JAUME I

- Beltran, Juan M.; García, Roberto J.; Hernandez, Carlos: *Aplicació didàctica dels jocs en educació física*, col. «Educació», 1 (amb CD-ROM), 120 pàgs., 3.300 PTA.
- Asparkia. *Investigació feminista*, 9, coord. de Nieves Alberola i Rosalia Torrent, 224 pàgs., 1.000 PTA.

- Gimeno Sanfeliu, María Jesús: *Patrimonio, parentesco y poder. Castelló, siglos XVI-XIX*, col. «Biblioteca de les Aules», 7, 366 pàgs., 3.000 PTA.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

- Barona Vilar, Silvia: *Tutela civil y penal de la publicidad*, col. «Propuestas. Sèrie Monografías», (coedició amb Tirant lo Blanch), 742 pàgs., 6.945 PTA.
- Berbeira Gardón, José Luis: *Dimensiones pragmáticas de la gramaticalización*, col. «Annexa. Documentos de Trabajo», 22, 76 pàgs., 700 PTA.
- Calvo Pérez, Julio; Jorques Jiménez, Daniel (eds.): *Estudios de lengua y cultura amerindias II. Lenguas, literaturas y medios*, 590 pàgs., 2.945 PTA.
- Dolón, Rosana; Suau, Francisca: *Análisis del discurso. Competencia discursiva en ámbitos profesionales: el contexto de la empresa*, col. «Annexa. Documentos de Trabajo», 15, 92 pàgs., 700 PTA.
- Gimeno Blay, Francisco M.: *Scripta Manent. Materiales para una historia de la cultura escrita*, col. «Arché», 2 («Seminario Internacional d'Estudis sobre la Cultura Escrita»), 20 pàgs., 416 PTA.
- Patronat Sud-Nord (ed.): *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde España*, col. «Oberta», 49, 260 pàgs., 2.450 PTA.
- Petrucci, Armando: *Historia de la escritura e historia de la sociedad*, col. «Arché», 1 («Seminario Internacional d'Estudis sobre la Cultura Escrita»), 24 pàgs., 416 PTA.
- Raga Jimeno, Francisco José: *Lingüística perceptiva y tipología lingüística*, col. «Annexo. Documentos de Trabajo», 18, 34 pàgs., 700 PTA.
- Studia Philologica Valentina*, 3, revista del Departament de Filologia Clàssica, 184 pàgs., 2.500 PTA.
- Veyrat Rigat, Montserrat: *Bilingüismo, traducción e interpretación de lenguas. Aplicación al lenguaje de signos*, col. «Annexa. Documentos de Trabajo», 19, 52 pàgs., 700 PTA.

EDICIONS LA XARA

- García Frasquet, Gabriel: *El teatro al País Valencià: el cas de la Safor (1800-1936)*, col. «Safor», 1, 240 pàgs., 1.950 PTA.
- Mainar, Eladi: *L'alçament militar de juliol de 1936 a València*, col. «País», 1, 184 pàgs., 2.000 PTA.
- Ruiz, Adela: *Descobriments a Ares*, col. «El Dau», 3, 104 pàgs., 1.000 PTA.

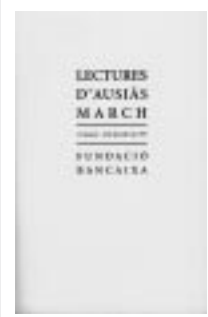
J_o
de llibres

Leopardi
El Zibaldone dels pensaments
611 pàgs.
24'5 x 16
Columna-L'Albí
Barcelona

Ausiàs March
Pagine del canzoniere
A cura de Costanzo
Di Girolamo
400 pàgs.
18 x 10'5
Luni Editrice
Milà, Trento

Albert Manent
En un replà del meu temps
236 pàgs.
21'5 x 13'5
Proa
Barcelona

D.D.A.
Lectures d'Ausiàs March
264 pàgs.
22 x 14
Fundació Bancaixa
València

Joan Solà
Parlem-ne.
Converses lingüístiques
328 pàgs.
21'5 x 13'5
Proa
Barcelona

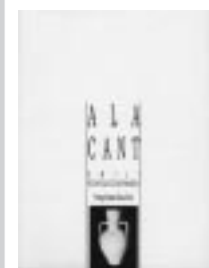
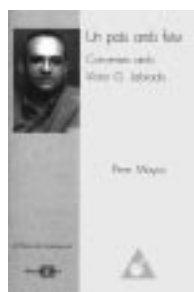

D.D.A.
Balears, catalans, valencians
87 pàgs.
21,5 x 13,5
Pòrtic
Barcelona

Max Aub
Diario de Djelja
140 pàgs.
18 x 13
València
Edicions de la Guerra
& Cafe Malvarrosa

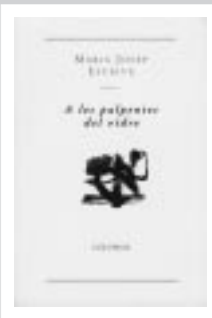
Pere Mayor
Un país amb futur
120 pàgs.
20,5 x 13
Afers
Catarroja
Barcelona
Palma

Emili
Rodríguez-Bernabeu
Alacant
43 pàgs.
22 x 16
Aguaclara
Alacant

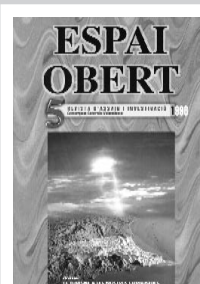

Maria Josep
Escrivà
A les palpentes del vidre
65 pàgs.
20,5 x 13,5
Columna
Barcelona

J. Torró
El segon paradís
162 pàgs.
19'5 x 13
València
Tàndem

Espai obert
113 pàgs.
29'5 x 21
Gandia
CEIC
Alfons
el Vell

Jordi Mata
La compassió del dimoni
224 pàgs.
20,5 x 13,5
Bromera
Alzira

NOVETATS EDITORIALS, 1999

Caplletra:

24. Joan Roís de Corella i el seu temps. Coordinat per A. G. Hauf.

Col·laboradors: S. M. Cingolani, A. Annichiarico, T. Martínez Romero, C. Miralles, J. Romeu i Figueras, C. Wittlin, A. G. Hauf, E. Duran.

25. La variació lingüística. Coordinat per J. Viaplana.

Col·laboradors: J. M. Argenter, J. Julià, M.-R. Lloret / J. Viaplana, G. Rigau, M. Lorente, J. Moran, J. Veny, E. Boix, G. Bibiloni, M. T. Cabré, L. Payrató, A. Tuson.

Biblioteca Sanchis Guarner:

Sanchis Sivera, J. Estudis d'història cultural. Edició de Mateu Rodrigo Lizondo, 1999, 256 pàgs.
Simbor, V. Llorenç Villalonga a la recerca de la novel·la inefable. 1998, 316 pàgs., 2.200 PTA
Rosselló, R. X. Anàlisi de l'obra teatral. (Teoria i pràctica) 1999, 240 pàgs., 1.900 PTA

CARÀCTERS

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms:.....

Adreça:..... Població:..... País:.....

Codi Postal:..... Telèfon:..... e-mail:.....

Em subscric a la revista Caràcters per cinc números, a partir del número....., raó per la qual:

OPCIÓ A: Us tramet un xec per valor de 2.300 PTA. a nom de: Universitat de València. Revista Caràcters.

OPCIÓ B: Us adjunte fotocòpia de l'ingrés de 2.300 PTA., a nom de la revista Caràcters, en el compte corrent de la Universitat de València (Bancaixa, Urbana Sorolla de València: 2077-0063-51-3101204651).

Data:.....

Signatura

Envieu els justificants a: Caràcters. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Blasco Ibáñez, 32, 46010 València